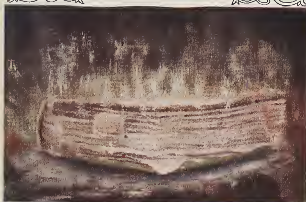

Ex libris
Jón Steffensen

636.089
Tsc

Beretning

om

Faareskabssygdommen paa Island.

Kjøbenhavn.
Trykt hos J. H. Schultz.
1860.

Beretning

om

Faareskabssygdommen paa Island.

(Afgiven af de til Island i Aaret 1859 opsendte overordentlige Regjeringscommissairer, Veterinairphysicus Professor Tscherning og Archivar Jón Sigurðsson, og trykt som Manuscript for Rigsdagens Medlemmer.)

Ved allerhøieste Commissorium af 27de Mai f. A., i Forbindelse med det ærede Ministeriums Skrivelse af 28de Mai s. A., er det overdraget os Undertegnede at reise til Island som overordentlige Regjeringscommissairer, for, efterat have underkastet Sundhedstilstanden blandt Faarene i dette Land en omfattende Undersøgelse, navnlig forsaavidt angaaer den mellem disse Huusdyr i de seneste Aar herskende Hudsygdom og Faarenes hygieiniske Forhold i Almindelighed, i Forening at iværksætte saadanne Foranstaltninger, som vi maatte finde nødvendige for at forebygge Sygdommens videre Udbredelse, eller tjenlige for Faarenes Cuur og Sundhedspleie og forenelige med de locale Forhold i Landet.

For at gjøre Rede for den Maade, paa hvilken vi have søgt at udføre det os saaledes allernaadigst paalagte Hverv, have vi, under vort Ophold paa Island, tilstillet det ærede Ministerium foreløbige Beretninger af 21de Juni, 2den August og 17de September f. A. hvoraf det tillige fremgaaer, at vi ankom til Island den 15de Juni f. A., samt at jeg, Tscherning, tiltraadte Tilbagereisen den 19de September og jeg, Jón Sigurðsson, den 22de November s. A. Efter at have tilendebragt Reisen give vi os herved den Ære at meddele Ministeriet en samlet Fremstilling af Alt herhenhørende.

Vi maae da først tillade os at give en Udsigt over de Oplysninger angaaende det islandske Faareskab, som vare tilveiebragte inden vi tiltraadte vort Hverv, da disse afgive et vigtigt Bidrag til Bedømmelsen af det hele Anliggende. Den hertil valgte Orden i Fremstillingen af disse Oplysninger vil forhaabentlig lette Oversigten.

I. Skabsygdommens Opkomst, dens Udbredelse og Tilbagegang.

I Vinteren 18⁵⁵/₅₆ begyndte man paa Island at tale om Skabpest (kláðapest) i Kjósar Syssel (Mosfellssveit) og flere andre Steder (þjóðólfur 19de April og 3die Mai 1856). Den 29de April 1856 anmodede Sysselmanden i Arnæs Syssel, Kammerraad Gudmundsen, Landphysicus Dr. Hjaltelin om at undersøge Faarene paa Præstegaarden Hraungerdi, der angaves at være syge af Skab, men Sygdommens Tilstedeværelse blev ikke bekræftet. Repstyreren i Mosfellssveit underrettede den 4de Mai 1856 Stiftamtmand Trampe (der tillige er Amtmand i Syd-Amtet) om Sygdommens Udbrud paa Gaarden Mýdal, og ved den strax derefter foretagne Undersøgelse ved Dr. Hjaltelin fandt han omtrent 20 Stk. af den hele Besætning at være angrebne af „scabies ovina sicca". Sygdommen antoges at være hævet ved Sommerens Komme, men om Efteraaret var Skabet temmelig meget udbredt; man udhævede især Gaarden Mýdal, skjøndt den ikke synes at have været den meest angrebne. Den 29de September 1856 havde Stiftamtmanden Underretning om, at Sygdommen forekom i Arnæs-, Rangarvalla- og Skaptafells Sysseler, men ved Undersøgelsen fandtes den dog ikke at være tilstede i betydelig Grad. Foruden de berørte Oplysninger om Skabets Forekomst i Sydlandet i 1855 og 1856 har man derom flere tilforladelige Efterretninger. Amtmanden i Nordamtet, Havstein, beretter under 4de Februar 1857, at Skab i afvigte Efteraar er optraadt i Húnavatns-, Skagafjords- og senere Øfjords Sysseler, men en Undersøgelse skal have viist, at det var af anden Natur end Sygdommen i Syd- og Vest-Amtet, og at det ikke var farligt, uden naar det var i høi Grad tilstede. En Oplysning om den foretagne Undersøgelse i Øfjords Syssel giver en Beretning fra Districtslæge Finsen af 8de Januar 1857; paa Miklagard forefandtes Uldfald, men ingen Blegner eller Skorper; mange Smaaluus (mikið af smálús), som ansaaes for Aarsag til Kløen; paa Stóraból fandtes 2 Faar med tyk Skorpe, men Skindet heelt underneden; ingen Blegner eller røde Pletter; ingen Skabluus (kláðalús) at see, og menes ikke at kunne sees uden

i Mikroscop, hvilket Finsen ikke eier. Faarehyrderne erklærede, at en slig Skorpe ikke var usædvanlig paa Faar. Angaaende Skabets Optræden i Múla Syssel'erne i 1856 har man en vidnefast Erklæring fra Skipper N. Olsen af 20de Juni 1857 (Althingstidende 1857 S. 953 o. fl. St.), og en Mand, som i dette Aar var paa Eskefjord, hørte der jevnlig Klage over Faareskab i Omegnen, især i Faskrudsfjord, hvor Faarene endog døde af denne Sygdom, som der blev kaldt „Plage" (plága). Nogle andre os bekjendte Beretninger tale desuden for, at Sygdommen har viist sig i Foraaret 1857 i begge Múla Sysselerne, nemlig Beretninger fra Sysselmændene til Amtmand Havstein af 1ste April s. A. Angaaende Norder-Múla Syssel siges her, at man afsondrede Faar med Hududslet, og at man paa en Gaard slagtede et Faar med stærkt Skabudslet (með megnum kláðaútbrotum); med Hensyn til Sønder-Múla Syssel berettes, at Luseskab er mere end sædvanlig tilstede, og paa enkelte Steder har man forefundet Skab med Bylder (kýlakláða), og de saaledes angrebne Faar bleve befalede afsondrede og tagne under Cuur. Den 17de Februar 1857 meddeler Amtmanden i Vesteramtet, Melsted, at Skabsygdommen, som formeentes at være indført fra Sønderlandet, i November 1856 antoges at være temmelig udbredt i Mýra og Hnappadals Sysseler og paa flere Steder i Snæfellsnes- og Dala Sysseler, men ogsaa her vil man have fundet ved nærmere Undersøgelse, ligesom i Nordamtet, at Sygdommen vel var udbredt, men ikke farlig, sandsynligviis opstaaet af climatiske Forhold, og at den veeg let tilbage for de anvendte Lægemidler. I Begyndelsen af 1857 syntes det, som om Sygdommen i Sydamtet trak sig tilbage fra Yderpunkterne paa alle Sider; den aftog synlig i hele den hidtil angrebne Deel af Vesteramtet (Þjóðólfur 7de Marts 1857) og i Februar antager Stiftamtmand Trampe, at Skaptafells Sysselerne ere saa godt som frie for Sygdommen, og at den kun er sporadisk i Rangarvalla-, Borgarfjord- og nogle Dele af Gullbringu-Syssel; i andre Dele af sidstnævnte Syssel og i den største Deel af Arnæs Syssel har den derimod grebet stærkere om sig, saa at enkelte Gaarde næsten ere blottede for Faar. Vestmannø er hidtil forskaanet for Sygdommen. Landphysicus antager (23de Mai 1857), at Skabet forekommer paa omtrent $^1/_{10}$ af Gaardene i Arnæs-, Gullbringu-Kjósar- og Borgarfjords-Sysseler og at Skaptafells- og Rangarvalla-Sysseler endnu ere næsten frie; senere (14de August 1857) mener han, at 6 pCt. af Faarene ere angrebne i Kjósar-Gullbringu- og Arnæs-Sysseler. Under

Forhandlingerne om Sygdommen i Althinget gik der Rygter om, at Skabet viste sig i Nord- og Vestamtet, hvilket imidlertid vedkommende Amtmænd og Althingsmænd benægtede (cfr. det Ovenanførte). Ifølge Skrivelse af 14de September 1857 fandt Stiftamtmand Trampe ved sin Nærværelse i Borgarfjords Syssel Sygdommen over al Forventning lettere end man efter Rygtet havde maattet forestille sig; ved de 7 Faaresamlinger foretraf man ved en nøiagtigere Undersøgelse imellem c. 26,000 Faar 410 Syge. I Arnæs Syssel fandt han ogsaa langtfra Sygdommen saa udbredt eller ondartet, som Rygtet gik, da henved 50,000 Faar underkastedes ved Faareretterne en Undersøgelse, hvilken dog ikke prætenderes at have været ganske nøiagtig. Dyrlægerne Finnbogasen og Jensen, som vare tilstede ved Faaresamlingerne i Kjósar-Gullbringu Syssel, fandt ligeledes Sundhedstilstanden bedre der, end de havde ventet. Skabet udbredede sig derpaa mere, da der blev Mangel paa Medicin, og Veiret i længere Tid var vedholdende fugtigt; men gjentagen Ordre om Nedslagtning af de Angrebne antages at have bidraget til at sætte Udbredelsen Grændser. Den 5te Marts 1858 beretter Stiftamtmand Trampe, at Status i December 1857 var saaledes:

i Skaptafells Syssel			ingen Syge,
i Rangarvalla —			167 —
i Arnæs —	6,565 Faar, hvoraf		4,218 —
i Gullbringu —	3,513 — —		1,502 —
i Reykjavik	39 — —		21 —
i Borgarfjord —	6,000 — —		1,564 —

Af de som Syge opførte maatte dog i det Mindste $^1/_3$ ansees for helbredede, da Dyrlæge Hansteen oplyste, at Reppe-Comiteerne havde opført alle mistænkelige Faar som syge, og til de mistænkelige regnede de alle Dyr, som engang havde været syge.

I Begyndelsen af Februar 1858 beretter Amtmand Havstein, at Skabet er kommet til Nordamtet, indbragt derved, at et skabet Moderfaar fra Sydamtet var sluppet igjennem Fjeldvagterne. Sygdommen fandtes paa flere end 28 Gaarde i Húnavatns Syssel, da den milde Vinter havde gjort det umuligt at forhindre Faarene i at streife omkring og udbrede Smitten. Ifølge en senere Beretning (Sommeren 1858) fra denne Amtmand har Sygdommen ikke udbredt sig udenfor de berørte Bøigdelag, mod Øst eller Vest; den var kun brudt ud paa 2 mistænkte Gaarde i Torfastada Rep; i Stadar-, Kirkjuhvams-, Tor-

falæk- og Svinavatns-Repper, der ligge nærmest Blanda, er kun een Gaard noget mistænkt; Østen for denne Elv er Sygdommen slet ikke sporet. I Thingø Syssel (Axarfjord) fandtes i Efteraaret 1857, ifølge en os meddeelt privat Skrivelse, skabede Lam, som bleve nedslagtede. Den 3die April 1858 beretter ogsaa Amtmand Melsted, at Skabsygen nu fandtes paa flere Gaarde i Myra og Hnappadals Syssel, foraarsaget, ifølge Sysselmandens Beretning, ved en skabet Bede fra Borgarfjord Syssel, som var kömmen over Hvitá, og mellem Malkefaarene paa Hallkelstødum, hvor Sygdommen bemærkedes i Januar 1858 saavelsom paa 3 andre Gaarde, uagtet Beden blev slagtet Dagen efter dens Ankomst og Malkefaarene paa Hallkelstødum bleve afsondrede. Noget senere udbrød Skabet paa omtrent 9 Gaarde i Hvitársida Rep, hvor det dog i April 1858 kun viste sig ondartet paa Gaarden Gilsbakki. I Rangarvalla Syssel var i Februar 1858 i 4 Repper (omtrent det halve Syssel) af det hele Antal Faar, som angaves til 15,981, kun 167 syge, paa omtrent 9 Gaarde i 2 Repper (Hirðir I, 126—127); men kort derefter greb Sygdommen mere om sig. Efter en Beretning fra Dyrlæge Hansteen (Marts 1858?) har han i dette Syssel undersøgt omtrent 6,140 Faar, hvorimellem fandtes 690 Syge, fordeelte saaledes, at mange Flokke vare aldeles forskaanede, medens der var en Flok paa 500 med 200 Syge. Dyrlæge Jensen beretter (Sommeren 1858), at han paa en Reise i den vestlige Deel af Sydamtet kun fandt Sygdommen i en ringe Grad i Akranæs-, Skilmanna-, Mela- og Leirár Repper; paa en Gaard, Hvitanes, hvor Sygdommen var udbrudt senest, fandtes Faarene stærkere angrebne. Samtidigt meddeler Dyrlæge Finnbogasen, at paa 2 Gaarde i Mosfells Rep har Sygdommen slet ikke været; men Eieren har ogsaa viist megen Omhu for sin Faarebesætning. I en Skrivelse fra Dr. Hjaltelin, Dyrlæge Finnbogasen og Adjunkt Friðriksson fra Foraaret 1859 siges, at der foreligger tilstrækkelige Data til at godtgjøre, at Sygdommen er meget udbredt i Nord- og Vestamtet, hvilket navnlig det betydeligt formindskede Faareantal viser. Amtmand Havstein beretter i Foraaret 1859, at Sygdommen er udbrudt paa nogle Gaarde i Vatnsnæs; og paa samme Tid erfares af Stiftamtmand Trampes Beretning, at Antallet af Syge angaves for Arnæs Syssel til 60 Stkr. og for Rangarvalla Syssel 11 Stkr.; for de øvrige Sysseler i Sydamtet derimod ingen.

II. Sygdommens Natur og Aarsager.

Da man først erkjendte Skabets Optræden i Nord- og Vestamtet hørte man snart den af Districtslæge Skaptason ved denne Leilighed yttrede Anskuelse udbrede sig derfra, at den Sygdom, som fandtes paa Sønderlandet, især i Mosfellssveit, Ølfus og Grafning var en udenlandsk Pest, indbragt ved engelske Lam i Efteraaret 1855, som vare anskaffede til Præstegaarden Hraungerdi i Arnæs Syssel. Den udenlandske Skabsmitte skulde være udbredt fra Mýdal i Mosfellssveit i Kjósar Syssel, hvor de engelske Lam havde været nogle Dage midt i September 1855; derimod mistænktes ikke Grof i Mosfellssveit, hvor de havde været allerførst. Ogsaa mistænktes en Gaard i Hraungerdis Rep, kaldet Bitra, hvor Skab af og til havde yttret sig i 1856, men hvor de engelske Lam aldrig havde været, hvorimod Præstegaarden Hraungerdi selv ikke videre omtaltes som mistænkelig, uagtet de nævnte Lam alle havde levet der, uden at Gaardens Faarebesætning viste Sygdommen førend i Efteraaret 1856, da den brød ud saa at sige overalt i Island. I Modsætning til det udenlandske Skab opstillede man det indenlandske, som ikke skulde være smitsomt. Saaledes beretter Amtmand Havstein den 4de Februar 1857, at det Skab, som var iagttaget blandt Faar paa Nordlandet i 1856, befandtes at være af en anden Natur end Skabet i Sydlandet og Vesteramtet, en Affection af Huden med „fellilús“, som ikke var farligt, uden naar det var i høi Grad tilstede.

Denne Skjelnen mellem udenlandsk og indenlandsk Skab gav Anledning til meget vidtgaaende Discussioner om Sygdommens Natur og Behandling, som Enhver nu troede at kunne fatte og dømme om til Fuldkommenhed. Hertil bidrog det særdeles meget, at Sysselcomiteen i Húnavatns Syssel i Vinteren 1857 sendte Bonden Erlend Pálmason (der var en Tilhænger af den nordlandske Opfattelse af Skabet i Sydamtet) til Sønderlandet, for at undersøge Sygdommen og dens Behandling, samt at Amtmand Havstein fik Stiftamtmanden til at constituere En af Overrettens Medlemmer til at optage extraordinaire Forhør i Gullbringu- og Arnæs-Sysseler om Skabets formentlige Oprindelse fra de engelske Lam. Som Thingsvidner optraadte ved dette Forhør fornemmelig nogle Delegerede fra Nordamtet, og den forannævnte Erlendur Pálmason havde megen Andeel i Gangen af Undersøgelsen. Ved disse Forhør, som bleve optagne den 2den—10de

Juni, fik man Vidnesbyrd om Almuens Mistanke til de engelske Lam, men de oplyste Facta vare af en saa ringe Betydning, at Forhørsdommeren i sin Indberetning til Stiftamtet fremhævede, at han ikke kunde indlade sig paa at udtale, hvorvidt Noget derved maatte ansees at være beviist eller ikke.

Dyrlæge Finnbogasen yttrer i en Skrivelse af 16de Mai 1857 til Stiftamtmand Trampe, at det grasserende Faareskab øiensynlig er opkommet der i Landet, thi da det er opstaaet paa flere langt fra hinanden beliggende Steder næsten paa een og samme Tid og paa mange Steder, er det umuligt, at det kan være opstaaet ved Smitte. Den usædvanlige Varme i Sommeren 1856 med en riig Insekt-Yngel anseer han som Aarsag til Kløe og Udslæt, saavel paa Faarene som paa enkelte andre Kreaturer; denne Formodning finder han bestyrket derved, at Faarene i Efteraaret 1856 vare fulde af „fellilús“, hvilket ogsaa bemærkedes under Skabet 1762. Han finder den grasserende Sygdom at bestaae af tørt og vaadt Skab, samt Svæld; det sidste er meget almindeligt paa Sønderlandet og skyldes den daarlige Røgt og Pleie. Den usædvanlig stærke Frost i Paasken 1857 har bevirket, at mange Faar ere gaaede tilgrunde. De fleste Faar, som have lidt af Svæld og lignende Hudsygdomme, ere mere eller mindre lungesyge, og taale af den Grund ikke at bades over hele Kroppen paa eengang. Dr. Hjaltelin bekræfter under 23de Mai den slette Røgt og Pleie, som især i Sønderlandet bliver Faarene tildeel, og bemærker, at den sidste Vinter var een af de strengeste i dette Aarhundrede; Kulden steeg i Midten af April til 16°. Med Hensyn til den Paastand, at Sygdommen skal være indført ved engelske Lam, bemærker Dr. Hjaltelin, at han ved Undersøgelsen af Faarene paa Mýdal, 6te Mai 1856, fandt, at 50 af disse, som netop havde været i Huus sammen med de engelske Lam, vare alle ganske frie for Skab. Om Sygdommens Smitsomhed har han ingen sikker Erfaring, men tilraader Forsigtighed. Han mener, at det sydlandske Faareskab stemmer overeens med det nordlandske ifølge Districtslæge Skaptasons Skildring, som Dr. Hjaltelin fremsender i Oversættelse. Vi finde Intet til Hinder for at antage dette, men iøvrigt er Skaptasons Skildring ikke skikket til hverken at give et bestemt Billede af de forskjellige Sygdomsformer i Huden, som han opstiller, eller til at opstille en qvalitativ Forskjel mellem Skabet paa Sydlandet og det nordlandske Skab. Han viser ogsaa, at han selv ikke er ganske uden Frygt for Fare af det nordlandske

Skab. Ifølge Dyrlægerne Hansteens og Jensens Beretninger (Sommeren 1857) om deres Undersøgelse i Sydamtet, navnlig i Reykjavik, Ølfus og Grafning, fandt de Sygdomsbilledet eens overalt, men snart stærkere, snart svagere fremtrædende, i Forhold til Dyrenes curative og diætetiske Behandling; de foretraf Skabmiden i Forbindelse med de almindelige Phænomener af Skab, tillige Lungeliden, især hos de af Skabet stærkt angrebne Dyr. Sygdommen, mene de, skyldes snarere en Selvudvikling end Smitte, uden at de ville benægte Muligheden af, at den er indført. Den har intet ondartet Præg. Den ingenlunde ringe Dødelighed, som hersker, skyldes efter deres Formening deels andre Sygdomme, deels, hvad de skabsyge Dyr angaaer, en slet diætetisk og curativ Behandling. Med Hensyn til Rogten omtales, at Faarehusene hos 10 Bønder i een Rep i Rangarvalla Syssel befandtes kun at give 2⅔ □ Fod pr. Høved, istedetfor 9 □ Fod; og i en anden Rep maatte Faarene nøies med 1²⁄₇ □ Fod pr. Stykke. Det var almindelig anerkjendt, at Malkefaarene fortrinsviis bleve angrebne, fremfor Beder og golde Faar, som stode sig bedst. Vædere vare i høi Grad udsatte for Sygdommen. I en Betænkning af Dr. Hjaltelin fra Sommeren 1857 yttres, at i alle de Herreder, hvor Faareskabet har viist sig, er Faaretyphoiden (bráðasótt) ganske ophørt, og at de for Skabet helbredede Dyr have et usædvanligt godt Udseende. Det har længe været ham en Gaade, hvor sjelden man finder Skabmiden i det herskende Faareskab, hvorimod han langt oftere har truffet paa Acarus septis, der ikke sjelden findes i critiske Raadsaar paa Dyr og Mennesker. At Faareantallet i December 1857 fandtes saa betydeligt reduceret, tilskriver Stiftamtmand Trampe i en Beretning fra Marts 1858 den i Efteraaret herskende Fugtighed og den slette Høhøst, saa og Nedslagtningspartiets Bestræbelser. I „Nogle Ord til Publicum angaaende Faareskabet" (Hirðir I, 25—27) fra Landphysicus og Dyrlægerne gjentages deres ovenfor berørte Anskuelser om Sygdommens Natur og Aarsag, navnlig bemærke de, at Landets Faarerace, endog paa Nordlandet, hvor Faareracen formenes endnu at være bedst, er bleven stadigen svækket og degenereret i dette Aarhundrede, og at 1855, ved stadig kold Regn og Fugtighed, var meget gunstig for Skabets Udvikling, som de holde for at være spontan. Som et Beviis i denne Henseende tjener en Erklæring af Gudmundur Olafsson paa Grof i Skilmanna Rep af 3die Juli 1857, at han i Efteraaret 1856 har seet en Vædder bedækket med det meest ondartede Skab,

uagtet den havde gaaet hele Sommeren alene i Afrafjeldet, uden at være kommen i Berøring med noget syge Faar. — I en Placat af 11te Juni 1857 fra Amtmændene Havstein og Melsted anføres det som bestemt Factum, at Sygdommen er indført 1855 med de engelske Lam og at den kun har udbredt sig ved Smitte, samt at den er en Pest (drepsótt). — I en Beretning fra Dyrlægerne i Sydamtet i November 1857 til det veterinaire Sundhedsraad siges, at Lungesyge har viist sig temmelig almindelig blandt Faarene, og at Sectionen i Almindelighed viser deels Hepatisation, deels Emphysem, deels Tuberkler i Lungerne; efter de Flestes Sigende have Faarene allerede i flere Aar lidt af Hudsygdomme, navnlig Smaaknopper, Pustler, Skorper og Skjæl. I Rangarvalla Syssel bemærkede Dyrlæge Hansteen en anden Hudsygdom, der yttrede sig ved en ganske ringe Kløe og en temmelig udbredt, men svag, rosenagtig Betændelse af Huden, der var belagt med store, tynde, guulagtige Skjæl, tildeels med Uldfald og en stor Mængde Pestiluus (fellilús?) i Omkredsen af de nøgne Pletter; den helbredes let ved Cuur, men forsvinder ogsaa efterhaanden uden denne.

Det veterinaire Sundhedsraad afgav den 31te August 1858 en Betænkning, der gaaer ud paa, at den herskende Sygdom maa antages at være almindeligt Faareskab, der til nogle Tider optræder mere ondartet end til andre, og ikke kan antages at være nogen usædvanlig Sygdom paa Island; Betingelserne for Skabets Udvikling ere i saa rigelig Grad tilstede paa dette Land, at det ikke er nødvendigt at søge Sygdommens Opkomst i Smitte fra Udlandet. Sygdommens Optræden i Nord- og Vestamtet skyldes, efter Raadets Formening, uden Tvivl saavel almindelige Aarsager som Smitte fra Sydlandet. Amtmand Havstein ivrer i en Skrivelse til Justitsministeriet (Sommeren 1858) mod Erklæringerne fra Landphysicus og Dyrlægerne og paastaaer, at Erfaringen og retslige Undersøgelser(!) tilfulde have viist, at Sygdommen er bragt ind i Landet og har udbredt sig alene ved Smitte. I Foraaret 1859 erfares af Amtmand Havsteins Indberetninger, at han havde anmodet Districtslæge Finsen om at yttre sig om det veterinaire Sundhedsraads nylig berørte Betænkning, og at han i Et og Alt bifalder de af Finsen fremsatte Bemærkninger, som gaae ud paa, at Raadets Paastand, at Sygdommen er enzootisk, beroer paa en Forvexling med flere andre Hudsygdomme, der ikke ere smitsomme (han har i dem ikke fundet Midder), hvilket

godtgjøres, derved, at der siden forrige Aarhundredes Skab-Epidemi (Epizooti) ikke har været Tale om smitsom Hudsygdom paa Island førend 1856, samt at en Selvudvikling af Sygdommen er uforenelig med Nutidens Mening om Skabsygdom og Argumenterne for, at Skabet er indført ved de engelske Lam. Amtmanden bemærker ved denne Leilighed, at Tilstanden blandt Faarene paa Nordlandet er i det Hele bedre end tidligere, paa Grund af en bedre Rogt og Pleie, og Bonden behandler nu i Almindelighed Hududslet og Luus hos Faarene med Huusmidler, oftest Tobakssaft.

III. Foranstaltninger mod Sygdommen.

I Anledning af Sygdommens Tilstedeværelse paa Mýdal, hvilken Landphysicus ikke ansaae for farlig, men dog krævende Forsigtighed, foreslog han Stiftamtmanden at paalægge Repstyreren at paasee de anviste Midlers (Grønsæbe og Torsketran) Benyttelse, samt ugentlig i 5 Uger at indberette til ham (Hjaltelin) om Sygdommens Gang, desuden efter rigelig en Maaneds Forløb, senest inden 10de Juli, at lade samle alle Faarene i Mýdal paa en bestemt Dag til en ny Besigtigelse (forend de drèves til Fjeldgræsgangene) i Overværelse af Sysselmanden, Landphysicus og Dyrlægen. Den 8de Mai tilskrev Stiftamtmand Trampe i Overeensstemmelse hermed Repstyrerne i Mosfellssveit, og i Begyndelsen af Juni meddeltes Stiftamtmanden, at Faarene nu vare sunde paa Mýdal, og at der Intet befandtes at være iveien. Stiftamtmanden foranstaltede, at Dr. Hjaltelin kunde være tilstede ved Faaresamlingerne i Efteraaret 1856. Under 10de Septbr. 1856 foreslaaer Dr. Hjaltelin Stiftamtmand Trampe, i Anledning af den paa Mýdal paany optraadte Sygdom, for at faae den hurtigt standset, ved offentlig Foranstaltning at dræbe de meest angrebne af Flokken, men holde de mindre angrebne særskilte og tage dem i Cuur, samt at udnævne en Comitee til at paasee Overholdelsen af disse Foranstaltninger. Stiftamtmanden bifaldt ikke disse Forslag, men i et Circulaire af 29de September 1856 til Sysselmændene opmuntrer han til at slagte alle Syge og indskærper Forordningen af 12te Mai 1772 §§ 1—5. Sysselmanden gjorde Forsøg paa at lade slagte ned paa Gaarden Mýdal, men Bonden modsatte sig, og fordrede i al Fald Henstand og Tilladelse til at prøve Cuur. Stiftamtmanden modificerede sin Befaling af 29de September derhen, at Cuurforsøg kunde tillades

paa Vedkommendes egen Bekostning, naar Eieren tillige kunde holde sine Faar affondrede fra Andres. Cuur blev da iværksat efter en Veiledning af Dr. Hjaltelin og Dyrlæge Finnbogasen af 8de October 1856. Ved Skrivelse af 9de December 1856 fordrer Amtmand Havstein af de tvende andre Amtmænd, at alle Faar i de Egne af Vester- og Sønderlandet, hvorfra Faar pleie at drives til Fjelds og kunne befrygtes at komme i Berøring med Nordlandets Faar, skulde dræbes, men Melsted nægtede dette i Henhold til de af Physicus og Dyrlægen afgivne Erklæringer om, at Sygdommen ikke var meget farlig eller smitsom. I en Skrivelse af 23de December 1856 giver Ministeriet Stiftamtmanden Medhold i, at han ikke har oprettet den af Landphysicus foreslaaede Comitee, men udtaler, at Sygdommen, som Landphysicus har erklæret, er curabel og bør tages fra den curative Side. Dette søgte Stiftamtmanden at gjennemføre ved et Regulativ (Reglugjörð) af 13de Februar 1857, hvorefter Dyrlægen bereiser Amtet og forsøger alle til Sygdommens Udryddelse hensigtsmæssige Midler; Sysselmænd og Repstyrere skulle adlyde ham og de af ham valgte Medhjælpere; Ingen kan undslaae sig for at være Dyrlægens Medhjælper; Lægemidler samt Rogt og Pleie for de Syge og Angrebne betaler Eieren; Badekar befales anskaffede; syge og mistænkte Faar holdes i Huus og behandles indtil Dyrlægens Ankomst med visse foreskrevne Midler; der opmuntres til Brugen af det Walzifke Bademiddel; de uhelbredelige Faar bør nedslagtes; til Fjelds maa ikke drives Faar fra de Gaarde, hvor Sygdommen har viist sig i de sidste 14 Dage; hele Repper skulle drive i Forening; Hjemdrivning paabydes, hvor Sygdommen ved det befalede Eftersyn findes paa Fjeldfælleder; Taget skal afrives af Faarehusene, som derefter desinficeres paa opgiven Maade; god Rogt og Pleie paabydes; da Skabet let kan slaae ind, tilraades visse Medicamenter indvortes; for Dyrlægens Medhjelpere tillades Brugen af Arsenikmidler efter opgiven Forskrift, og der tilsiges dem for deres Uleilighed Gratification af Jordebogskassen. I Februar 1857 beklager Stiftamtmanden (i en Indberetning), at ugunstigt Veir og Mangel paa Medicamenter havde forhindret, at paabegyndte Curen i nogen betydelig Udstrækning. Det er os fra anden Side bekjendt, at Gjennemførelsen af de nylig berørte Forholdsregler lod meget tilbage at ønske, og at de vakte Misfornøielse hos Sysselmændene, der fandt sig tilsidesatte ved Dyrlægens Formynderskab. En ubillig dadlende Kritik i Bladet „þjóðólfur" tilintetgjorde fuldstændigt

den nyttige Virkning, som Dyrlægens Anviisning kunde have gjort. Dyrlæge Finnbogasen gjør i Skrivelse af 16de Mai 1857 Stiftamtmand Trampe opmærksom paa, at Bønderne modsætte sig Amtets Befalinger paa Grund af den ved Skrifter fra Nordlandet udbredte Anskuelse, at det sønderlandske Skab er uhelbredeligt, og fordi det erfares, at man paa Nordlandet kun har Opmærksomhed henvendt paa Afspærring og Nedslagtning. Amtmand Havstein seer (i en Beretning af 4de Februar 1857) kun Frelse mod Sygdommen i Nedslagtning ifølge Forordn. 12te Mai 1772; det bemærkes, at Forholdene i Landet ikke tilstede skarp Afsondring (de afsondrede syge Faar maatte anbringes i Spisekamre o. s. v.), og at Dyrlæger mangle. Det fremgaaer endvidere af denne Skrivelse, at Amtmanden under 17de November 1856 befalede Nedslagning af alle syge og mistænkelige Faar i Húnavatns- og Skagafjords Sysseler, og traf Foranstaltninger i Anledning af Smittefaren, samt til Oprettelse af en Central-Comitee for hvert Syssel. Under 1ste Januar 1857 bleve lignende Foranstaltninger trufne for Øfjords Syssel, og 23de Januar s. A. for Thingø- og Múla Sysselerne. I Húnavatns Syssel havde man nedslaaet (uagtet Sygdommen befandtes at være indenlandsk) 100 Faar, og mod de mindre angrebne var bleven anvendt Lusesalve og Tobaksafkog, som skaffede hurtigt Helbredelse. Havstein androg derhos paa en provisorisk Lov for Nedslagtning, eller at en saadan maatte forelægges Althinget i 1857. Han lod Districtslæge Finsen skrive en „Kortfattet Veiledning til at kjende og undgaae Skabsygdommen". Amtmand Melsted havde ifølge hans Indberetning af 17de Februar 1857 paabudt lignende Foranstaltninger som i Nordamtet, i Anledning af den i Vesteramtet bemærkede Sygdom, og han havde omsendt Hjaltelins og Finnbogasens „Anviisning", men han var ikke gaaet ind paa de ovenfor berørte Forslag af Amtmand Havstein, om at nedslaae alle Faar i de Dele af Vesteramtet, hvorfra Faarene om Sommeren pleie at komme sammen paa Fjeldfælledserne med Faarene fra Nordlandet; han havde endnu i Foraaret 1857 (Beretning af 3die April s. A.) truffet Foranstaltninger til at forhindre Smittens Overførelse fra Borgarfjord, og navnlig blandt Andet ved at opstille Vagter langs Hvitaaen [den vides at have medført en Bekostning af idetmindste 3412 Rd. 80 Sk.]. — Justitsministeriet finder, i en Skrivelse til Stiftamtmand Trampe (30. April 1857), Betænkelighed ved, navnlig paa denne Aarstid, da det Slagtede ingen Værdi havde, at gribe til Nedslagtning af alle syge

og mistænkelige Faar, hvilket vilde være at gaae videre end Forordn. af 12. Mai 1772 paabyder. Ministeriet formener, at det bør forbydes de Districter, hvor den ondartede Skabsygdom har viist sig, i Aar at drive deres Faar paa Fjeldene. Vagthold langs med Hvitaaen vil Ministeriet ikke modsætte sig, naar Amtets Beboere maatte ansee samme betryggende eller hensigtsmæssig, hvilket Ministeriet ikke anseer det at være. Ved samme Skrivelse foranstaltes en Sammenkomst mellem Amtmændene endnu i Foraaret (1857); kommer den ikke istand til den Tid, ansees det for rigtigst foreløbigen at forbyde Græsning paa Fjeldene af Faar fra de syge Districter; i paatrængende Tilfælde overdrages det Amtmændene i Forening at indgive Forslag om de yderligere Foranstaltninger til at forelægges Althinget i 1857, og som, naar det af samme er antaget, under særdeles paatrængende Omstændigheder kan sættes i Kraft som en provisorisk Bestemmelse. Dyrlægers Opsendelse, som Ministeriet havde taget under Overveielse, var foreløbigen bleven opgivet, eftersom Localautoriteterne ikke havde andraget derpaa, og man troede at burde afvente Resultaterne af Dyrlæge Finnbogasens Cuurforsøg. — Under 23de Mai 1857 andrager Landphysicus paa, at sende en Veterinair til Island for at understøtte Dyrlæge Finnbogasen i hans besværlige Kald. Ifølge Beretning af 26de Mai 1857 havde Stiftamtmand Trampe havt en Sammenkomst med Sysselmændene og nogle af de kyndigste Mænd fra Arnæs- og Kjósar-Gullbringu Sysseler, hvori det vedtoges, at de syge Kreaturer i hvert Rep deles i passende Flokke og sættes under omhyggelig Bevogtning af det Offentlige paa Eierens Bekostning; at den i Bekjendtgjørelsen af 13de Februar 1857 foreskrevne Badning i det Walziske Bademiddel foretages, saasnart Faarene have fældet Ulden, og at man derved i hvert Rep oplærer en Medhjelper for Dyrlægen i Alt hvad Badene angaaer; Enhver i de angrebne Repper er pligtig til at lade sine Faar bade paa Badestedet; i Vægringstilfælde nedslagtes samtlige den Gjenstridiges Faar uden Erstatning; det vedtoges endvidere — og herom blev man enig med Amtmanden i Nordamtet — saavidt muligt at forebygge Communication mellem sønder- og nordlandske Faar paa disse Amters Fællesgræsgange i 10 Uger om Sommeren indtil Faaresamlingstiden, derved, at 4 Mænd med et tilstrækkeligt Antal Faarehunde og med Ret til i fornødent Fald at dræbe Faarene bevogte Fællesgræsgangene mellem Arnæs Syssel og Nordamtet i Passet mellem Hofsjökull og Langjökull, paa Sønderamtets Bekostning.

Man besluttede tillige at andrage paa Opsendelsen af en øvet Dyrlæge, som i Forening med Dyrlæge Finnbogasen til Efteraaret kunde undersøge, om Sygdommen var paa hele Island, da Nedslagtning i bekræftende Tilfælde ikke burde finde Sted, med mindre Sygdommen til den Tid erklæredes for uhelbredelig; findes Sygdommen derimod kun i Sønderamtet, da bør Nedslagtning her foretages i den Udstrækning, som Dyrlægerne i Forening med Landphysicus bestemme, imod passende (angiven) Skadeserstatning, samt Forpligtelse for Beboerne i de øvrige Amter at sælge til Eierne af de nedslagtede Faar et bestemt Antal Kreature til en af uvillige Mænd fastsat Betaling. Det erfares tillige af denne Skrivelse, at der strax fra Beboerne indkom Begjæring om, at Ministeriets Forbud mod at drive de golde Faar paa Afretterne maatte tilbagekaldes, da det under dette Forhold vilde være umuligt at holde de sunde Faar afsondrede fra de syge og at høste Vinterfoder for Kreaturerne. — Ministeriet overdrog derpaa det veterinaire Sundhedsraad, at engagere to Dyrlæger, til paa Island at varetage Sygdommen og meddele dem Instrux. Valget faldt paa Dhrr. J. Chr. Jensen og J. Th. Hansteen, der ankom til Island i Juli 1857. — Ifølge Justitsministeriets Ordre sammentraadte Amtmændene i Reykjavik i Juni 1857, for at forhandle om Foranstaltningerne mod Sygdommen. Det viste sig snart, at man ikke kunde blive enig om det Forslag, som skulde forelægges Althinget. — Amtmændene Melsted og Havstein forenedes om et Udkast til en Anordning, som gik ud paa at befale Nedslagtning af alle Faar i de tre Sysseler: Arnæs-, Gullbringu- og Kjósar-, samt Borgarfjords, som skulde være fuldført inden November Maaneds Udgang. Samtidig dermed skulde Faarehusene sløifes. Nedslagtningen skulde foregaae uden Erstatning, hvorimod enhver Faareeier i de Sysseler, hvor en almindelig Nedslagtning paa Grund af Sygdommen ikke har fundet Sted, skulde forpligtes til (i Foraaret 1858) at sælge til de for Faar blottede Sysseler saa mange Malkefaar med Lam, at enhver Bonde i de Sysseler, hvor Sygdommen havde været tilstede, kunde faae halvt saamange Malkefaar, som han havde opgivet til den oeconomiske Tabel i Foraaret 1856, til den Priis, som Capitelstaxten 18⁵⁸/₅₉ fastsatte i de Sysseler, hvorfra Salget foregaaer. Omkostningerne ved Transporten skulde betales af vedkommende Amts Repartitionsfond. Efter Nedslagtningen skulde Amtmændene foranledige Indsamling af Gaver til de Skadelidte. I Tilfælde af Sygdommens Udbrud i de andre

Amter, skulde Faarene paa hver enkelt angreben Gaard sættes under streng Bevogtning og slaaes ned mod Erstatning til Eieren, tilveiebragt deels ved Ligning paa Amtet, deels ved Gaver. Stiftamtmand Trampe, som maatte paasee Sydamtets Interesser, kunde ikke tiltræde dette Forslag, og bemærkede, at man deels ikke vidste, om eller hvorvidt de andre Amter kunde betragtes som ubefængte af Sygdommen, deels kunde man ikke ansees berettiget til at foretage den tilsigtede Nedslagtning uden imod fuld Erstatning til Eierne. Han gjorde fremdeles, i en seperat Memoire, Althinget opmærksom paa, at en Nedslagtning, som den af Amtmændene Melsted og Havstein foreslaaede, vilde have Sydamtets Ruin tilfølge, da det derved vilde berøves den Hovedbasis, hvoraf de offentlige Afgifter skulde udredes. Han foreslaaer derfor, at Dyrlægerne skulde, ved en omfattende Undersøgelse, see at finde Smittens Grændser; at der, hvor Sygdommen befindes at være smitsom, slagtes det Syge og Mistænkte ned efter de af de andre Amtmænd foreslaaede Bestemmelser, men imod en Erstatning, som svarer til Differencen mellem det slagtede Faars Værdi og Værdien af et sundt Faar til samme Tid. Faarehusene foreslaaer han forandrede efter Reglerne af 13de Februar 1857, og han berører et muligt Tilsyn med, at Bonden ikke holder flere Faar end han forsvarligt kan røgte og pleie. Næstkommende Foraar (1858) skulde Repcomiteerne undersøge Faarenes Tilstand i hele Landet, og hvis Sygdommen da skulde vise sig paa noget Sted, skulde Alt det Syge og Mistænkte, paa samme Maade som før meldt, slagtes ned. I Forening foresloge alle Amtmændene, at der, for at forebygge Smittens Udbredelse til Vest- og Nordamtet, skulde udsættes Observationsposter af 4 Mand imellem Hofsjökul og Langjokul, og andre 4 Mænd paa Sprengisandsvei, østen for Langjokul, samt at nedslaae Forgangs-Bederne (forustusauðir), som kunde befrygtes at udsætte hele Flokke for Smitte. — Althinget (1857) bifaldt ikke noget af de af Amtmændene stillede Forslag. Det gik i sin egen Indstilling ud fra, at det vilde være usikkert at slaae Alt ned, saalænge man ikke vidste, om de andre Sysseler vare sunde eller ikke, og at det vilde være for dristigt og farligt for Sygdommens Udbredelse, at beholde hele Besætningen, men at man strax burde indskrænke den til det mindst mulige, og af den Slags Faar, som meest holdes hjemme og af denne Grund maa antages mindst at udbrede Smitten. Man vedtog at nedslaae den hele Faarebesætning i de tre Sysseler inden Sydamtet, saa nær som et

vist Antal Malkefaar, hvis Maximum skulde bestemmes til 100 hos en Bonde og de fornødne Vædre, samt at denne Nedslagtning skulde være tilendebragt inden 31te December 1857. En Erstatningssum af 9000 Rdl. skulde fordeles til de Faareeiere, som slagtede ned, hvorhos Amtmændene og forpligtedes til at samle frivillige Gaver. Hvis Skab muligen skulde udbryde i andre Sysseler, skulde de angrebne Faar slagtes ned og de øvrige holdes under Bevogtning; men hvis Sygdommen inden 4—6 Uger griber om sig, skulde hele Gaardens Besætning nedslaaes, mod Skadeserstatning af det Offentlige, hvis Eieren ikke har gjort sig skyldig i Forsømmelighed. Skulde Sygdommen paa eengang komme frem paa flere Gaarde i een Rep, maatte der slaaes ned i hele Reppen, og hvis Sygdommen ikke til Efteraaret 1858 maatte være ganske udryddet, skulde den hele til den Tid levende iBesætning slagtes inden Udgangen af November, dog kun i Tilfælde af at Sygdommen ikke til den Tid maatte være udbredt til de andre Amter eller Herreder. Forpligtelsen til at sælge Faar til Sønderamtet i Tilfælde af endelig Nedslagtning blev ogsaa optaget i Althingets Forslag, med den Modification, at Capitelstaxten 18⁵⁹/₆₀ skulde lægges til Grund for Prisen. Til dette Althingets Forslag, som blev bifaldet af en overveiende Majoritet (16 mod 4), blev stillet et omfattende Minoritets-Forslag af Adjunct H. Kr. Fridriksson, som hovedsagelig vil have Euren gjennemført, men som dog efter kort Tid vil have Nedslagtning anvendt som Alternativ. — Amtmændene nægtede deres Samtykke til Thingets Forslag; dog vilde Stiftamtmanden for sit Vedkommende lade nogle af dets Artikler bekjendtgjøre til Efterlevelse, og han lovede i Forening med Dyrlægerne at føie alle nødvendige Foranstaltninger til Sygdommens Undertrykkelse. I Skrivelse til Ministeriet yttrer han i denne Henseende, at Althingets Beslutninger maatte virke hemmende paa de Foranstaltninger, han tænkte at faae istand, og som i det Væsentlige vare de, der omhandles i hans Forslag til Althinget; han vilde med Dyrlægerne overvære Faareretterne, for at paasee, at de syge Dyr bleve tagne i Euur under Affondring, eller slagtede. Han haaber, at Regjeringen ikke vil bifalde Althingets Forslag, der vil tilintetgjøre Frugten af de Bestræbelser, der gaae ud paa at forhindre, at Beboerne af 4 store Sysseler bringes til Bettelstaven. Det Antal Faar, som efter Forslaget vilde blive at nedslagte, beregnes til 60—70,000 Stkr. — Landphysicus befrygter Ulempe for

Folkets Sundhed af Stank og den udelukkende Nydelse af salt Kjød, som en Nedslagtning, som den paatænkte, vilde medføre.

Efterat Dyrlægerne Jensen og Hansteen havde foretaget deres første Undersøgelser i Sommeren 1857 yttrede de i deres Beretninger, at de havde det bedste Haab om Sygdommens Standsning ved en alvorlig Indgriben i diætetisk og curativ Henseende. De gjøre opmærksom paa Nødvendigheden af at forbedre Faarestaldene, da disse kun paa enkelte Steder svare til Forordningen af 12te Mai 1772, og at Faareholdet bør indskrænkes til det Antal Kreaturer, som kan fodres tilstrækkelig. Den curative Behandling maa skee hurtig, og være almindelig, indtil Sygdommen kan antages at være knækket. De advare mod en brat Overgang fra Græsning til tørt Foder.

Da den bedste Slagtetid snart var forhaanden, anmodede Stiftamtmanden ved Skrivelse af 28de August 1857, efter Aftale med Dyrlægerne og efter Beboernes Ønske, vedkommende Sysselmænd i Sydamtet om, at lade Nedslagtningen snarest muligt iværksætte under behørig Desinfection af Skindene, og at lade alle tilbageblivende Faar bade 2 Gange inden de toges paa Stald. Der beordredes ogsaa (14de September 1857) nedsat Comiteer af 5—8 Bønder, der stadigen skulde undersøge Faareflokkene med Bistand af Dyrlægerne. Der indtraf da Mangel paa Medicin, og Stiftamtmand Trampe beordrede da atter (5te October 1857) Nedslagtning af alt det Syge snarest muligt. Han lod Dyrlægerne i Sydamtet forfatte en kort Beretning om Faareskabet og dets Behandling, som i trykte Exemplarer omsendtes i hele Landet; men for Nordamtets Vedkommende tilbagesendtes de med Utak fra Amtmand Havstein (Skrivelse af 4de Januar 1858). Under 30te September 1857 meddeelte Justitsministeriet Forskrifter angaaende den Fremgangsmaade, der skulde følges i Anledning af Sygdommen. Ministeriet billiger den af Stiftamtmanden udtalte Anskuelse, at det er utilraadeligt at gaae ind paa Althingets Indstillinger, der, hvis de bleve tagne til Følge, vilde føre til, at Indbyggernes vigtigste Næringsvei i de omhandlede Districter i Sydamtet vilde for lang Tid blive saa at sige ganske ødelagt. Ministeriet giver dog ikke detaillerede Forskrifter for Fremgangsmaaden mod Sygdommen, men overdrager Stiftamtmanden at træffe saadanne efter nærmere Undersøgelse og Overveielse af de stedfindende Omstændigheder, og navnlig tage Bestemmelse om, hvorvidt og i hvilket Omfang Nedslagtning af de syge og mistænkte Faar bør

finde Sted, eller om Cuurforsøg bør anstilles. Ministeriet billiger de af Stiftamtmanden med Althingets Samtykke udgivne provisoriske Bestemmelser angaaende Rensning og Opbygning af Faarehuse m. m., og tilføier, at det i disse bør strengere udtales, at Syssels- og Reps-Comiteerne bør føre streng Control med, at de Forskrifter, som udgives angaaende Sygdommens Behandling, blive nøie efterlevede, samt paasee, at de fornødne Lægemidler haves tilstede; saa bør og Reps-comiteerne med visse Mellemrum give Indberetninger til Syssel-comiteerne om den forefundne Tilstand, og de givne Bestemmelser om, at Ingen holder flere Faar end han kan røgte forsvarligt, bør overholdes og det skal indberettes, hvorvidt det er efterkommet. En Afskrift af Ministeriets Skrivelse til Stiftamtmanden blev under s. D. tilstillet Amtmændene Havstein og Melsted, som tillige anmodedes om at træffe de Foranstaltninger, som de maatte finde hensigtsmæssige. Ved Circulaire af 5te November 1857 blev en Afskrift deraf sendt til Sysselmændene i de 4 Sysseler af Sydamtet, i hvilke Sygdommen herskede. Ved denne Leilighed opløste Stiftamtmand Trampe de under 14de September nedsatte Repscomiteer, og indbød til frivillig Dannelse af andre, bestaaende af de bedste Mænd i Repperne, hvilke tilsiges Amtets Understøttelse til at erholde Belønning i sin Tid for udviist fortrinlig Conduite. Comiteerne skulde udfylde tilsendte Schemata over Faareholdet, og efter disse tilkom det Sysselmændene at bestemme, hvor mange Faar enhver Bonde maatte holde i Forhold til hans Staldrum, Foder og Folkehold, hvorom saavel Amtmændene som Dyrlægerne skulde have Underretning. Tillige er det i nævnte Circulaire Stiftamtmandens „Bøn til DHerrer Bønder" (bið eg þá herra bændur), i Overeensstemmelse med den ministerielle Skrivelse, at indskrænke deres Faarehold, saaledes at de holde paa Moderfaarene og de 1 Aars gamle Faar, samt et Antal af de bedste Vædre, men derimod slagte det øvrige, først de syge og derefter de svagelige af de golde Faar. Hvor intet Huus haves til Affondring for de Syge, maatte disse slagtes strax. Dyrlægerne meddeeltes Myndighed til at træffe Foranstaltninger mod Sygdommens Udbredelse og Repstyrerne skulde, om fornødent gjordes, fremtvinge Lydighed for Dyrlægens Anordninger. Dyrlæge Hansteen blev sendt til Arnæs- og Rangarvalla-, Jensen til Borgarfjords- og Finnbogasen til Gullbringu-Kjósar Sysseler; efter endt Rundreise skulde Hansteen tage Vinter-Ophold paa Drebak, Finnbogasen i Reykjavik og Jensen paa et Sted i Borgarfjord efter

eget Valg. Det paalagdes Dyrlægerne at lade slagte Alt hvad der blev syg i Arnæs- og Borgarfjords Sysseler indtil Antallet af Faarene (efter Stiftamtmandens Calcule respective 100,000 og 50,000) var formindsket efter de givne Bestemmelser.

For at vække og vedligholde Interessen for de tjenligste Midler til Faareskabets Undertrykkelse, og for Faarerøgten i Island i Almindelighed, begyndte Dr. Hjaltelin og Adjunct Halldór Kr. Friðriksson Udgivelsen af et Tidsskrift, under Navn af „Hirðir".

I en Beretning af 23de November 1857 til Justitsministeriet andrager Stiftamtmand Trampe paa, efterat have berørt den ophidsede Stemning i Anledning af den forskjelligartede Fremgangsmaade i Foranstaltningerne mod Sygdommen i de forskjellige Amter, at Regjeringen bestemt vil tilkjendegive, hvilket System den vil have fulgt.

I de ovenfor berørte „Nogle Ord til Publicum angaaende Faareskabet" fra Landphysicus og Dyrlægerne udtale de, at de eneste paalidelige Midler mod denne Fjende er en omhyggelig diætetisk Pleie og rigtig udført Behandling. Dyrlægerne bemærkede i en Skrivelse til det veterinaire Sundhedsraad (November 1857), at det er ønskeligt, at Lægemidlerne forskaffes paa offentlig Regning.

I Sydamtet blev der givet Ordre til, at Faarene skulde i Sommeren 1858 vogtes paa Hjemmemarkerne, eftersom Antallet nu, især af de golde Faar, der ere meget vanskelige at røgte, var forringet saa meget. Cuurbadenes Iværksættelse paalagdes paany efter specielle Forskrifter.

I en Skrivelse til Sysselmanden i Húnavatns Syssel af 21de Januar 1858 tilkjendegiver Amtmand Havstein, at han forbereder en gjennemgribende og almindelig Nedslagtning af Faarene i flere Repper imod forholdsmæssig Erstatning, frembragt ved frivillige Sammenskud, og i Kraft af Justitministeriets Skrivelse af 30te September 1857 paalægger han Sysselmanden, at han, understøttet af Collegaer i Sysselcomiteen og de udnævnte Repscomiteer, drager Omsorg for, at alle golde Faar i Húnavatns Syssel vesten for Blanda, og alle 1 Aars gamle Faar, med Undtagelse af besprungne Gimmerlam, endvidere Moderfaar, som for have gaaet med deres Lam paa Afretterne om Sommeren, blive nu strax, uden al Opsættelse, nedslagtede. Forøvrigt skal for det første nøiagtigen følges de allerede tagne Forholdsregler om Nedslagtning af de syge og mistænkelige Faar,

Bevogtning af alle Faar hjemme ved Gaarden og Staldfodring. Græsning paa Marken tør kun finde Sted i de Districter (Repper?), hvor „Pesten" ikke er bleven sporet, og det maa skee under stadigt Opsyn. Mangler man Salt til Nedslagtningen kan man røge eller tørre Kjødet. Det er forbundet med mindre Fare snarere at nedslagte formeget end forlidt.

Amtmanden i Vesteramtet traf i Vinteren 18⁵⁷/₅₈ flere Foranstaltninger til at fremme Nedslagtningen. I et Brev til Sysselmanden i Mýra Syssel af 4de Januar 1858 yttrer han, som Svar paa flere Forespørgseler, at det maa være indlysende for enhver Fornuftig og Upartisk, at hvor den pestagtige Skabsyge ikke bliver ganske udryddet, maa det ansees for et aldeles uoverkommeligt Arbeide at forebygge dens videre Udbredelse, og at det er indlysende, at ingen anden Forholdsregel end Nedslagtningen af hele Faareflokken paa de angrebne Gaarde kan ansees for betryggende. De, der eie med pestagtigt Skab befængte Faar, kunne med Hensyn til Pligter og Rettigheder sættes i Klasse med saadanne, som opføde vilde Dyr; de ere derfor pligtige at holde deres Faar under streng Bevogtning. De nyeste Love i Danmark paabyde, at det af pestagtig Sygdom angrebne Kreatur enten skal slagtes eller cureres under Bevogtning. Af disse Betragtninger maa det være klart, at det ingen Forurettelse er at nedslagte Faarene paa saadanne Gaarde, hvor en pestagtig Sygdom har viist sig. Magten maa selvfølgelig anvendes, naar man modsætter sig Nedslagtningen, med mindre den Gjenstridige strax har ved Haanden en Dyrlæge med tilstrækkelige Medicamenter, der erklærer, at han vil kunne saa fuldstændigt curere Faarene, at deraf ingen Fare kan opstaae. I en senere Skrivelse (5te Januar 1858) tilfoies, at Dyrlægens Forsikkring maa gaae ud paa, at Faarene kunne være curerede inden Foraaret. Ifølge Amtmandens Beretning af 5te Juni 1858 blev der i April s. A. afholdt et Amtsmøde i Vesteramtet, hvorved alle Deeltagerne udtalte sig for Nedslagtning af alle syge og for syge mistænkelige Faar, men af Frygt for, at Indbyggerne i Hvitársiden vilde unddrage sig dette ved at drive deres Faar til Borgarfjord, hvilket var farligt for Smittens Udbredelse, vedtog man en streng Bevogtning af Faarene i Hvitársiden. I Mýra- og Hnappadals Sysseler vil Amtmanden have opmuntret til Cuur, og han har andraget paa Dyrlæge Jensens Opsendelse til Sysselet; desuden havde

han paalagt vedkommende Sysselmænd at vaage over, at Faarene ikke kom sammen med andre fra Nordamtet.

For at undgaae Nedslagtning sendte nogle af Nordamtets Beboere deres Faar til Sydamtet. Stiftamtmand Trampe anmodede derfor Justitsministeriet om, overeensstemmende med Dyrlægernes Raad, ikke at tillade at flere bleve indsendte, naar Badningerne (i Sommeren 1858) vare foretagne, og at befale de andre Amtmænd, at de ikke maatte lade nedslaae de sunde Faar imod Eiernes Ønske, og at de ikke maatte formene Beboerne Anvendelsen af Lægemidler, under den Control, det Offentlige maatte foreskrive.

I Nordamtet blev, paa et Møde i Marts 1858, taget Beslutninger, foruden om de allerede berørte Forholdsregler til at forhindre Smittens Udbredelse, ogsaa om Foranstaltninger mod Smittens Udbredelse ved Folk og andre Gjenstande. I den ovenfor berørte Placat af 11te Juni 1857 befales, at Enhver fra Nord- og Vesterlandet, som antager Folk fra Sønderlandet til Hostarbeide, skal være pligtig til, „strax naar bemeldte leiede Folk ere ankomne til Stedet, at lade deres Klædningsstykker og alt andet af deres medbragte Ting, som med nogen Rimelighed kunde tænkes at indeholde Smitstof til Skab, omhyggelig vadske i varm Urin med Kogsalt Opløsning"; ligeledes skulde Hjemmefolkene tage sig iagt for, at berøre disse Folks Klæder, eller lade dem komme i Nærheden af Faarene eller lignende, førend den omtalte Vaskning var foregaaet.

Under 15de April 1858 tilkjendegav Justitsministeriet Amtmanden i Nordamtet, at det, i Overeenstemmelse med de lægekyndige Mænd, der havde behandlet Sygdommen, og det veterinaire Sundhedsraads Betænkning, maatte antage Faareskabet for en indenlandsk Epizooti, og for at være helbredeligt, hvilket ogsaa Efterretninger fra Sydlandet havde bekræftet. Ministeriet maatte derfor ansee det for utilraadeligt at vedblive med Nedslagtningen i samme Omfang som hidtil. Indbyggerne maatte opfordres til at overveie, om det ikke vilde være rigtigst at forlade denne Vei, og anstille Cuurforsøg efterat Faareantallet var reduceret til en passende Størrelse. De maatte da betimelig forberede sig herpaa. Een af Dyrlægerne i Sydamtet kunde efter Ministeriets Formening reise op til Nordlandet. Ministeriet erklærede sig villigt til at yde sin Medvirkning til Anskaffelsen af den fornødne Lægehjælp og Medicin.

Lignende Tilkjendegivelse fik Amtmanden over Vesteramtet.

Under 21de April 1858 indgave Beboerne i Nordamtet et Andragende til Regjeringen, der gik ud paa Nedslagtning af alle syge, mistænkelige og golde Faar i Húnavatns Sysel vesten for Elven Blanda, og som ikke maatte forstyrres ved unyttige Curforsøg. Derhos føre de Besværinger over Landphysicus Hjaltelins Forhold til Skabsygdommen ved at udtale, at han ved sine Blad-Artikler har forledet flere af Nordamtets Beboere til at vise Trods mod de i Amtet foretagne Forholdsregler, og beskylder dem for at have skjult Skabsygdommens Tilstedeværelse, skjøndt Sygdommen beviislig var godartet islandsk Faarefnat, og at han har forledet nogle af Beboerne til at smugle deres Faar til Sydamtet, hvorved Nordamtet trues af Fare for ny Smitte, naar disse Faar atter føres hjem.

I Sommeren 1858 meddeler Amtmand Havstein Justitsministeriet, at han, for at efterkomme Ministeriets Ordre, har paabudt Badskning af samtlige Faar i Nordamtet i et Tobaksafkog, eller i Mangel deraf i et af de derværende Læger anbefalet Surrogat. Dermed fulgte 3 Andragender fra Comiteerne i Thingø-, Húnavatns- og Oefjords Syseler, i samme Aand, som det berørte af 21de April 1858, og overeensstemmende med Amtmandens og Districts-Lægernes i Nordamtet tilkjendegivne Anskuelser. De bønfalde om, at Dr. Hjaltelins Skrifter maa blive forbudne. De erklære sig overbeviiste om, at have udtalt alle Nordamtets Beboeres Mening.

I den ovenfor berørte Betænkning af 31te August 1858, fra det veterinaire Sundhedsraad, yttrer Raadet sig med Hensyn til Foranstaltningerne mod Sygdommen i følgende Retning: Sygdommen ansees for helbredelig, og antages ikke at være særdeles farlig for Dyret, skjøndt den ei heller maa betragtes med Ligegyldighed. Total Nedslagtning for Sygdommens Skyld misbilliges i høi Grad. De Principer, som ere fulgte i Sydamtet, ansees i det Væsenlige for rigtige; og disse bør fremdeles understøttes, ligesom der i Nord- og Vesteramtet bør gaaes frem efter rigtige Grundsætninger. Ved Siden af hensigtsmæssige hygieiniske Foranstaltninger ansees Curen for Hovedmidlet til Sygdommens Undertrykkelse, og den burde samtidigt iværksættes paa samtlige Faar, som have Samqvem med hinanden, i hvor stor Udstrækning det end maatte være, indtil Sundhedstilstanden har viist sig tilfredsstillende, mindst en Vinter over. Paa Grund af de vistnok betydelige Vanskeligheder, som de locale Forhold frembyde, antages Sygdommens Undertrykkelse ved Curen, under al mulig Omhu

for denne, at kunne medtage nogle Aar. Skabscuren er, idet den formindsker Smittefaren i samme Forhold, som den iværksættes fuldstændig, nogenlunde skikket til at bøde paa Manglerne ved Afsondringen. Man har ikke Grund til at frygte for Smittens Udbredelse ved Beboelsesleilighed eller ved Sengeklæder. Det vil i Reglen heller ikke være nødvendigt at tage Hensyn til Folks Gangklæder, saalænge de Paagjeldende færdes i Districter, hvor Skabet hersker. Ved en rigtig Fremgangsmaade i Staldenes Desinfection (som udvikles) vil det være unødvendigt at nedrive dem for Skabets Skyld. Raadet anseer det for ønskeligt, om det Offentlige kunde overtage Curen i Et og Alt. Det kostbare offentlige Vagthold turde det maaskee være rigtigst at hæve, da forhindret Samqvem imellem Faarene fra de forskjellige Districter ikke synes at kunne overholdes. At lægge Hindringer i Veien for Benyttelsen af Fjeldfællederne anseer Raadet for meget betænkeligt; den dermed forbundne Smittefare formindskes ved tilstrækkelige Cuurbade. Forbedringen af Faarehusene bør fremmes som paabegyndt. Raadet ønsker oplyst: 1) hvor stort et Antal Faar der med Varighed kan antages at være helbredet, 2) hvormange Faar man har nedslagtet for Sygdommens Skyld (uhelbredelige), 3) hvormange man har nedslagtet for at reducere Besætningerne til det Fornødne, 4) hvormange Faar der ere nedslagtede uden Nødvendighed. Endelig ønsker Raadet en Udsigt over Dødeligheden førend Skabets Optræden og saaledes som den nu er. Det tilraades, at sende endnu mindst 2 Dyrlæger til Vestamtet og 2 til Nordamtet. Hovedmanglerne i Foranstaltningerne til Sygdommens Undertrykkelse finder Raadet i Savnet af en Centralmyndighed paa Stedet, da det ikke kan overlades hvert Amt især at handle i dette Anliggende efter bedste Overbeviisning. Amtmændene i Nord- og Vestamtet antages i den Grad at have identificeret sig med de af de sagkyndige Autoriteter for urigtige ansete Forholdsregler, at et heldigt Udfald for en væsentlig Deel efter Raadets Skjøn beroer paa, at disse Mænd unddrages Indflydelse paa Sagen. Intet vil efter Raadets Mening bidrage mere til at fremme dette Anliggende end Udnævnelsen af en med tilstrækkelig Myndighed udrustet Regjerings-Commissair.

Stud. med. Thorarensen, der blev opsendt af Justitsministeriet, blev ifølge Beretning fra Stiftamtmand Trampe af 21de Juli 1858 anbragt i Mýra Syssel, efterat han tilstrækkelig havde sat sig ind i Fremgangsmaaden med Curen.

Paa et Møde i Nordamtet i Juli 1858 blev man enig om, at Erstatningen for de nedslagne Faar i Húnavatns Syssel skulde udredes ved Repartition paa alle Amtets Sysseler, omtrent noget over 1/20 af Faarebesætningernes Værdi. Paa dette Møde blev ogsaa udarbeidet et Lovforslag, som tænktes at skulle blive Lov for Nord- og Østeramtet med Hensyn til Fremgangsmaaden i Anledning af Sygdommen. Forslaget gaaer ud paa, at Nedslagtning udelukkende skal anvendes i Nord- og Østeramtet mod eventuelt udbrydende Skab; at ingen Lægemidler, under corporlig Straf, maa anvendes; at Amtmanden skal bestemme Nedslagtningens Omfang; at hos dem, som ikke godvilligen ville lade slaae ned, skal foretages en tvungen Nedslagtning paa vedkommende Eieres egen Bekostning og uden Erstatning; at der iøvrigt gives Erstatning for det Nedslagtede. Dette Forslag er trykt tilligemed en Beretning om Amtsmødets Forhandlinger i et særskilt lidet Skrift (Akureyri 1858. 12.). Amtmanden indsendte Forslaget „med en ikke ringe Tilfredshed", da hans Mening var bleven hyldet af saamange af Amtets meest anseete Mænd. Den fra det veterinaire Sundhedsraad indhentede Betænkning af 6te October 1858 over dette Andragende fraraader dets Sanction, og tilraader af al Magt at understøtte Curen, navnlig ved at give en passende Betaling til de Mænd, som assistere ved Badene, og opfordrede Regjeringen til at sende Amtmændene aldeles klare og utvetydige Befalinger til at standse øieblikkeligt med den tvungne Nedslagtning, og tillige at nægte Sanction til den tvungne Ligning af Skadeserstatningen. Ved Skrivelse af 3die November 1858 afslog Ministeriet at gaae ind paa det omhandlede Andragende fra Nordamtet, eller at indstille det til allerhøieste Stadfæstelse.*) Denne Skrivelse, som bestemt udtaler sig imod

*) Det blev derhos i denne Skrivelse udtalt, at Regjeringen ikke kunde tilstede, at dens Embedsmænd sætte sig i Spidsen for og arbeide hen til Gjennemførelsen af saadanne Forholdsregler, som Ministeriet og de sagkyndige Autoriteter i og udenfor Island ansee som urigtige og ødelæggende for Landets fornemste Indtægtskilde, og at Ministeriet derfor aldeles bestemt maatte have Amtmand Havstein og de ham undergivne Sysselmænd og Repstyrere tilkjendegivet, at de, med Tilsidesættelse af deres egne subjective Anskuelser om denne Sag, ophøre at virke for Nedslagtningsprincipets Gjennemførelse, men derimod af bedste Evne og med de til deres Raadighed staaende Midler hver i sin Kreds modvirke denne og søge at fremme Cuurmethoden efter de af det veterinære Sundheds-

Nedslagtning, fortolkes af Amtmand Havstein (i Skrivelse til Sysselmanden i Húnavatns Syssel af 18de December 1858) saaledes, at den skulde forbyde Nedslagtning, naar eller ifald Sygdommen udbreder sig udenfor Húnavatns Syssel (men derimod kunde der slaaes ned, saalænge Sygdommen var inden dette Syssel) (Hirðir II., 71), og i Overeensstemmelse hermed opmuntrer Sysselmanden i Húnavatns Syssel ved Skrivelse af 15de Januar 1859 Alle til Nedslagtning (ibid. 72, 73). .....

Dr. Hjaltelin tilligemed Flere indgik med Andragende til Ministeriet om paa ny at opsende Dyrlæger.

Paa Rigsdagen 18⁵⁸/₅₉ bevilgedes 30,000 Rd. til Udgifter i Anledning af de til Sygdommens Undertrykkelse fornødne Foranstaltninger, og Ministeriet tog derpaa den Beslutning, at overdrage Ledelsen af Foranstaltningerne til overordentlige Commissairer.

IV. Resultatet af Foranstaltningerne mod Sygdommen.

I Fremstillingen af de herhenhørende Oplysninger ville vi bestræbe os for at vise, hvormeget der med Hensyn til Udfaldet af Foranstaltningerne mod Sygdommen maa tilskrives hvert især af de til Grund for samme lagte Principer, nemlig Cuur eller Nedslagtning, i Forbindelse med Vagthold ved Grændsefskjællene og Afsondring af Faarene. Det viser sig imidlertid, at de forskjellige Hovedprinciper virkede gjensidigt forstyrrende paa den practiske Gjennemførelse af hvert især, og Resultatet bliver derfor at bedømme i Henhold hertil.

a. Resultaterne af Foranstaltningerne til Iværksættelsen af Cuur.

Det falder let at see, at Curens Gjennemførelse havde en langt større Vanskelighed og Modstand at overvinde end Nedslagtningen.

raad givne Regler, som bleve meddeelte og for hvis Udbredelse det blev paalagt Amtmanden at sørge deels gjennem Sysselmændene, deels ved Optagelse i Bladet „Norðri", ligesom Amtmanden ogsaa blev beordret til at drage Omsorg for, at der fra Sønderlandet, hvor man var bleven bekjendt med Sygdommens Behandling, begjæres Assistance ved Cuurforsøgene, samt at der til Foraaret, hvis det skulde blive nødvendigt, anskaffes Læger og Medicin herfra, hvormed Ministeriet frembeles tilbød at være ham behjælpeligt. Lignende Skrivelser udgik samme Dag til de 2 andre Amtmænd i Island.

(Tilføiet af Ministeriet.)

Man var fra Begyndelsen af Fordom indtaget imod den, hvilket nok-som fremgaaer af de allerede berørte Beretninger og af mange andre bekjendte Begivenheder, som ere meddeelte i de islandske Blade. Det var især paa Nord- og Vesterlandet, at en organiseret Modstand traadte op, med Øvrigheden i Spidsen, og udøvede et betydeligt Tryk paa Foranstaltningerne mod Euren, saavel indirecte, ved at fremme Nedslagtningen, som directe ved Forsømmelse af itide at indrette sig paa Curens Gjennemførelse, og ved at stille ubillige Fordringer til den, ja endog ved at opstille corporlig Straf for dens Udførelse. Ogsaa i denne Henseende kunne vi henvise til de ovenfor berørte factiske Omstændigheder. Vi maae i denne Anledning endnu berøre en Skrivelse til Justitsministeriet af 14de August 1857, hvori Dr. Hjaltelin meddeler, at Amtmanden i Nordamtet i Selskab med 5 nordlandske Bønder søgte i Sydamtet med kjendelig Virkning at hemme Curen. I Sydamtet, som vi især maa holde for Øie under disse Betragtninger, var man fra først af ikke stort bedre indrettet paa at møde Sygdommen med Cuur, end i de øvrige Amter. Saaledes mentes Curen ikke at kunne begynde i Februar 1857, deels paa Grund af Veirlig, deels fordi Lægemidler ikke havdes i tilstrækkelig Mængde (Stiftamtmand Trampe til Ministeriet 19de Februar 1857). ..... Da Dyrlæge Finnbogasen den 10de April 1857 indfandt sig hos Sysselmanden i Rangarvalla Syssel (for at iværksætte Cuur), underretter denne ham om, at han der i Sysselet Intet har at udrette, da han (Sysselmanden) havde besørget Nedslagtning paa 3 Gaarde, „eftersom Synsmændene havde berettet ham, at Sygdommen var meget farlig, thi den formentes at hidrøre fra en Vædder, som havde kommet paa Gaarden Svinhagi“. Der var slagtet 200 Faar, „paa hvis Hud Finnbogasen ikke kunde opdage noget Skab, men kun noget Uldfald og enkelte smaa tørre Skorper“. (Finnbogasens Beretning af 16de Mai 1857 til Stiftamtmanden.) Stiftamtmand Trampe fandt, at det neppe kunde tillades at holde offentlige Møder for at fremme Nedslagtningen, men han vilde dog hellere indvirke paa Bønderne privat hvad denne Sag angaaer, end ved Magtbud (Skrivelse til Ministeriet af 23de November 1857). Flere Facta tale for, at man i Sydamtet benyttede Nedslagtning som Trudsel eller Straf ved Forsømmelse af Cuur, hvilket efter de berørte Omstændigheder ikke kan ansees at være skikket til at fremme hiin. Iøvrigt synes man ikke at have betragtet Forsømmelse af Cuur som en Forseelse mod det almene Vel, selv ikke under for-

sømt Affondring; saaledes beretter Stiftamtmand Trampe i Skrivelse af 21de Juli 1858, at Cuurbade vare foretagne overalt, men ikke allevegne ofte nok eller i tilstrækkeligt Omfang; i Eyjafjalla og Austurlandeyja Repper havde Indbyggerne slet ikke villet bade, og forgjæves havde han paa Stedet selv søgt at formaae dem dertil. Dyrlæge Hansteen havde ved Undersøgelsen fundet, at Faarene i de nysnævnte Repper vilde kunne helbredes ved eet godt Bad, til hvis Iværksættelse han opmuntrede Beboerne. ..... Sysselmanden og Sysselcomiteens Medlemmer i Arnæs Syssel gjorde flere Forsøg paa at overtale Eierne til at slaae ned, endog helbredede Faar (Hirðir I. 120), idet den Mening nu begyndte at danne sig og udspredes, at de Faar, som engang havde faaet Sygdommen, kunde vel cureres, men kun for en kort Tid; efter en kortere eller længere Tids Forløb, endog efter flere Aar, vilde Sygdommen bryde ud af sig selv igjen, da den laae i Slægten, hvorfor man gjorde bedst i at rykke Ondet op med Rode og slagte ned, hvad der nogensinde var angrebet af Sygdommen. Den Støtte, som Dyrlægernes Optræden behøvede fra Øvrighedens Side, blev under dette Forhold kun tarvelig ydet. .....

Paa den anden Side var Curen saa heldig at finde Mænd, der varmt interesserede sig for dens Gjennemførelse. Foruden Dr. Hjaltelin og Dyrlæge Finnbogasen, som først søgte at bane Veien, maae i denne Henseende nævnes blandt Althingsmændene Adjunct H. Kr. Friðriksson, Justitiarius Etatsraad Th. Jonassen, Biskop H. G. Thordersen og Althingsmanden for Gullbringu-Kjósar Syssel, Repstyrer Guðmundur Brandsson; udenfor Althinget var det især Dyrlæge Finnbogasens Broder, forrige Repstyrer Asgeir Finnbogasen paa Lambastadir, Factor Guðmundur Thorgrimsen paa Ørebak, Jón Halldórsson paa Búrfell, Þorsteinn Þorsteinsson af Úthlið og især afgangne Dannebrogsmand Árni Magnússon af Ármót i Arnæs Syssel. Denne Sidste kjæmpede især for at tilveiebringe Opinionsyttringer fra Almuen selv til Althinget, og det lykkedes ham at vise, uagtet Sagens Nyhed og mange flere Forhold vare ham imod, at egentlig Ingen ønskede sin Besætning nedslagtet, men tvertimod saameget som muligt bevaret ved Helbredelse.

Det er en Selvfølge, at den eneste Dyrlæge, Island var i Besiddelse af ved Sygdommens Optræden, da man manglede Lægemidler og duelige Medhjælpere ved Curen, i Forstningen ikke formaaede at udrette Stort i denne Retning. Man havde imidlertid allerede i Be-

gyndelsen af 1857 flere Erfaringer om Curens gode Virkning; herom vidner, foruden Amtmand Melsteds ovenanførte Meddelelse (17de Februar 1857) en Beretning fra Dyrlæge Finnbogasen til Stiftamtmand Trampe af 16de Mai 1857 og en Skrivelse fra Dr. Hjaltelin af 23de Mai s. A.

Efterat de danske Dyrlæger vare komne i Virksomhed vandt Curen kjendelige Fremskridt Deres Beretninger (November 1857) aande en afgjort Tillid til Curens Nytte i Henhold til de vundne Resultater, uagtet helbredede Faar vare blevne smittede igjen ved Samqvem med syge Faar. I Skrivelse af 5te Marts 1858 bemærker Stiftamtmand Trampe, at Skabcuren i det Hele maatte antages at være vellykket, navnlig anføres det, at i Graffnings Rep, hvor Sygdommen havde raset allerstærkest, var Sundhedstilstanden meget god, da Indbyggerne havde viist Iver for Curen. Noget senere (Mai 1858) beretter Dyrlæge Jensen, at Sygdommen var betydeligt aftagen i Borgarfjord Syssel, i flere Repper endog aldeles hævet; der, hvor der var badet 2 Gange, i den vestlige Deel af Sydamtet, vare de fleste Faar fuldkommen raske. Lignende Beretning indløb fra Dyrlæge Hansteen angaaende hans Virksomhed i Rangarvalla Syssel, og fra Dyrlæge Finnbogasen, om Resultatet af de ved ham foretagne Cure i Mosfells Rep, hvor nogle Gaarde havde været meget stærkt angrebne; i Kjalarnes Rep (paa de Faar, som undgik Nedslagtningen); i Kjósar Rep, hvor Sygdommen havde raset stærkt paa nogle Gaarde; i Alptanes-, Strandar-, Selvogs-, Olfus- og Graffnings-Repper. I Borgarfjords Syssel lykkedes Curen ikke saa godt, hvorfor man deels gav Dyrlægen Skylden, deels tilskrev det den beviislige Paavirkning fra Mýra Syssel, for at fremme Nedslagtning. I Foraaret 1859 beretter Stiftamtmand Trampe, at Sundhedstilstanden var efter Angivelserne god; der var opgivet som Syge 60 fra Arnæs- og 11 fra Rangarvalla Syssel; fra de andre Sysseler ingen. Uagtet det betydelige Antal af nedslagtede Faar (i de respective Sysseler 73,410), hvortil Grunden søges i den stedfundne Paavirkning fra Nordamtet, var Stiftamtmanden dog langt fra at være bleven rokket i sin Tro paa Sygdommens Helbredelighed. I et vedføiet Forslag fra Dr. Hjaltelin, Dyrlæge Finnbogasen og Adjunct Friðriksson fremhæves, at de ved Curen helbredede Faar danne en sund og kraftig Stamme paa henved 20,000 Stykker, hvilket Antal vilde have været langt større, dersom ikke Rangarvalla Syssel havde nedslaaet saa mange Faar, der vare i god Bedring efter

Curen. Den Erfaring, at de for Skabet helbredede Faar vare særdeles sunde og kraftige, og navnlig viiste en hidtil sjelden Uldrigdom, og gav et Afkom, der i Trivelighed meget overgik det man i lang Tid havde iagttaget, er udtalt fra mange Sider. Den sande Erfaring om Resultatet af Curens Iværksættelse er uden Tvivl rigtig udtrykt i den af den constituerede Sysselmand i Gullbringu Syssel indsendte Beretning af 31te December 1858: „Allevegne, hvor man har viist god Villie og Flid, ere Faarene ganske helbredede; hvor Villien eller Dueligheden har manglet, der har man endnu Kjende af Skab, men de Faar, som ere helbredede for Sygdommen, ere dobbelt saa fede og smukke som før, og det kan neppe være muligt Andet, end at disse Faar ville blive en fortrinlig Stamme." Den Forandring, som var indtraadt i de almindelige Anskuelser om Curens Nytte, fremtraadte meget tydeligt i det den 28de September 1858 i Reykjavik afholdte Møde af Stiftamtmanden med de fleste (3) af Amtets Sysselmænd, Landphysicus, Dyrlæge Finnbogasen, 6 Althingsmænd af Reykjavik og 3 Delegerede af hvert af Amtets 4 Sysseler, ialt 24 Mand. Der var især Tale om Sygdommens Standsning i Rangarvalla Syssel, hvis Delegerede eenstemmig udtalte sig for Nedslagtning; men kun 3 af de andre Medlemmer stemte med dem, hvorimod 18 Stemmer vare for, at man ogsaa i Rangarvalla Syssel skulde søge at overvinde Sygdommen med Cuur, og det var tillige eenstemmig Beslutning, at man skulde fortsætte Curen overalt i de tre andre Sysseler. I de tre øverste Repper i Arnæs Syssel, som i Efteraaret 1857 havde nedslaaet alle deres Faar, bleve nu friske Faarebesætninger indførte fra Nordlandet og Eierne erklærede, at hvis de anden Gang fik Skab mellem deres Faar vilde de ikke slaae ned men curere. Mange af de Beboere i Rangarvalla Syssel, som nedsloge deres Faar, sagde, at de „havde gjort det for Selskabs Skyld" (Hirðir II., 12, 46). Der kan paavises mange Gaarde i Sydamtet, hvor den ved Curen tilveiebragte Helbredelse af de syge Faar varig har staaet sin Prøve. Det fortjener ogsaa Omtale, at man i Grimsnes Rep og paa flere Steder har anvendt Cuurbadene i en Kulde af 8° R. uden Skade for Faarene; man seer heraf, at selv ikke Vinteren lægger Hindring iveien for Curens Iværksættelse, naar man anvender den behørige Forsigtighed. Endelig maa det, til Beviis for at Tilliden til Curen har vundet Styrke hos Beboerne, bemærkes, at flere Bønder i Gullbringu- og

Kjósar- samt i Arnæs Syssel, som havde slagtet deres hele Besætning, kjøbte igjen skabede Faar og curerede disse.

I Nordamtet vides Euren ikke at være bleven anvendt, i al Fald ikke efter rigtige Grundsætninger, og de faa Forsøg, som man anstillede i Vesteramtet (Mýra Syssel), mislykkedes, hvilket vi især maae tilskrive den Omstændighed, at den Mand, som hovedsagelig skulde give Anviisning til Euren paa dette Sted (Cand. Jón Thorarensen) ikke synes at have havt Lyst eller Energie hertil.

Vi have ikke tilstrækkelige Oplysninger for at udfinde, hvor stort det Antal Faar er, som i Sydamtet har været underkastet en rationel Cuur i Tidsrummet fra Foraaret 1857 til Efteraaret 1858, og hvormange Faar derved kunne siges at være helbredede; men vi maae i denne Henseende henvise til den ovenfor berørte Skrivelse fra Dr. Hjaltelin m. Fl., der (i Foraaret 1859) anslaaer den helbredede kraftige Stamme til 20,000 Kreaturer. I en Beretning fra Stiftamtmand Trampe i Foraaret 1859 anføres som helbredede for Arnæs Syssel 6,902, for Gullbringu 2,426 og i Borgarfjord 1,310 Stykker, i Alt 10,638.

b. Resultater af Foranstaltningerne til Nedslagtning.

Det er allerede ved forskjellige Leiligheder berørt, at Nedslagtning af Faarene søgtes iværksat af forskjellige Grunde, deels principmæssigt i Nord- og Vestamtet, under den Betragtning, at Sygdommen var en incurabel til Slægten bunden Pest, deels i Sydamtet, for at formindske de overtallige Faarebesætninger til en Størrelse, svarende til det Vinterfoder, man kunde tilveiebringe i Huus, deels endelig (i Sydamtet) som et Straffemiddel for Forsømmelse af Euren. Her maa endnu bemærkes, at man, ved at udbrede fra Nordamtet den Anskuelse, at Althingets Forslag om gjennemgribende Nedslagtning vilde vinde Kongens Bifald, tilskyndede at nedslagte, forend Priserne af denne Grund bleve trykkede, og at man ogsaa i Nordamtet søgte at fremtvinge Nedslagtningen ved at nægte Salg af Faar derfra til syge Distrikter, forend alle Faarene vare udryddede i disse; man nægtede ogsaa aldeles Erstatning, hvis der ikke blev nedslaaet i et tilstrækkeligt Omfang, og truede med at gjøre den Enkelte ansvarlig for Alles Skade, hvis han ikke fulgte Exemplet. De, der selv havde nedslaaet deres Besætning, bleve de ivrigste Agitatorer til at fremme Nedslagtningen.

Det fremgaaer af de foreliggende Oplysninger, at i samme Forhold, som man forsømte Curen, blev Nedslagtningen mere nødvendig eller dristigere iværksat; dette gjælder alle Amterne.

Uagtet man i Nord- og Vestamtet lovede nogen Erstatning for det Tab, man leed ved en gjennemgribende Nedslagtning, og tillige gav Udsigt til, at de paagjeldende Gaarde kunde forsynes med nye Besætninger, og uagtet der, navnlig i Nordamtet, var en saa betydelig Majoritet for Gjennemforelsen af Nedslagtningsprincipet, var det dog meget langt fra, at de Paagjældende samtlige godvillig underkastede sig Befalingerne om Nedslagtning, da den stod for Doren. Efter vort Bekjendtskab til Forholdene i Island, vilde det ogsaa være en feilagtig Anskuelse, om man antog, at Faareeierne der godvilligen efterkomme Paabud om Nedslagtning. Det Almindelige er, at saalænge Sygdommen ikke aabenbart findes i en Faareflok, anvende Eierne ingen hygieiniske Præservativer, endnu mindre slagter han ned. Først naar Sygdommen er haandgribelig, og han indseer, at der maa gjøres Noget, uden at vide hvad, slagter han det syge Dyr, uden at betænke, at det maaskee allerede har smittet mange andre. Naar Smitten griber om sig, mister han paa denne Maade mange Kreaturer, og riskerer den hele Flok. Saaledes er det ganske almindeligt, at den islandske Bonde mister aarlig ved Bráðasótt og andre Sygdomme 10, 20, ja indtil 60 pCt. (eller mere i uheldige Perioder) af sin Besætning. Er der under saadant Tilfælde Raad eller Middel til Helbredelse ved Haanden, anvender Bonden dem gjerne, men mangle de og de Fleste foreholde ham Nedslagtning som det eneste Middel, der ogsaa fordres for Samfundsvellets Skyld, saa slaaer han ned. Ligesom Forsømmelsen af præventive hygieiniske og curative Foranstaltninger for enkelte Besætninger forer til Nodvendigheden at nedslagte, saaledes gik det ogsaa ved denne Leilighed i det Større, hvorpaa Húnavatns Syssel afgiver et Beviis, hvor man endog nedslagtede paa en Tid, da man antog at have saakaldet godartet Skab for sig. Saavel i Nordamtet som i Vesteramtet tilkjendegav man paa flere Steder, og paa forskjellig Maade, sin Uvillie mod den totale Nedslagtning. I en Skrivelse af 13de Februar 1858 protesterede 13 Faareeiere i Hvítarsída Rep imod en Nedslagtning, som skulde foretages efter Amtmand Melsteds Ordre af 4de Januar s. A. I Efteraaret 1858 afholdtes et Møde i Húnavatns Syssel i Nordamtet, efterat en omfattende Nedslagtning var iværksat i Sysselet, for at formaae Indbyggerne i nogle mis-

tænkelige Repper (Vatnsnæs, Vesturhóp, Midfjord) til at slaae ned; men de traf i afg. Præst Jón Sigurðsson til Breidabólstad i Vesturhóp og Bonden Stephan Jónsson paa Ánastodum en saa bestemt Modstand, at Planen ikke lykkedes, og Præsten var af den Mening, at Districtet derved var undgaaet en stor Elendighed. I en Beretning af 5te Juni 1858 meddeler Amtmand Melsted, at efterat paa det (ovenfor berørte) i April s. A. afholdte Amtsmøde alle Deeltagerne havde udtalt sig for en gjennemgribende Nedslagtning, havde man dog forgjæves forsøgt at bevæge Faareeierne i Hvitarsida til at nedslaae. Andre Bidrag til Oplysning om Modstanden vise det Efterfølgende.

I Nordamtet søgte man ikke destomindre, selv fra Øvrighedens Side, at fremtvinge total Nedslagtning, uden at være noieregnende med de derved anvendte Midlers Beskaffenhed. Man forsømte ikke Overtalelse, og saaledes skal Provst Jón Jónsson paa Steinnæs være vunden til som en blandt de Første at slagte ned over 200 Malkefaar, uagtet kun et enkelt viste ringe Kjendetegn paa Sygdommen. Men der befales ogsaa i Sysselmandens Skrivelse af 10de Februar 1858 (Hirðir I., 139—140) ligefrem, at en tvungen Nedslagtning skal iværksættes uden Erstatning i Modvillighedstilfælde. Fremgangsmaaden mod Præsten Gisli Gislason til Stadarbakka er et meget bekjendt Factum; han saae sig nødsaget til at lade sine Faar drive til Sønderlandet for at undgaae Kniven, og hans Gods blev derfor underkastet en Art Seqvestration. Ikke mindre bekjendt er Fremgangsmaaden mod en af de rigeste Bønder i Húnavatns Syssel, Kristjan Jónsson i Stóradal, som, efter ved Trudsel om Arrest at være skræmmet til at love at nedslagte sine Beder og selv at bekoste en Vagt om sin Eiendom, sendte en Deel af sine Beder (over 200) til Sønderlandet indtil Efteraaret 1858, da han solgte dem, uden at de, saavidt vides, i al denne Tid viste noget Tegn til Skab. Da denne Bonde ikke godvillig vilde betale de ham som „Bevogtnings-Omkostninger" paalagte Udgifter, til Beløb 4—500 Rd., blev han truet med Execution. En Bonde, Jonas Bjarnason paa Rófa, som havde sunde men „mistænkte" Faar, nægtede længe at slaae ned. Han blev da om Natten hjemsøgt af en Bande paa 20 Mand, som ved Trudsler om at ville i Vægringstilfælde fra hans Side slaae hans Faareflok ned, aftvang ham Løfte om selv at gjøre det, hvorefter han slagtede omtrent 200 Faar (Hirðir II., 92). En af Sysselets Repstyrere angives at have været Anføreren. Fra Midfjorden berettes et Exempel paa, at „Nedslagtnings-

mændene" have paa en Gaard (Bjarg), under Eierens Fraværelse og imod hans Kones Indsigelse, selv dræbt Faarene. Flere lignende Facta berettes almindelig. — Hvor saadanne Facta kunne foregaae uden offentlig Undersøgelse eller Paatale, kan der ikke siges at være borgerlig Orden, og de ere talende Beviser for, at en gjennemgribende Nedslagtning af Faarene — som dog uundgaaelig bliver det ene Alternativ, naar Curen ikke skal gjennemføres — ikke vil befindes at være mere populair, eller forbunden med færre Vanskeligheder og mindre Haardhed i Udførelsen, end Anvendelsen af Cuur. Tilveiebringelsen af de lovede Erstatningssummer vil, efter hvad man nu allerede kan slutte, uden Tvivl medføre mange uovervindelige Vanskeligheder.

Om Antallet af de Faar, som ere blevne nedslagtede for Sygdommens Skyld, og navnlig som beviislig uhelbredelige, eller for at reducere Besætningerne til den for en tilstrækkelig Pleie fornødne Størrelse, eller ved at nedslaae totalt de angrebne eller kun „mistænkte" Besætninger, have vi ikke kunnet tilveiebringe tilforladelig Oplysning. I Sydamtet nedslagtede man for en stor Deel efterhaanden de virkelige Syge, eller hele den angrebne Besætning, og i nogle Districter udryddede man til forskjellige Tider alle Faarene; saaledes søgte man i Rangarvalla Syssel at standse Sygdommen ved en ikke ubetydelig Nedslagtning i Foraaret 1857, derpaa i Efteraaret samme Aar; men i Efteraaret 1858 nedslog man endnu næsten alle Faarene i det halve Antal af Sysselets Repper (Landmanna — Rangarvalla — Hvol — Fljótshlídar) og en stor Mængde i to andre (Holta- og Ytri-Landeyja). I Arnæs Syssel nedslog man i Efteraaret 1857 alle Faarene i de tre øverste Repper, og i den vestlige Deel af Borgarfjords Syssel blev Alt eller det Meste nedslaaet i Efteraaret 1858. Fra Foraaret 1856 til December 1857 befindes det nedslagne Antal Faar efter en Beregning at være i Borgarfjords Syssel 15,065 Stk. (tilbage 6,000), i Gullbringu Kjósar Syssel 9,795 (tilbage 3,513), i Reykjavik By 137 Stk. (tilbage 39) og i Arnæs Syssel 51,490 (tilbage 6,565); i Alt 86,350 Stk. (tilbage 16,117). Med Hensyn til dette Resultat maa dog bemærkes, at Althingets Forslag gik ud paa at slaae Alt ned med Undtagelse af et vist Antal Malkefaar, og dersom dette Forslag punktlig var bleven udført, vilde Tabet være blevet endnu større.

Ifølge Stiftamtmandens Beretning i Foraaret 1859 var under hele Sygdommen i Rangarvalla Syssel nedslagtet „for Sygdommens

3*

Skyld" 21,235, og tilbage 9,823; de angives at være nedslagtede for Sygdommens Skyld; iøvrigt opgives

	helbredede.	for Skab.	nedslagtede af Nødvendighed.	uden Nødvendighed.
Arnæs Syssel	6,902	7,177	18,993	463
Gullbringu Syssel	2,426	2,792	5,714	721
Borgarfjords —	1,310	3,012	3,443	138

Herefter beløber det hele Antal nedslagtede Faar i de 4 af Sygdommen angrebne Sysseler 63,687 Stk. Den ufuldstændigt opgivne Anledning til Nedslagtningen, paa hvilken man ei heller efter Stiftamtmand Trampes Formening kan lægge Vægt, naar man tager Hensyn til den nordlandske Paavirkning, Stivsind, Mageligbed og Fordom, tillader ikke at finde end ikke det tilnærmelsesviis rigtige. Der er saaledes ingen Sandsynlighed for, at det har været nødvendigt at nedslaae i de tre nævnte Sysseler 12,981 Stk. som uhelbredelige, og det var herom man ønskede Oplysning ifølge det veterinaire Sundhedsraads Betænkning af 31te August 1858 (2det Punkt). Tager man det Antal, der ere opgivne som nedslagtede af Nødvendighed og henfører dette til 3die Punkt i nysnævnte Betænkning (Nedslagtning for at reducere Besætningen til det Fornødne), da er det vel ikke ganske umuligt, at man af denne Grund kan have fundet det nødvendigt at reducere f. Ex. Faare-Antallet i Arnæs Syssel, der i Foraaret 1856 angives til 58,055 (58,354) med 18,993 Stk., thi man holder sikkert paa de fleste Steder ⅓ Antal Faar flere end man forsvarligt kan vinterfodre; men vi have dog ingen Tillid til, at Sammenhængen hermed er saaledes.

For Vesteramtet foreligger kun Beretning om total Nedslagtning paa 9—11 Gaarde.

Hvad Nordamtet angaaer, nedslagtede man i Húnavatns Syssel i 1856, da man troede at bemærke det saakaldte sydlandske Skab, idetmindste 100 Kreaturer, og i Sommeren 1857 paastod man at være fri for Sygdommen. Desuagtet bryder Sygdommen ud Vinteren efter ($18^{57}/_{58}$) paa omtrent 40 Gaarde, førend man saa at sige bemærkede dens Tilværelse, og man nedslog nu 18,657 Kreaturer for at redde Resten; ikke destomindre finder man dog kort Tid efter (Sommeren og Efteraaret 1858) at man burde nedslaae Resten i tvende Sogne, hvilket dog paa Grund af Modstand ikke gjennemførtes; men man nedslog dog, omtrent paa samme Tid, henved 1,600 Faar i en Naboegn i Sysselet.

Hvilken Indflydelse Nedslagtningen har havt paa Sygdommens Undertrykkelse lader sig ikke beregne efter de i Foraaret 1859 foreliggende Oplysninger. De faa Syge, der opgives fra Sydamtet, ere, som ovenfor berørt, 60 for Arnæs og 11 for Rangarvalla Syssel; for de andre Sysseler ingen; men disse Talstørrelser vække ikke megen Tillid til Angivelsernes Rigtighed.

c. Resultatet af Vagtholdet.

De vigtigste Punkter, hvor Vagthold til Forebyggelse af Smittens Udbredelse har været forsøgt, ere paa Fjeldene mellem Húnavatns- og Borgarfjords Sysseler, og Flodlinien Hvitá mellem Mýra- og Borgarfjords Sysseler. I 1857 kostede Vagterne paa den forstnævnte Linie omtrent 3,500 Rd. (den calculeres af Amtmand Havstein til 7,000 Rd. for begge Aarene 1857 og 1858), paa den sidstnævnte Linie 3,412 Rd. 80 ß. Resultatet blev, at Skabet brød ud i Húnavatns Syssel i Vinteren 1857—58, og Aarsagen dertil angaves at være et Malkefaar fra Borgarfjords Syssel, som skulde have skuffet Vagternes Aarvaagenhed. Et lignende Resultat fremkom paa den anden Linie, idet Skabet udbrød i Vinteren 1857—58 paa nogle Gaarde i Hvitársida Rep i Mýra Syssel, hvilket førte til deels ufuldstændige Cuurforsøg, deels Affondring og Bevogtning af disse Gaardes Besætninger i Sommeren 1858 og deres totale Nedslagtning i samme Aars Efteraar. Paa andre Steder har man stillet Vagthold, om hvis Nytte man ikke kan danne sig fuldstændigt Begreb, da man ikke har nøiagtig Underretning om, hvorvidt de kunne ansees at have været opstillede imellem syge og sunde Egne (hvorom der iøvrigt ogsaa med Hensyn til de anførte Linier er disputeret). Saaledes er Linien imellem Stranda- og Bardastrands samt Húnavatns Syssel 1857 og 1858; mellem Arnæs Syssel og Nordamtet 1857. Mellem Rangarvalla Syssel og Skaptafells Syssel, samt imellem nogle Repper i Rangarvalla Syssel er Vagthold opstillet i Sommen 1858, som efter Opgivelserne skulde have kostet omtrent 800 Rd.

V. Vor Opfattelse af de foreliggende Oplysningers Betydning.

Efter saaledes at have berørt de vigtigste Oplysninger og Meninger angaaende den paa Island herskende Faaresygdom, som vare

tilgængelige for os paa den Tid, da vi tiltraadte det os i denne Anledning allerhøist overdragne Hverv, ville vi gjøre Rede for vor Opfattelse af disse Oplysningers Betydning.

At den siden 1856 herskende Hudsygdom blandt Faarene i Island var af usædvanlig Beskaffenhed fandt vi ikke Grund til at betvivle ifølge vor egen Erfaring og den eenstemmige Udtalelse derom. Det er klart at Faarene ere blevne angrebne langt hyppigere end ellers af Skab, der ogsaa medtog Dyrene usædvanlig stærkt og ikke sjelden medførte Døden. Derimod finde vi ikke den Paastand bekræftet, at Sygdommen i sit Væsen skulde være forskjellig fra almindeligt Faareskab, og at den skulde være paaført Landet ved Smitte fra England. Lignende Paastand gjorde sig gjældende angaaende den Skab-Epizooti, som herskede paa Island i en lang Periode af sidste Halvdeel af forrige Aarhundrede, og overhovedet gjentage sig under nærværende Sygdom i alle Retninger de selvsamme Paastande, som paa hiin Tid, navnlig ogsaa med Hensyn til Euren, Affondring og Nedslagtning. Efter Beskrivelsen af Landphysicus og Dyrlægerne maatte vi antage den herskende Epizooti for at være almindeligt Faareskab, og den fra anden Side reiste Paastand om det Modsatte kunde vi ikke finde bekræftet ved de i dette Øiemed offentliggjorte Beskrivelser, da disse ikke vidne om tilstrækkeligt Kjendskab til Skabsygdommens Natur hos Faarene, og lade sig iøvrigt ligesaa beqvemt benytte til Fordeel for vor Anskuelse. Desuden fandt jeg, Tscherning, ved min egen Undersøgelse paa Stedet, som foretoges snarest muligt efter vor Ankomst til Landet, at Sygdommen ikke frembød noget Usædvanligt fra almindeligt Faareskab. Med Hensyn til den Omstændighed, at man gjentagende sætter udenlandske Faars Indførelse paa Island i Forbindelse med Skabets Optræden som Epizooti maae vi erindre om en bekjendt Erfaring, at fremmede Kreaturer i Almindelighed angribes lettere af de paa det nye Opholdssted gængse Sygdomme end de indfødte Kreaturer. Denne Erfaring, betragtet i Forbindelse med Faarskabs almindelige Forekomst paa Island, og nogle Egnes samt usædvanligere Veirforholds begunstigende Indflydelse paa Skabets Blomstren, kan under alle Omstændigheder tilstrækkelig forklare den omhandlede Epizooti's Forhold til de berørte engelske Lam, uden at man behøver at tye til Gisninger om en ny Sygdom. Det er, saavel i det Foregaaende som fra andre Sider, oplyst, at Faareskab ikke er nogen ualmindelig Sygdom paa Island, men at det ofte kommer til

Udbrud og forsvinder i Sommertiden af sig selv, efterat Faaret har kastet sin Pels, hvori det har sit bedste Værn mod Skabet under de denne Sygdom iøvrigt begunstigende Culturforhold paa Island; men det er tillige oplyst, at det undertiden viser sig farligt, naar det tager Overhaand, saa at man oftere, forend den seneste Epizooti, har været nødsaget til at anvende Lægemidler mod Sygdommen, ja endog har anseet det nødvendigt at nedslagte de syge Kreaturer. Om en Skabsygdom blandt Faarene i England eller Skotland, eller overhovedet paa noget Sted er Intet bekjendt. Der foreligger ingen sagkyndig Oplysning om, at de engelske Lam have været skabbefængte, endnu mindre at de have havt et usædvanlig Slags ondartet eller pestagtigt Skab; det var meget mere at antage, at dette ikke havde været Tilfældet. [Det er senere bleven tilstrækkelig bekræftet, at de ved Ankomsten vare sunde; see herom i det Følgende]. Vi finde heller intet Beviis tilveiebragt for, at Sygdommen har udbredt sig alene som en Smitte fra disse Lam, navnlig i Sydamtet, da vi ikke kunne lægge Vægt paa det usikkre Resultat af den stedfundne retslige Undersøgelse, som manglede en tilstrækkelig sagkyndig Ledelse; og den store Udstrækning, i hvilken Sygdommen saa at sige pludselig er optraadt, vidner før os om almindeligt virkende Aarsagers Indflydelse, i Forbindelse med den Smitte, som alt Skab fører med sig. I den usædvanlig varme Sommer 1856 i Forbindelse med den forudgaaede regnfulde Sommer i 1855, da det hørte til Sjeldenheder at finde tør Uld (Dyrlæge Finnbogasens Meddelelse), søge vi en af de kraftigst medvirkende Aarsager til den derpaa følgende Skab-Epizooti, der især optraadte i Districter, som maa antages fremfor andre Dele i Landet at begunstige Skabets Tilværelse. Det er iøvrigt en bekjendt Erfaring, at stationaire Sygdomme i et Land optræde til ubestemt Tid og uden tilstrækkeligt bekjendte Aarsager med større Intensitet end til andre Tider, og at de undertiden kunne vise sig ondartede, om de ogsaa i Reglen ere godartede. Egentlig kan den omhandlede Epizooti heller ikke kaldes ondartet. Dyrlægernes Mening er imod dette Antagende, og om Dødeligheden, som skulde gjøre Udslaget, er ingen tilstrækkelig Oplysning forhaanden; den kan i alt Fald ikke antages at have været større end det i Reglen er Tilfældet, hvor almindeligt Faareskab tager Overhaand. Antallet af Faarene var i Efteraaret 1857 i Arnæs Syssel i Sydamtet større end Aaret iforveien, efterat Skab-Epizootien allerede havde hersket over et Aar, hvilket iøvrigt vanskelig lader sig bringe i

Samklang med en Skrivelse af 19de Februar 1857 fra Stiftamtmand Trampe til Justitsministeriet, hvori der yttres, at paa nogle Steder af Gullbringu Syssel og i største Delen af Arnæs Syssel havde Mange mistet alle deres Faar, Andre det Halve eller mere.

Angaaende de til Sygdommens Undertrykkelse anvendte Midler maae vi i Almindelighed bemærke Følgende. Skabcuur hører til den sikkreste Hjelp, som Lægekonsten overhovedet kan yde; den svigter sjelden eller aldrig. Med Hensyn til Faareskab har den nyere Tids Forskning bragt Curens Nytte paa et Sikkerhedstrin, med hvilken Kundskaben om dette Anliggende under den forrige Epizooti paa Island ikke kan sammenlignes. Det er let forklarligt, at man ikke strax kunde optræde med denne Sikkerhed under nærværende Epizooti; Curen mislykkedes for en stor Deel fra først af, og saaledes vandt det Parti Overhaand, som alene saae Frelse i Nedslagtning. Nedslagtning er ganske vist radical, naar man med Sikkerhed kan eftervise Smitsoten i sin hele Udstrækning, og fremdeles er sikker paa, at Sygdommen ikke skyldes anden Aarsag end Smitte, og naar man kan nedslaae i en saa viid Kreds, at ingen Smittefare længere er at befrygte. Men i denne Henseende kan man ikke have nogen vanskeligere Sygdom for sig end Faareskab, navnlig i Island, formedelst det vidt udstrakte Samqvem mellem Faarene, og vi holde os overbeviste om, at naar Skabsygdom her først har antaget saadan Udbredning og Intensitet, at den tildrager sig almindelig Opmærksomhed, og der kan blive Tale om en gjennemgribende Nedslagtning, vil man, paa Grund af den skjulte, skjøndt udbredte Smitte, ikke være istand til at paavise en Grændse for Nedslagtningen, der kan afgive en Sikkerhed, som staaer i et passende Forhold til den dermed forbundne Opoffrelse af en Velstandskilde. Saalænge som der nemlig endnu bliver Faar tilbage med Skabmider, hvis Tilværelse meget ofte er saa godt som umuligt at eftervise, er Muligheden tilstede for Sygdommens Udbrud under ugunstige hygieiniske Forhold og uberegnelige Naturphænomeners Indflydelse. Totalnedslagtning i Anledning af Faareskab egner sig bedre i Lande, hvor Faareholdet kun udgjør en ringe og uvigtig Deel af Gaardens Besætning, og dog bruges den her kun i meget sjeldne Tilfælde; men under de islandske Forhold, hvor Faarebesætningerne ere saa talrige og saa vigtige, og Smitsotens Udbredelse — følgelig ogsaa Nedslagtningens Omfang — er uberegnelig, bliver Nedslagtningen let en Landeplage, værre end Sygdommen; den maa der især betragtes

som utilladelig, naar — som i nærværende Tilfælde med Grund kan antages — Sygdommen er af indenlandsk Oprindelse og potenseret ved uberegnelige Naturforhold. En oeconomisk Beregning over Resultatet af Cuur og Nedslagtning, anvendte principmæssigt som Alternativer mod en Sygdom paa Island som den omhandlede, lader sig i Grunden ikke anstille, da man aldeles ikke kan beregne Nedslagtningens Betydning for Sygdommens Standsning, og tager man Forholdene, saaledes som de have viist sig under den sidste Sygdom paa Island, i hvilken Nedslagtningsprincipet har domineret, og skriver Resultatet paa Curens Bekostning, saaledes som man har forsøgt, saa kommer man paa en for det almene Vel meget farlig Afvei. Det maa ved en saadan Beregning ikke oversees, at Productionen af de nye Individer, der skulle erstatte de nedslaaede Kreaturer, er længe en død Capital, og det er ei heller nok, at man beregner Product-Tabet af de nedslaaede Kreaturer, men man maa ogsaa bringe i Regningen et Mindre-Udbytte, som i lang Tid vil spores paa alle Steder, hvor Besætningen tilkjøbes andetsteds fra, og som kan blive meget betydeligt, da ogsaa Sygdommen lettere angriber fremmede Individer. Det maa ogsaa regnes for en reel Fordeel, at Eieren af Faarene lærer at læge en Sygdom hos dem, som dog, naar Alt kommer til Alt, ikke sikkert kan holdes ude ved Nedslagtning. Om ogsaa Nedslagtning under visse Forhold kunde svare Regning for den Enkelte, eller for mindre Districter, hvilket vi dog af de berørte Grunde ere meget utilbøielige til at antage, ligesom vi ikke have fundet det bekræftet ved de af os anstillede Calculer over Tabet ved Nedslagtningen og Bekostningen ved Curen i Island, maa den af let forstaaelige Grunde blive aldeles utilborlig, naar Talen er om større Landstrækninger, og vil saaledes mindst egne sig til at iværksættes ved offentlig Foranstaltning, da den kan medføre, at en Hovedkilde til Erhvervet standser i en foruroligende Grad paa længere Tid, og dertil betydeligt nedsætter Værdien af de store Masser Kjød, som pludselig bringes paa Markedet. — Ved Beregningen af Omkostningerne ved Curen kommer det overmaade meget an paa de Forhold, under hvilke den iværksættes; at disse have fordyret Curen i Island, maae vi indrømme, men det er let at godtgjøre, at den selv i dette Land, naar den kun udføres med Velvillie og Imødekommen fra Faareeiernes Side, kan haves saa billig, at Bekostningen derved ikke kan komme i Betragtning ved et godt Faarehold iøvrigt. I „Hirðir“ gjøres den 12te Marts 1859 Overslag over

Cuurbade, paa Grund af at „Norðri" havde angivet, at en Bonde havde bekostet 500 Rd. paa 70 Faar; Hirðir anfører, at Badningen koster 3 Skilling pr. Faar hvergang, Arbeidsløn iberegnet, og at de hos Apotheker Randrup indtil den Tid solgte Medicamenter til Faar andrage ikke fuldt 2,500 Rd., medens grøn Sæbe, Tobak og Tjære, som ere kjøbte hos Kjøbmændene, anslaaes til nogle Hundrede Rigsdaler. Ved denne Beregning maa man naturligviis heller ikke oversee den Trivelighed og gode Uldvæxt, som beviislig kan opnaaes ved en hensigtsmæssig Skabcuur. Afsondring og Afspærring ere af utvivlsom Nytte i en smitsom Sygdom; men i samme Forhold, som det falder vanskeligt at overholde dem eller at undgaae en uforholdsmæssig stor Bekostning ved deres Iværksættelse, kommer Anvendelsen af en sikker Cuur i Betragtning, naar den tillige, som i Skabsygdom, undertrykker Smittefaren i samme Grad som den hæver Sygdommen. Med disse Anskuelser for Øie kaste vi et nærmere Blik paa Resultatet af de til Sygdommens Undertrykkelse paa Island iværksatte Foranstaltninger, hvis mindre heldige Udfald, forsaavidt som de principmæssigt vare rigtige, for en stor Deel maa tilskrives den uforberedte og uorganiserede Anvendelse, og den usikkre og ufuldstændige Gjennemførelse, som tildeels er en Følge af Manglerne i Administrationen af de offentlige Anliggender paa Island i Almindelighed.

Den anvendte Cuur kan med Sikkerhed siges at have godtgjort, at det herskende Faareskab er helbredeligt, og at det i denne Henseende ikke viser sig *mere* haardnakket end almindeligt Faareskab i andre Lande. Det fandtes ikke uoverkommeligt at gjennemføre Curen, hvilket er godtgjort paa mangfoldige Steder, hvor man havde Interesse for den, og om de climatiske Forhold vel frembøde nogen Vanskelighed derved, befandtes de dog ikke at være nogen afgjort Hindring. Bekostningen ved Curen er ganske vist bleven større end den behøver at være, men dette maa især tilskrives den hemmende Indflydelse fra Nedslagtningsprincipets Bærere, og uagtet dette tør Curen dog antages at vise et ikke ufordeelagtigt oeconomisk Resultat, hvorved det kommer i Betragtning, at den har tilveiebragt en længe ukjendt Sundhed og Trivelighed hos de helbredede Kreaturer, saa at Udbyttet af disse Kreaturer nu er større og den formindskede Faarebesætning følgelig forholdsviis værdifuldere end den ældre. Det gunstige Resultat af Curen viste sig fornemmelig under de danske Dyrlægers Medvirkning

til dens Gjennemførelse, og vi have Grund til at antage, at Sygdommen tidligere vilde være bleven undertrykt, dersom man itide havde truffet de senere iværksatte Foranstaltninger til Cnur, og dersom de vare blevne fortsatte uafbrudt indtil Sygdommens sikkre Standsning, istedetfor at bortsende Dyrlægerne paa en Tid, da man ikke havde Grund til at stole paa Sygdommens tilstrækkelige Undertrykkelse. Under Enighed i Fremgangsmaaden mod Sygdommen love de vundne Resultater af Curen, at den i Almindelighed vil være tilstrækkelig til at undertrykke Sygdommen, eller dens faretruende Beskaffenhed. At Sygdommen gjentagende er optraadt paa nogle af de Steder, hvor den blev undertrykt ved Curen, kan naturligviis ikke tilskrives denne. Den Paastand, at Helbredelsen skulde være unyttig af den Grund, at Sygdommen — hvilket man har gjort gjældende — er uadskillelig fra Slægten, er saa grundløs, at vi tør ansee det for unødvendigt at imødegaae den.

Hvad man end vil mene om Resultatet af den anvendte gjennemgribende Nedslagtning, vil det ikke kunne bedømmes med samme Sikkerhed som Curen. Gunstig stiller det sig ingenlunde. Nedslagtningen har været meget hyppig benyttet, navnlig i visse Egne, og man har i Regelen slagtet ned allevegne, hvor Sygdommen viste sig under den seneste Epizooti. Den derved vundne Erfaring bekræfter nokfom, at Nedslagtningens Virkning er meget usikker, og at der fra Sygdommens Standsning i visse Tilfælde ved dens Anvendelse intet Beviis kan hentes for dens ufeilbarlige Virkning. De første totale Nedslagtninger, som fandt Sted, medens Sygdommen i Almindelighed var i Tiltagende, svigtede ganske eller tildeels, og Nytten af den gjentagne Iværksættelse paa en Tid, da Sygdommen viste Tilbagegang, idetmindste i Intensitet, bliver naturligviis meget tvivlsom. Under Skab-Epizootien i 1762—80 viste det sig ogsaa i adskillige Districter nødvendigt, at gjentage Nedslagtningen 3 Gange. Den betydelige Formindskelse i Faare-Antallet, som denne Fremgangsmaade har medført i store Landstrækninger, og det dermed forbundne Tab, som, i al Fald hvad Product-Udbyttet af de nedslagne Faar angaaer, er uerstatteligt, vil længe vise beklagelige Følger.

Vi gaae dernæst over til at omhandle Udførelsen selv af det os allerhøiest overdragne Hverv under vort Ophold paa Island.

I. Foreløbige Undersøgelser og Iværksættelse af Foranstaltninger til Sygdommens Undertrykkelse i Sydamtet.

Vi maatte befrygte, at der, ifølge den heftige Partikamp i Anledning af Foranstaltningerne mod Sygdommen, kunde udspredes urigtige og vildledende Forestillinger iblandt det islandske Folk om vort Hverv. For at forebygge dette henvendte vi os til Folket selv i en trykt Skrivelse, hvori vi paa en aaben og imødekommende Maade kortelig udviklede Hensigten med vor Sendelse, og opfordrede Befolkningen til at understøtte os i vore Bestræbelser i at undertrykke Sygdommen ved en hensigtsmæssig Cuur. Med Hensyn til Iværksættelsen af de Forholdsregler, som vi maatte finde nødvendige, ansaae vi det rigtigst først at undersøge, hvordan Tilstanden var i de Sysseler, navnlig i Sydamtet, hvor Sygdommen beviislig havde fundet Sted, og da vi ikke herom kunde faae tilstrækkelige Oplysninger hos Stiftamtmanden, anvendte vi den første Tid til at indhente Efterretninger herom, hvorved det befandtes, at uagtet Sygdommen vel ikke viste sig særdeles heftig eller meget almindelig, var den dog endnu ikke undertrykt i den Grad, at man kunde være betrygget for dens Følger, hvis man ikke snarlig føiede Foranstaltninger derimod. Dertil kom, at flere af de forhen trufne Foranstaltninger, saasom Reppecomiteerne, vare geraadede i en Slags frivillig Opløsningstilstand, og Sysselcomiteerne vare ganske ophørte. En medvirkende Aarsag hertil maatte vi søge deri, at Stiftamtmanden havde antaget, at Sygdommen var saa godt som ophørt, og heri kunde han være bestyrket derved, at Bladet Hirðir i den sidste Tid ofte yttrede sig som om Sygdommen var ganske forbi. De Mænd, som virksomt havde deeltaget i Curens Gjennemførelse, vare misfornøiede over uden Betaling at have i flere Aar maattet arbeide meest for Andre, især da de flere Gange havde erholdt Løfte om Honorar for deres Arbeide, hvilket Løfte Stiftamtmanden af Mangel paa Penge ikke havde kunnet indfrie førend nu i 1859. Alt dette, i Forbindelse med Dyrlægernes Tilbagesendelse Aaret forud, gjorde, at den almindelige Interesse for Sagen var slappet i Sydamtet, skjøndt dog Bladene endnu undertiden toge med Alvor fat paa den. Efter nogen Tids Undersøgelse blev det os klart, at vi først og fremmest maatte organisere Iværksættelsen af Cuurbade i Sydamtet i den fornødne Udstrækning. Vi opfordredes endnu mere dertil ved den Omstændighed, at Veienes Beskaffenhed paa denne Tid lagde særdeles

Vanskelighed iveien for mere udstrakte locale Undersøgelser, og vi søgte derfor paa denne Maade at forebygge for megen Afbrydelse i vore forestaaende Undersøgelsesreiser.

I Henhold til vor ovenfor omhandlede Anskuelse om Curens Betydning for Sygdommens Undertrykkelse, saa og i Betragtning af, at det i det Kongelige Commissorium var tilkjendegivet som hensigtsmæssigst, at der overalt i Landet i Behandlingen af den herskende Sygdom anvendes een og samme Fremgangsmaade, kunde vi ikke betænke os paa at støtte os paa Curen som en Hovedforanstaltning, da Sygdommen maatte befrygtes at ulme i den hele Udstrækning af Sydamtet, hvor den tidligere var optraadt mere betydeligt, og der naturligviis ikke kunde være Tale om at benytte en gjennemgribende Nedslagtning i et saadant Omfang. Der var heller Intet oplyst om, at Sygdommen forekom nogetsteds med en saadan Intensitet, at en local Nedslagtning kunde ansees tilraadelig, og vi maatte derfor holde det for rigtigst, foreløbigen ganske at lade Nedslagtningen uberørt i vore Foranstaltninger. Vi kunde ikke stole paa, at Affondring af de syge Faar kunde iværksættes betryggende, og vi maatte ansee det for umuligt at paavise de Steder, hvor Sygdommen holdt sig skjult indenfor de berørte Ydergrændser, og vi fandt det saaledes uundgaaeligt nødvendigt at iværksætte Cuurbadene i Borgarfjords-, Kjósar-Gullbringu, Arnæs- og Rangarvalla Sysseler, indtil Markarfljót, saaledes, at de foretoges i det mindste eengang med alle Faarene i disse Sysseler, og gjentoges i Overeensstemmelse med den derfor givne Forskrift 2 eller 3 Gange paa de Steder, hvor Sygdommen maatte have viist sig for kortere Tid siden eller endnu være tilstede. Der kunde ingen Betænkelighed være ved, at underkaste de tilsyneladende sunde Faar et Cuurbad som det omhandlede, da det beviislig er meget velgjørende for Hudens Virksomhed. Det maatte ansees som en Omstændighed af største Betydning for Curens hensigtsmæssige Brug, at den blev iværksat saavidt muligt samtidigt i alle syge og mistænkte Districter, og at den nødvendige Gjentagelse af Cuurbadene ikke blev udsat længere, end den rationelle Fremgangsmaade tilsiger. Det hos Apotheker Randrup i Reykjavik tilstedeværende Forraad af Medicamenter til den berørte Skabcuur, i Forbindelse med nogle Ingredientser, som vi medbragte fra Skotland, maatte erkjendes at være aldeles tilstrækkeligt i Forhold til det for os opgivne Antal af Faar i de omhandlede Districter, og iøvrigt fandtes Apothekeren beredvillig til, i mødende Til-

fælde, at forsyne sig end yderligere. Jeg, Tscherning, traf Overeenskomst med Apothekeren om Tilberedelsen af Lægemidlerne, passende Priser m. m.; han viste i denne Henseende megen Imødekommen, og forpligtede sig skriftligt til at overholde de vedtagne Bestemmelser. I de tvende til vor Disposition stillede Dyrlæger, DHerrer Hansteen og Krause, havde vi en tilfredsstillende Støtte for det locale Tilsyn med Cuurbadenes Iværksættelse m. m., men det vilde have været urigtigt at udsætte Cuurbadene til Dyrlægernes Ankomst paa alle de forskjellige Steder, og vi maatte derfor see os om efter de bedste Kræfter blandt Indvaanerne til at understøtte Dyrlægernes Virksomhed. I denne Henseende var det et Held, at allerede flere Mænd havde fra tidligere Tid erhvervet sig en god Indsigt i dette Anliggende, og deeltaget i Iværksættelsen; men da det var os bekjendt, at deres Iver for denne Tjeneste var svækket ved feilslaaet Haab om Erstatning, tilsagde vi en passende Belønning for denne Bistand. Ved Benyttelsen af disse Kræfter paa anførte Maade havde vi tillige grundet Haab om at fremme en god Stemning for Curen blandt Indvaanerne. Dog turde vi i et saa vigtigt Anliggende ikke lade det komme an paa frivillig Imødekommen alene, men i Overeensstemmelse med Stiftamtmand Trampes Anskuelse erklærede vi os enige i, at den paabudne Cuur søgtes iværksat, om nødvendigt gjordes, under en passende Tvang eller Straf. Hertil fandt vi det dog ikke raadeligt at benytte en tvungen Nedslagtning, som fra flere Sider blev foreslaaet, da vi maatte befrygte derved at arbeide Nedslagtnings-Partiets Bestræbelser i Hænderne. Intet Middel forekom os mere skikket til at vinde Befolkningen for Curens rationelle Gjennemførelse, end at fritage den for de dermed forbundne Udgifter, hvilket iøvrigt ogsaa med Hensyn til Velstandens Formindskelse, ifølge den foretagne betydelige Nedslagtning af Faarene, maatte ansees tilraadeligt, og der overhovedet efter vor Formening ikke kunde ydes en passende Hjelp paa en mere hensigtsmæssig Maade end denne, hvorved tillige al rimelig Anledning til Modstand mod Curens Iværksættelse, og Paaskud om Nødvendigheden af at nedslagte, maatte antages at være fjernet. Vi besluttede derfor, at Curen maatte foretages paa offentlig Bekostning, imod at de paagjældende Eiere af Faarene derved ydede al den Bistand, som kunde tilveiebringes i Hjemmet.

I Forbindelse med Curen søgte vi at opretholde Affondring og Afspærring af de syge og mistænkte Flokke paa bedste Maade, og at

benytte Mangler i denne Retning som en yderligere Opfordring til at fremtvinge Curen, hvor den maatte finde Modstand. I Overeensstemmelse hermed blev det forbudt at føre syge og mistænkte Faareflokke (saadanne som efter 1ste Januar 1859 havde haft Sygdommen, eller efter denne Tid havde været udsatte for Smitte) paa fælles Græsning, ligesom Afbenyttelse af denne i det Hele fraraadedes, og dersom den benyttedes blev det anseet fornødent paa det noieste at undersøge Faarene ved Tilbagekomsten, og, i Tilfælde af Sygdommens Udbrud blandt dem, strax at iværksætte Cuur og Afsondring. — Tillige blev der lagt Vægt paa Faarestaldenes Desinficering efter vedkommende Dyrlæges Anviisning, og paa en fortsat Opmærksomhed paa deres hensigtsmæssige Indretning og fornødne Udvidelse, samt paa Faarenes forsvarlige Pleie, navnlig om Vinteren.

Til at vaage over de omhandlede Foranstaltningers tilfredsstillende Gjennemførelse udfordredes der en forøget Virksomhed saavel fra Sysselmændenes og Repstyrernes, som ogsaa fra Syssel- og Reppecomiteernes Side. Vi kunde, ifølge de ovenfor givne Forklaringer, ikke i Almindelighed gjøre Regning paa en saadan uden fornyet Impuls. Der var nemlig ingen Grund til at vente, at de Autoriteter, som mere eller mindre, directe eller indirecte, havde været deelagtige i den betydelige Nedslagtning af Faarene, nu kunde føle sig tilstrækkelig frie til at virke med Nidkjærhed i modsat Retning, eller at de kunde være istand til virkelig at støtte denne. — Sysselmændene kunde desuden antages alt for meget at finde Hindring og Undskyldning i andre uopsættelige Forretninger, og i saadant Tilfælde ansaae vi det derfor fornødent at tilforordne dem en Medhjelper paa det Offentliges Bekostning. — Reppecomiteerne trængte til at reorganiseres og besættes med Mænd, som kunde antages at interessere sig virksomt for Curen, hvilket vi derfor bevirkede, og for at opmuntre til Nidkjærhed i Tjenesten, blev det, som berørt, tilkjendegivet, at Udkomst til Belønning og Paaskjønnelse ikke vilde blive upaaagtet.

Stiftamtmand Trampe, med hvem vi confererede i vore Raadslagninger om de for Sydamtet tjenligste Midler til Sygdommens Undertrykkelse, blev det overdraget for Sydamtets Vedkommende at iværksætte de Foranstaltninger, som vi toge i Overeensstemmelse med de berørte Principer for vor Fremgangsmaade i Sagen, og blev derved tillige givet Bestemmelse om nogle af de vigtigere Punkter i Udførelsen, saasom Inddelingen af Sysselerne i Districter, om Udnævnelsen

af Badebestyrere, som efter Sysselmændenes Forslag vælges blandt de dygtigste Mænd, der havde udmærket sig ved at curere Skab, Medicamenters Oplag paa et for Beboerne bekvemt Sted i Districtet, Fremgangsmaaden ved Curen, navnlig under Dyrlægens Fraværelse, Opsynet med Foranstaltningerne, øieblikkelig Anmeldelse for Øvrigheden af vedkommende Eier om udbrydende Skab blandt hans Faar m. m.

De til vor Disposition stillede Dyrlæger bleve anbragte paa de Steder, som paa Grund af Sygdommen selv eller mødende Hindringer for Curens Gjennemførelse havde meest Krav paa deres Nærværelse. Dyrlæge Hansteen overdroges det at varetage Rangarvalla Syssel, senere Arnæs Syssel. Dyrlæge Krause kom til Borgarfjords Syssel, hvor der blev ydet ham Bistand som Tolk af Cand. Stephan Thorstensen, saalænge indtil denne havde gjort sig tilstrækkelig bekjendt med de under Dyrlægernes Virksomhed hørende Anliggender, hvorpaa han blev overdraget en mere selvstændig Function i en Deel af Borgarfjords Syssel. — Den i Reykjavik hjemmehørende Dyrlæge, Finnbogasen, ydede os sin Tjeneste ved at ordne vore Reiserequisiter og ved at være Tolk for mig, Tscherning; ligesom han paa denne Maade gjorde os væsentlig Nytte, blev der ogsaa givet ham Leilighed til at gjøre sig nøie bekjendt med Sundhedstilstanden blandt Faarene i forskjellige Egne af Landet, og den veterinairkyndige Betragtning, som denne gav Anledning til, hvilket forhaabentlig kan have sin Nytte for hans Stilling til Sagen. — For at støtte Dyrlægerne saameget som muligt, i deres Hverv til Sygdommens Undertrykkelse, gjorde vi os til Regel at underrette dem om de Beslutninger i Sagen, som kunde interessere dem, og for at der kunde være god Harmoni i deres Fremgangsmaade, hvilket paa Island er af ikke ringe Vigtighed, gave vi dem saavidt muligt Leilighed til mundtlige Conferentser.

II. Locale Undersøgelser af Sundhedstilstanden blandt Faarene, og angaaende Faareholdet i Almindelighed.

Den locale Undersøgelse af Sundhedstilstanden blandt Faarene paabegyndte vi faa Dage efter vor Ankomst til Landet. Jeg, Tscherning, undersøgte først de som mistænkelig ansete Steder i Districterne nærmest omkring Reykjavik, i Mosfellssveit og Alptanæs, medens jeg, Jón Sigurdsson, i Forening med Dyrlæge Krause foretog en Reise til Borgarfjord i samme Øiemed og for at lede Foranstaltningerne til Badenes Iværksættelse; fra Akranæs reiste jeg igjennem Sysselet til

Reykholt, og Faarene bleve undersøgte paa flere Steder. Den 6te Juli tiltraadte vi en længere Undersøgelsesreise, efterat vi omhyggelig havde overveiet Valget af de Egne, gjennem hvilke Undersøgelsen kunde foretages i den begrændsede Tid, med den bedste Udsigt til et tilfredsstillende Udbytte; navnlig toge vi Hensyn til, at vi kunde forskaffe os Kundskab om de forskjellige Eiendommeligheder i de islandske Landboforhold, saavel med Hensyn til det Standpunkt, paa hvilket Faareholdet befinder sig, som ogsaa navnlig Sundhedstilstanden blandt Faarene, og vi tragtede efter at lære at kjende den sande Stemning blandt Folket med Hensyn til Behandlingen af Skabsygdommen. Vi deeltoge i Forening i denne Undersøgelsesreise igjennem en Deel af 3 af Sydamtets Sysseler (Gullbringu-Kjósar, Arnæs og Borgarfjords), een af Vestamtets (Mýra) og een af Nordamtets (Húnavatns); navnlig gik Reisen over Mosfellsheiði til Thingvellir, derfra over Fjeldene til Reykholt, tværsigjennem Borgarfjords- og Myra Sysseler opad Norðurárdal og over Holtavörðuheiði gjennem Hrútafjord og Midfjord til Vesturhóp, derfra over Fjeldet til Vatnsnæs og tilbage igjen til Hnausum. Fra Hnausum reiste jeg, Jón Sigurðsson, efter den forud lagte Plan tilbage til Reykjavik, for derfra at varetage og lede de allerede truffne Foranstaltninger til Sygdommens Undertrykkelse i Sydamtet, imedens jeg tillige havde Kald til at møde som Althingsmand i det paa denne Tid afholdte Althing. Jeg, Tscherning, fortsatte derpaa (16de Juli) Reisen gjennem Húnavatns- og Skagafjords Sysseler til Frederiksgave (20de Juli); derfra gjennem Ofjords Syssel og den sydlige Deel af Thingø Syssel til Bárdardalen. Fra Bárdardalen gik Reisen over Sprengisand til Arnæs Syssel, til Gnúpverja Rep (31te Juli), derpaa til Rangarvalla Syssel, og efterat have gjennemreist Landmanna- og Rangarvalla Repper undersøgte jeg Districterne Holt og Útlandeyjar, og tog derpaa over Orebakki og Selvog til Reykjavik (7de August), for efter fælles Overeenskomst at være her tilstede, medens de vigtigere Forhandlinger i Althinget om Faaresygdommen stode paa. Den 24de August tiltraadte vi atter begge i Fællesskab en Inspections- og Undersøgelsesreise til Arnæs Syssel over Arnarbæli i Olfus, til Hraungerði og Hjálmholt, hvor vi skiltes ad, saaledes at jeg, Tscherning, undersøgte Faarene i Skeiða- og Hrunamanna Repper, og reiste derfra igjennem Biskupstungur til Grimsnes og Búrfell (3die September). Jeg, Jón Sigurðsson, reiste, tilligemed Hansteen, over Thjorsaa til Rangarvalla Syssel, og til Rauðnefsstaðir, derfra over den saakaldte Fjallabaks

Vei til Skaptafells Syssel, og samme Vei tilbage over Vatnsdal i Rangarvalla Syssel og Hruna i Arnæs Syssel til Búrfell, hvor vi atter samledes og ankom over Grafning tilbage til Reykjavik (6te September).

Angaaende Resultatet af vore Undersøgelsesreiser maa det i Almindelighed bemærkes, at den Aarstid, paa hvilken de fandt Sted, er den, paa hvilken i Regelen Faarenes Sundhedstilstand er fortrinligst. Total-Indtrykket af Undersøgelsen var ogsaa det, at der intetsteds fandtes saadan Sygelighed, som lod særdeles Fare befrygte, og dette gjælder endog om Sydamtet, thi skjøndt vi her traf paa flere Flokke med Skab, stødte vi dog kun paa meget faa Kreaturer, som havde Sygdommen i nogen særdeles Grad, og om Dødelighed som Følge af Skab var der paa den Tid intetsteds Tale. — Det var i Særdeleshed Malkefaar, som vi fik Leilighed til at undersøge; thi paa Sydlandet udgjorde de øvrige Faarkreaturer et forholdsviis ringe Antal, og skjøndt man ikke benyttede Fjeldfælleberne, vare dog Lammene og de golde Kreaturer ofte ved vor Ankomst for langt fjernede fra Gaardene til at kunne samles under vort korte Ophold. I Vest- og Nord-Amtet var det ligeledes især Malkefaarene, som vi kunde undersøge, thi her vare de øvrige Faar for den største Deel paa Fjeldgræsgang, hvor vi dog ofte havde Leilighed til at see betydelige Samlinger i Forbigaaende, uden ved denne Leilighed at kunne spore Andet end god Sundhedstilstand. — Angaaende Faareskabet i Sydamtet maae vi, hvad Udbredelsen i Forsommeren 1859 angaaer, tillade os at henvise til den nedenfor berørte Oversigt. Foruden det ovenfor Berørte om Udfaldet af vor egen Undersøgelse i dette Amt, maae vi her angaaende Faareskabet bemærke Følgende. Ligesom det paa den ene Side var sjeldent, at træffe mere angrebne Dyr, forekom ogsaa et friskere, Udbrud af Skabsygdommen meget sparsomt, og dette maae vi tilskrive foruden Aarstiden, Uldfældningen og den tyndere Pels, tillige Virkningen af Cuurbadene, som allerede vare iværksatte i Juli Maaned, altsaa en rum Tid inden vi ankom til flere af de undersøgte Egne. Som en Særegenhed maa det bemærkes, at Sygdommen nu viste sig overveiende paa Dyrets Rygflade, hvilket maa antages at være det normale Forhold i Skab, medens man i Epizootiens første Periode især sporede den paa Bugfladen. Dyrlæge Finnbogasen mener, at det sidste Phænomen staaer i en eller anden Forbindelse med en usædvanlig Mængde Jordluus eller Skovluus, som man bemærkede i Som-

meren 1856, og antager at dette bekræftes ved, at saavel Faar som Køer, der laae paa Jorden paa saadanne af Jordlusen bedækkede Steder, angrebes netop først paa Bugen af Udslæt (Finnbogasens Beretning til Stiftamtmanden af 16de Mai 1857). Det var ikke vanskeligt af Sygdommens tilstedeværende Phænomener, navnlig af Hudskorpernes Beskaffenhed, deres Fordeling i Huden, dennes pletviis haarde Tilstand, nogen Kløe m. m., at erkjende Tilstedeværelsen af almindeligt Faareskab, og Diagnosen bestyrkedes endnu mere derved, at det undertiden lykkedes at foretræffe Skabmiderne i levende Tilstand, ligesom ogsaa at finde dem som døde i Hudskorperne. Disse Midder erkjendtes med fuldkommen Sikkerhed at være de samme, som i Almindelighed bevirke Faareskab, nemlig Dermatodectes ovis. At det ogsaa er denne samme Midde, som fra først af forekom i den nærværende Epizooti, derom kunde vi tilstrækkeligt overbevise os ved den heldige Omstændighed, at den hæderligt bekjendte Overlærer Gunnlaugsen havde opbevaret saadanne fra Epizootiens første Optræden, som han med Redebonhed overlod os til Undersøgelse. At vi nu foretraf Skabmiden sjeldnere, navnlig i Sammenligning med dens Hyppighed i en tidligere Periode af Sygdommen, ifølge de os derom meddelte Oplysninger, maa naturligviis tilskrives Sygdommens Tilbagegang i Almindelighed, samt Cuurbadenes Indflydelse, saa og den særegne Vanskelighed, det medfører at eftervise, de døde Skabmider i Hudskorperne. — Det var især i Borgarfjords Syssel, at jeg, Jón Sigurdsson, foretraf skabede Faar i Forsommeren, paa samme Tid som jeg, Tscherning, fandt Faarene paa Reynisvatn og Grøf i Kjósar- Gullbringu Syssel at have ringe Spor af Sygdommen. I Juli Maaned saae vi begge Faareskabet i høiere Grad paa Steindórsstødum i Reykholtsdal (Borgarfjords Syssel). I Rangarvalla Syssel fandt jeg, Tscherning, Sygdommen paa Uxahrygg ikke ganske undertrykt efter de foretagne Bade, og for Arnæs Syssel maa bemærkes Gaardene Flóagafl, Sandvik, Hlíðarendi og Præstegaarden Vogsósar i Selvog. Blandt de Districter i Sydamtet, som man holdt for at være frie for Sygdommen og som vi undersøgte (i Slutningen af August), for at overtyde os om den virkelige Tilstand, maa nævnes Skeiða- og Hrunamanna Repper, hvis Faar vare tilkjøbte fra Nordlandet i Efteraaret 1858, hvilke jeg, Tscherning, undersøgte, og Skaptafells Syssel, hvor jeg, Jón Sigurdsson, tog hen i Forening med Dyrlæge Hansteen. — I Skeiða Rep blev foreviist omtrent 400 Faar fra 20 Gaarde; omtrent Halvdelen af de nøiere undersøgte Kreaturer,

især Lammene, havde „fellilús“ (Trichodectes ovis) og Tæger i ikke ganske ringe Mængde, og paa mange af Dyrene fandtes Knopper i Huden af Knappenaalshoveders Størrelse, i Regelen bedækkede med smaa Skorper, og i Nærheden af disse sadde som oftest „fellilús“, saa at det kunde antages, at det berørte Knop-Udslæt hidrørte fra disse, men dette bekræftedes dog ikke tilstrækkeligt, da Knopudslættet ogsaa forekom uden at der fandtes „fellilús“ i Nærheden og det ikke synes at være dette Insekts Natur at lædere Huden paa saadan Maade; paa mange af Dyrene var Huden mindre klar og reen, som Fölge af Overhudsskjæl og Fedt, i Forbindelse med Sand. Hvorvidt den berørte Tilstand i Huden, og navnlig overhovedet Fellilusens rigeligere Tilstedeværelse, prædisponerer til Udvikling af Skab, lader sig ikke med Sikkerhed afgjore, men ganske usandsynligt forekommer det os ikke, og man træffer i Island hist og her den Anskuelse, at Fellilusen bebuder Skab. I Hrunamanna Rep var Sundhedstilstanden i Faarenes Hud omtrent som i Skeiða Rep, snarere mere tilfredsstillende. I Skaptafells Syssel fandtes paa een af de undersogte Gaarde et Faar med et betydeligt Skorpe-Udslæt, som det ifølge Eierens Udsagn havde havt i længere Tid; skjøndt der ikke sporedes lignende Udslæt paa de øvrige Kreaturer af Besætningen, blev det dog tvivlsomt om Sygdommen ikke maatte henføres til Skab. Paa de Steder, hvor Cuurbadene vare foretagne, bemærkede vi sjelden Luus, navnlig mindst „fellilús.“ Af andre Hudsygdomme blandt Faarene sporede vi ingen i Sydamtet, naar undtages det nedenfor berørte „Rygskurv“, og at Faarene paa Stóri-Núpur havde et koppelignende Udslæt, af den Beskaffenhed, som blev foretruffen i Nordamtet og som nedenfor nærmere vil blive berørt. Blandt de i Skeiða- og Hrunamanna Repper tilkjøbte Faar fra Nordamtet forekom et lignende Exanthem paa de mere nøgne Steder, men det var dog kun her meget smaa, næsten flade Pustler med en tynd Skorpe af Omfang som et lidet Knappenaalshoved paa Spidsen, og en stærk rodfarvet Gaard uden Haardhed i Huden. — Vor særdeles Opmærksomhed tildrog sig flere af de Gaarde, paa hvilke man havde gjennemført Curen til Skabets fuldkomne Undertrykkelse, hvorved man deels havde holdt Sygdommen fuldstændig udelukket i et Par Aar, deels havde havt et fornyet ringe Udbrud, som man ved en hurtig og kraftig Iværksættelse af Cuurbadene snart fik Bugt med; som saadanne maae vi blandt flere nævne Mýdal, flere Gaarde i Grimsnæs Rep og enkelte i Borgarfjords Syssel. Faarene vare paa disse Gaarde i Re-

gelen saa sunde i Huden, med en tilsvarende Uldrigdom, og saa trivelige, at vi ikke traf en tilsvarende Sundhedstilstand i de to andre Amter. Som et Beviis paa Varigheden af Curens Virkning maa her anføres Grafningur i Arnæs Syssel, som var det eneste District hvor man allerede i 1857 gjennemførte Curen rationelt, og siden har været ganske fri for Sygdommen.

I Mýra Syssel vare de Faar, vi undersøgte, navnlig paa Glitstaðir, Umsvølum, Sveinatunga og Hlid ikke af synderlig tilfredsstillende Udseende, navnlig hvad Trivelighed og god Sundhedstilstand i Huden angaaer. Vi foretraf her temmelig almindelig langs med Ryggen og Manken og den bageste Deel af Halsen, over de opstaaende Fortsætninger af Hvirvelbenene, en Affection af Huden, som synes at staae i Forbindelse med Pelsskiftningen, naar navnlig den ældre Pels tabes inden den nye Bunduld er tilstrækkeligt fremvoxen, og tyder paa en Pirring af Huden i dens næsten haarløse Tilstand, og som kan tænkes foraarsaget af den skarpe Luft eller Solens Indvirkning, maaskee begge i Fællesskab. Man vil ogsaa have iagttaget, at Faarene i Foraaret 1859 ikke sjelden vare nøgne efter Fældningen, hvilket ligeledes tidligere er bemærket, naar Foraaret, som ved nærværende Leilighed, var koldt og fugtigt. Huden viser sig i denne Tilstand fortykket, ru, undertiden som angreben af en rosenagtig Betændelse med Udsvedning af klæbrig Materie i Hudfolderne paa Halsen, og den bedækkes med Skorper, som i Regelen ere temmelig tynde, klare, noget fastsiddende, saa at Huden kan bløde, naar de lösnes, men undertiden ogsaa antage en ret betydelig Tykkelse, skjulende en større eller mindre Ansamling af Pus, der ikke sjelden er af grönladen Farve. Lignende Sygdom (Rygskurv?) sporedes vel ogsaa adskillige Steder i Sydamtet, men ikke saa hyppig eller i saa høi Grad som her. Desuden viste Huden sig ofte ureen af Fidt og Overhudsskjæl, og Tæger, saavelsom Trichodecter („fellilús") vare hyppige, saa at man af Tæger kunde tælle 4—5 paa □ Tommen. Enkeltviis kunde man ogsaa træffe en Blegn, eller en eenestaaende Skorpe, som ikke med Sikkerhed kunde eftervises at staae i Forbindelse med det berørte Rygskurv. Nogle af Kreaturerne viste Spor af at have været indsmurte med Lægemidler. Paa Hlíd, hvor Faarene i det Hele vare af mindre godt Udseende, lode vi dræbe et 5 Aar gammelt Moderfaar, som viste Tegn til Lungeliden; ved Obductionen fandt vi flere smaa Knuder i Lungerne og Leveren, af et Udseende, som om de hidrørte fra en forud

tilstedeværende Hydatide, og de indeholdt en Huulhed af Størrelse som et Sennepskorn. Den Sagkyndige vil finde, at den beskrevne Tilstand af Faarene ikke tyder paa en kraftig Sundhed, og at et Udbrud af Skab let kan finde Sted under saadan Tilstand paa en for Skabets Udvikling gunstigere Aarstid og under fremskyndende Naturforhold. Leilighedsviis henledede jeg, Tscherning, Amtmand Melsteds Opmærksomhed paa Gaarden Sveinatunga.

Angaaende Udfaldet af Undersøgelsen i Nordamtet maa det i Almindelighed bemærkes, at Faarene i Gjennemsnit ikke viste den Størrelse, Trivelighed eller Sundhedstilstand, som var stillet os i Udsigt. Det var forholdsviis meget faa Flokke, som i denne Henseende kunde taale Sammenligning med de bedste blandt de helbredede Besætninger i Sydamtet, navnlig især med Hensyn til skjær og reen Hud, samt Uldrigdom og Pelsdannelse. Det ovenfor omhandlede „Rygskurv", Tæger og „fellilús", samt uren Hud og Utrivelighed, i Forbindelse med ringe Uldvæxt, forekom ikke sjelden, enkeltgang ogsaa i Forbindelse med Pusteldannelse, saa at det undertiden faldt vanskeligt nok at komme paa det Rene med, om Skabsygdom var tilstede eller ikke; i saadant Tilfælde blev Eieren gjort opmærksom paa at anvende en hensigtsmæssig Behandling, saasom i Húnavatns Syssel paa Ófspaksstöðum i Hrútafjorden, hvor Rygskurvet var meget stærkt fremtrædende, saa og paa Præstegaarden Melstað, hvor tillige en varig Sundhedstilstand mellem Faarene maatte antages at fordre en bedre Ernæring. Paa Melstað blev et 5—6 Aar gammelt Moderfaar, som var meget kraftesløs og afmagret, dræbt for at obduceres; i Lungerne fandtes en Mængde miliare Tuberkler, samt i Baglivet svulne Lymphekirtler, Indvoldsorme samt Vattersot. Paa Ánastöðum og Kárastöðum, hvor der i Húnavatns Syssel sidst var Tale om Faareskab, og hvor Skabcuren har fundet en Forkæmper i Bonden paa førstnævnte Sted, der ogsaa har anvendt den paa sin Faareflok, var Faarenes Sundhedstilstand tilfredsstillende, naar undtages, at her ogsaa forekom noget af det omhandlede Rygskurv. Det samme var Tilfældet paa Holt, hvor man i en lang Række af Aar jævnlig har bemærket Faareskab, som man i den senere Tid har læget med Mercurialsalve (et meget kraftigt men farligt Skabmiddel). — I Skagafjords Syssel fandtes Sundhedstilstanden i Faarenes Hud noget betænkelig paa Hofstaðasel; paa Hólar, hvor der var en temmelig stor Besætning, viste Sundhedstilstanden sig bedre, skjøndt Kreaturerne vare i mindre god Foderstand.

Paa Hofftöðum blev foretruffet et utriveligt Lam (et saakaldet Hjemmelam), som havde „fellilús“ i en særdeles høi Grad og som blev kjøbt til nøiere Undersøgelse; Obductionen viste ingen kjendelig abnorm Tilstand i de indre Organer; Lusene, om hvilke Lægen Skaptason antog at de vare ukjendte udenfor Island, og om hvilke man holdt for, at de kun optraadte i Uaar og stode i Forbindelse med den saakaldte óþrifa-kláði, befandtes ved Hjelp af et Mikroscop at være den bekjendte Trichodectes ovis. Det var ikke kjendeligt, at de havde efterladt nogen abnorm Tilstand i Huden. I Ofjords Syssel fandtes blandt Besætningen paa Gaarden Hof i Svarfaðardalen et 5 Aars Faar med Aandenød i høi Grad, og i Armhulerne et pustuløst, hist og her skorpet, Udslæt, med nogen betændelsesagtig Rødhed i Huden; dette Faar blev dræbt og nærmere undersøgt, uden at Skabmiden var at finde; Lever og Lunge indeholdt en Deel Tuberkler.

Paa Frederiksgave fremlagde Amtmand Havstein Tegning af en Skabmide fra Holt i Húnavatns Syssel (udført af afdøde Administrator Jón Jónsson), og som han paastod at tilhøre det islandske, ikke smitsomme Skab, og navnlig at være forskjellig fra den, som forefindes i det sydlandske fra Udlandet indførte, „smittende“ Skab — Der kan, skjøndt Tegningen er noget ufuldstændig, dog ifølge de sikre Omrids hos den Sagkyndige ingen Tvivl være om, at Jón Jónsson har havt for sig den almindelige Faareskabsmide, Dermatodectes ovis, der, som allerede er forklaret, ogsaa er den, der forekommer i Skabet i Sydamtet. — I Thingø Syssel fandtes, skjøndt det var i Slutningen af Juli Maaned, endnu Rester af det omhandlede Rygskurv. Faarene vare paa flere Steder temmelig magre. I Bárðardalen viste flere af Faarene paa Præstegaarden Halldórsstöðum paa Yderet, og de tilstødende mindre uldrige Partier af Huden, et — sikkert — acut Udslæt, som havde Lighed med Kopper, uden dog at kunne betragtes som saadanne; Faarene vare iovrigt tilsyneladende sunde, og man havde ei heller sporet Ildebefindende af dette Udslæt. Lignende Udslæt fandtes blandt Faarene paa Mýri. En Forbindelse mellem dette Udslæt og Kokopper, hvorpaa Tanken let blev henledet, lod sig ikke eftervise.

Da Undersøgelsen i Vest- og Nordamtet ikke med Sikkerhed viste Tilstedeværelse af Faareskab eller anden i Øieblikket faretruende Sygdom, blev det ikke anseet fornødent i Øieblikket at træffe Foranstaltninger derimod; men man indskrænkede sig til at opmuntre til særdeles

Opmærksomhed paa Skabsygdommens mulige Udbrud, og til itide at anvende en rationel Cuur, om hvis Nytte vi stedse søgte at oplyse Almuen.

Det maa iøvrigt bemærkes, at vi paa Reisen i Nordlandet meddeeltes flere Oplysninger af Almuesfolk angaaende Faareskabs jævnlige Forekomst der i Landet, undertiden endog med saadan Ondartethed, at man maatte dræbe Faarene, og vi erfarede, at man ganske almindelig var bekjendt med Midler mod Sygdommen, som ogsaa jævnlig bleve anvendte, og navnlig havde man i de senere Aaringer benyttet de kraftigere Midler, saasom Merkurialsalve (i Mængde — hvilket — som allerede bemærket, er en meget farlig Fremgangsmaade) og Tobaksmørelser. Vi foretraf ogsaa hist og her Kar, som bleve benyttede til Tobakskogning i bemeldte Øiemed.

Under Forhold som de skildrede er det indlysende, at en ufordeelagtig Forandring, f. Ex. en varm Sommer, et mildt og fugtigt Efteraar, en uforholdsmæssig Tilvæxt i Faaremængden, slet bjerget Foder, Fodermangel o. s. v., let kan begunstige en saadan Udvikling af de tilstedeværende sygelige Phænomener, at de kunne antage en epizootisk Beskaffenhed.

Saavel paa vore Reiser som under vort Ophold i Reykjavik samlede vi ved mundtlig og skriftlig Meddelelse mange Bidrag til Kundskab om den seneste Skab-Epizooti, navnlig med Hensyn til Sygdommens Natur, Characteer, Forplantelse o. s. v., og som bestyrke os i den Opfattelse af samme, som vi i nærværende Beretning have gjort gjeldende. — I denne Henseende maae vi berøre flere Vidnesbyrd om, at Skab var temmelig almindelig blandt Faarene i 1855 førend de engelske Lams Ankomst, og man vil vide, at det i Vinteren 18⁵⁶/₅₇ ogsaa viste sig temmelig almindelig mellem Heste og Qvæg. Angaaende de engelske Lams Sundhedstilstand fik vi ogsaa nøiere Underretning, der taler for, at de ikke vare skabede ved deres Ankomst, og derom vidner endydermere en os forelagt skriftlig Forsikkring fra den Mand, som forte dem paa Reisen fra Reykjavik til Gröf i Mosfellsveit.

Angaaende Faarenes hyppige Plage af Luus maa det bemærkes, at Landets climatiske Forhold vistnok begunstiger disse Snyltedyrs frodige Liv, men det er dog ikke uoverkommeligt at indskrænke dem eller holde dem ganske ude, hvorom man i Landet ikke savner Erfaring. Ganske almindelig er Hudens Belægning hos Faarene med en Art

Flyvesand; vi savne Erfaring for at bedømme den skadelige Indflydelse af dette Forhold, som vil falde vanskelig at forebygge.

De øvrige almindelig forekommende, ødelæggende Sygdomme blandt Faarene i Island, saasom Bratsoten, Lungesygen, Dreiesygen, fik vi slet ingen Leilighed til selv at iagttage; man hørte under vort Ophold paa Landet heller ikke Tale om, at de forekom nogetsteds. Vi samlede ved Meddelelser fra Læger og Lægfolk mange oplysende Bemærkninger om de tvende førstnævnte af disse Sygdommes Natur og Aarsager, som vi dog troe her at burde forbigaae; Lægerne opmuntrede vi til at interessere sig for deres grundige Undersøgelse, hvilket de med Beredvillighed lovede at efterkomme. Dyrlægerne Hansteen og Krause blev det ogsaa paalagt, at skjænke disse Sygdomme al mulig Opmærksomhed.

Ved Siden af Undersøgelsen af Faarenes Sundhedstilstand havde vi stadigen vor Opmærksomhed henvendt paa Beskaffenheden af Faareholdet i Almindelighed, navnlig i hygieinisk Henseende. Vi erkjende, at man maa være varsom med at bedømme dette Anliggende, efter det Kjendskab til samme, som man kan erhverve sig under nogle Maaneders Ophold i Landet om Sommeren. Vi støtte os derfor i denne Henseende ogsaa til mit, Jón Sigurdssons, mangeaarige Bekjendtskab med de islandske Landboforhold. — En stedfunden Degeneration af Faarene i Island, som Nogle ere tilbøielige til at antage, troe vi ikke at være bekræftet, ligesom vi heller ikke have Grund til at antage, at det er gaaet tilbage i Faarenes Rogt og Pleie. — Det islandske Faarehold nærmer sig imidlertid ligesaameget Nomadetilstanden som Nutidens høiere Culturtrin i denne Retning, og dette er nærmest en Følge af Landets climatiske Forhold. Faarene ere fornemmelig henviste til de naturlige Græsgange, selv om Vinteren, og det Vinterfoder, som bjerges til dem, forskaffer man sig ogsaa paa ucultiverede Landstrækninger, og det indeholder i Regelen kun en ringe Deel af de gode Græsarter. Paa sine Steder har man saa at sige slet intet Vinterfoder bjerget til Faarene, navnlig ikke til Beder, og man paaberaabte sig undertiden denne Omstændighed som en afgjort Hindring for at kunne iværksætte Skabcuur om Vinteren. I Vintertiden kommer man Faarene til Hjelp paa Græsgangen ved at skuffe Sneen bort, men det er end ikke allevegne man kan yde denne Pleie af Mangel paa Folk. Vi traf vistnok Steder, hvor man efter Foregivende ikke kunde overvintre flere Faar end de man kunde fodre i Huus, men saadanne

turde høre til Undtagelserne. Udbyttet af den røgtede Hjemmemark kommer slet ikke Faareholdet tilgode, og man har saaledes overhovedet ingen sikker Maalestok for det Antal af Faar, som man kan fore Vinteren igjennem. Faareantallet er imidlertid i Regelen særdeles talrigt, og derfor ere Kreaturerne under ugunstige Aaringer særdeles meget udsatte for at savne den første Betingelse for en god Sundhed, — gode Næringsmidler. — Afsavnet af godt Drikkevand, især om Vinteren, turde ogsaa spille en Rolle i Manglerne. Det er saaledes meddeelt, at Bratsoten viste sig i Vintertiden paa en Gaard i Nordamtet, hvor man i nogle Dage ganske manglede Vand til Faarene, og at den ophørte da denne Mangel blev afhjulpen. Faarestaldene findes vel hist og her paa Sydlandet forbedrede i den senere Tid, og man træffer ogsaa paa Landet iøvrigt ikke sjelden Stalde, der ere saaledes indrettede, at de med en ringe kyndig Hjelp kunde afgive et sundt Opholdssted for et passende Antal Kreaturer; men det almindelige Forhold er derimod saaledes, at Faarene savne tilstrækkelig Plads, Lys og frisk Luft, hvormed naturligviis følger en for høi Varme; og ved Ud- og Inddrivning en altfor betydelig Afvexling i Temperaturen. Men saadant Huusrum til Faarene har man endog langtfra til Fornødenhed. [Procurator Gudmundsen har i Althinget 1857 udtalt, at man ikke har forsvarlig Stald til 3/5 af Faarene, og ikke Hø-Forraad til 2/5]. Det er aldeles utvivlsomt, at de berørte Mangler ved Staldene ere, ligesaa meget som Mangel paa tilstrækkeligt Vinterfoder, en Hovedkilde til de ofte indtrædende ødelæggende Sygdomme blandt Faarene paa Island. At disse overhovedet skyldes Manglerne i Faarets Røgt og Pleie, fremfor de climatiske Forhold i og for sig, kan man alene slutte deraf, at der blandt Qvæget, der ydes fortrinligere Omhu, og den cultiverede Jords Afgrøde, i Regelen findes en tilfredsstillende Sundhed, ligesom blandt Hestene. Det er bekjendt nok, at Intet mere begunstiger smitsomme Sygdommes Udbredelse, navnlig Faareskab, end Kreaturernes Sammenstuvning i Staldene, og at en for høi Temperatur i Stalden er noget af det meest ødelæggende for Faarets gode Sundhed i Almindelighed. Om det ogsaa kan siges, at man i den nyere Tid har Huusrum til et større Antal Faar end tidligere, er dermed dog endnu ikke godtgjort, at dette er et Fremskridt i Faareholdet, thi det kan med Grund paastaaes, at et slet Opholdssted i Huus er værre for Dyret, end Opholdet udenfor. Det har dog ikke været vor Hensigt ved at berøre de omhandlede Mangler, at vække

Forestilling om, at Faareholdet paa Island lader sig bringe paa samme Fod f. Ex. som Qvægholdet, navnlig med Hensyn til et sikkert Forraad af Vinterfoder; men vi have villet henlede Opmærksomheden paa, hvor vigtigt det er at stræbe hen til ethvert muligt Fremskridt i Hovedkilden for Islands Velstand, — Faareholdet. Det vilde føre os for vidt, om vi her udførligere vilde omhandle denne Gjenstand, der desuden staaer i et meget nøie Forhold til Jordbruget overhovedet i Island. Det er maaskee overflødigt at bemærke, at vi stadigen paa vore Reiser i Landet med Iver have forklaret Almuen de berørte Mangler i Faareholdet.

Saavel paa vore Reiser, som under vort Ophold i Reykjavik, havde vi en god Leilighed til at erfare Almuens Stemning for de til Skabsygdommens Undertrykkelse truffne Foranstaltninger. En virkelig Uvillie mod Euren sporede vi kun sjelden, hvor Sygdommen var til stede, og i saadant Tilfælde faldt det i Regelen ikke vanskeligt at vække Interesse for dens Gjennemførelse, om denne ogsaa stundom viste en Vaklen i Holdningen. Kun paa de Steder, hvor man troede, at Faren for Sygdommen ikke var tilstede, indtog den passive Holdning mod de præventive Cuurbade en mere bestemt Characteer, som det dog ogsaa lykkedes at overvinde gjennem Overbeviisningen. Paa mange Steder mødte vi en taknemmelig Paaskjønnelse af Curens heldbringende Virkning. End ikke i Nordlandet sporede vi nogen afgjort Uvillie mod Curen, og efter det Indtryk, som Almuens Holdning i denne Henseende efterlod paa os, var der Grund til at antage, at vi havde været mindre velkomne dersom vor Opgave havde været at fremskynde Anvendelsen af Nedslagtning. Der mødte os mange Beklagelser over den foretagne Udryddelse af Faarene. Vi have i berørte Henseender mange Jagttagelser at støtte os til. Det var imidlertid langt fra, at vi overalt foretraf en Parti-Interesse for dette Anliggende; en Ligegyldigheds-Tilstand var maaskee endog mere almindelig. Vi fik saaledes Grund til at antage, at det ikke vil være vanskeligt at vinde en varig Interesse for Regjeringens Foranstaltninger i Sagen, naar de kun gjennemføres med Iver, Velvillie og en sikker Holdning.

III. Gjennemførelsen af de til Skabsygdommens Undertrykkelse truffne Foranstaltninger.

Som det fremgaaer af den forudskikkede Fremstilling, havde vi gjort os det til Regel, at iværksætte de til Sygdommens Undertrykkelse tagne Foranstaltninger ved den normale Øvrigheds Mellemkomst. Vi kom saaledes for Sydamtets Vedkommende i en fortsat Samvirken med Stiftamtmand Trampe. Han viste os en velvillig Imødekommen, og yttrede Interesse for Sygdommens hurtige og sikkre Undertrykkelse efter det Princip, som ligger til Grund for de af os i Overeensstemmelse med Regjeringens tidligere Fremgangsmaade truffne Foranstaltninger. Forsaavidt som Gjennemførelsen af disse Foranstaltninger fra denne Side lod Adskilligt tilbage at ønske, ere vi tilbøielige til at søge en vigtig Aarsag dertil i Manglerne ved Landets Administration i Almindelighed, og i en ringe Interesse hos de Undergivne for det Anliggende, vi havde at pleie. Blandt Sysselmændene fandt vi Ingen, som kunde siges at vise virkelig Interesse for de Forretninger, som vore Foranstaltninger medførte, hvilket for saavidt er vanskeligt at forklare, som det maatte synes, at Ingen meer end disse Embedsmænd, næstefter de vedkommende Eiere, ere personlig interesserede i hensigtsmæssige Foranstaltninger til at bevare Faarebesætningerne; de viste sig villige til at yde deres Bistand, men af den anførte Grund blev denne mindre tilfredsstillende. Sysselmanden i Arnæs Syssel var paa Grund af Helbredstilstand udisponeret til de omhandlede Forretninger; herom underrettede vi Amtet, og for at lempe os efter den fra denne Side kort Tid derefter tilkjendegivne Anskuelse, at denne Hindring maatte antages at være hævet, afventede vi Gjennemførelsen af Forretningerne saalænge som muligt, men saae os dog omsider nødsagede til at understøtte Sagen, ved at formaae Overrets-Assessor Benedikt Sveinsson til at paatage sig Iværksættelsen af Curbadene, hvorved han lagde en paaskjønnelsesværdig Forretningsdygtighed for Dagen. I Rangarvalla Syssel viste sig nogen Vanskelighed paa Grund af Constitution i Sysselmandens Embede, men den constituerede Sysselmand Thordersen viste os iøvrigt god Tjeneste. Sysselmand Briem, som tiltraadte Embedet inden vor Afreise, har tydeligt lagt for Dagen, at han ynder Nedslagtningen istedetfor Curen, idet han i en Skrivelse til Stiftamtmand Trampe af 10de September f. A., hvori der forekommer Beregninger fra Sysselets Bønder over den oeconomiske

Side i Fremgangsmaaden mod Skabsygdommen, til Fordeel for Nedslagtningen, erklærer sig enig i, at Bønderne saaledes toge Spørgsmaalet reent oeconomisk, uden at have en saadan Interesse for dets videnskabelige Løsning eller for de enkelte Kreaturers Liv i og for sig, at de derfor ville paatage sig den med Cuurforsøgene forbundne Møie og Bekostning.

Althingets Holdning i Sagen maatte naturligviis være af stor Indflydelse paa Gjennemforelsen af de allerede truffne Foranstaltninger; det er bekjendt, at Thingets Stemning ingenlunde var gunstig for disse, da der under Sessionen i 1857 kun var 4 Stemmer for Cuur. En pludselig Forandring heri lod sig ikke vente, især da Majoriteten ere udenamts Mænd, som ikke kjende Forholdene i Sønderamtet noie, og Opfordringerne til Nedslagtning i Regelen ere udgaaede fra de Steder, hvor Sygdommen endnu ikke herskede som Epizooti. Vi bestræbte os for at sikkre vore Foranstaltninger en Støtte i Althinget, ved derom at henvende os til den Kongelige Commissarius.... Der indkom til Althinget Petitioner, som gik ud paa at nedslaae alle Faar i de Sysseler i Sydamtet, hvor Sygdommen hidtil havde yttret sig. Efter længere og temmelig skarpe Discussioner blev dog Resultatet som bekjendt meget mindre radicalt, og det lod endog til, at meget Faa nu vilde gjelde for „Nedslagtningsmænd" af System, men kun paa Grund af formentligen stedfindende locale Omstændigheder. Det var kun Aanden i de stillede Forslag, som tydeligt nok pegede hen i Retning af Nedslagtning, men nagtet denne betydelige modificerede ydre Form i Sammenligning med Forslagene fra 1857, vedtoges Forslagene dog kun imod en betydelig Minoritet (14 mod 9), der nu holdt paa Cuursystemet. De til os stillede Fordringer om at „indskrænke Skab-Gebetet", ved at foranledige, at Rangarvalla Syssel, en Deel af Borgarfjords Syssel og af Arnæs Syssel bleve blottede for Faar af den Slags, som enten vare Syge eller havde havt Sygdommen, samt om at „gjenindsætte Amtmændene i deres fulde Myndighed", kunde vi ikke finde os beføiede at tage tilfølge. Det første Punkt gik nemlig i Virkeligheden ud paa, enten at slagte ned henimod 10,000 Faar, eller at fremtvinge Salg og Kjøb af disse Faar, for senere at fordele dem paa Maa og Faa i to vidtstrakte Sysseler, hvilket vilde bringe en ny Forvirring ind i hele Forholdet. (Et Forslag der gik omtrent i sidstberørte Retning indkom til os fra Provst Jónsson i Odda). Det andet Punkt kunde der fra vort Standpunkt

ikke være Tale om, da vi ikke havde berøvet Amtmændene noget af deres lovlige Embedsmyndighed. Med Hensyn til de i Althingets Petition til Kongen fremsatte Indstillingspunkter tillade vi os, forsaavidt som de collidere med de af os til Skabsygdommens Undertrykkelse truffne Foranstaltninger, den Bemærkning, at Erfaringen tilfulde har lært, at tilstrækkeligt betryggende Vagter mellem besængte og sunde Districter ikke lade sig tilveiebringe, og at „Sygdommens Sammentrængen i en snæver Kreds", naar derved skal forstaaes de syge Dyrs Evacuering til et vist Cuurdistrict, vil frembyde uovervindelige Vanskeligheder, hvad enten man udgaaer fra Salg af Kreaturerne, der ikke kunde fremmes uden en vis Tvang, saavel imod Sælgerne som Kjøberne, eller man tænker sig Kreaturerne under Curen overgivne i Et og Alt til det Offentliges Varetægt, hvorved uberegnelige Collisioner vilde affstedkommes. Althingets Holdning i Sagen bør efter vor Formening ikke afholde Regjeringen fra, saavidt fornødent gjøres, i Landets velforstaaede Interesse at fremme de Foranstaltninger mod Sygdommens Undertrykkelse, som ere baserede paa en rationelt gjennemført Cuur. Det er i Henhold til denne vor Anskuelse, at vi særskilt have henledet det ærede Ministeriums Opmærksomhed paa, at være forberedt paa de fornødne Pengemidler til det berørte Øiemed, og vi nære det Haab, at det snart vil erkjendes mere almindelig i Island, at Regjeringens Fremgangsmaade har været den rigtige, og at Althinget efterhaanden vil slutte sig dertil, og støtte de truffne Foranstaltninger med dets formaaende Indflydelse.

Justitiarius i Landsoverretten for Island, Etatsraad Jonassen, og Landphysicus Dr. Hjaltelin, som vi allerede have nævnet som Støtter for den rationelle sagkyndige Fremgangsmaade imod Skab-Epizootien, viste os flere vigtige Tjenester, førstnævnte ved sit fortrolige Bekjendskab med de administrative Forhold i Almindelighed, og specielt med Politimyndighedens Omraade, og sidstnævnte ved den rige Leilighed, som han havde havt til at følge Sygdommen og dens Anliggender i alle Retninger.

Dyrlægernes meer eller mindre heldige Virksomhed beroer selvfølgelig paa deres Fortrolighed med Landets Sprog og Eiendommeligheder. Dyrlæge Hansteen, som tidligere havde været kaldet til Island, havde i denne Henseende ingen Vanskeligheder at overvinde, og vi holde os overbeviiste om, at det lykkedes ham at vinde megen Tillid hos Be-

boerne, og at han saaledes fandt Leilighed til at være meget nyttig. At det ikke i samme Grad endnu lykkedes Dyrlæge Krause, som første Gang i Sommer besøgte Landet, og var ubekjendt med Sproget, er af disse Grunde forklarligt. Candidat Thorstensen kom det tilgode, at være indfødt, og skjøndt mindre fortrolig med Veterinairvidenskaben var han nidkjær og heldig i Udførelsen af det ham betroede Hverv. Dyrlæge Finnbogasen i Reykjavik har paa Grund af hans Virksomhed under hele Skab-Epizootien Krav paa en hæderlig Omtale. Der tilkommer ham en meget væsentligt Deel i at betragte Sygdommen som almindeligt Faareskab, der let helbredes under en rationel Fremgangsmaade, i hvilken Anledning han har været Gjenstand for megen Uvillie fra den modsatte Side, uden dog derved at lade sig rokke.

Badebestyrerne have i Almindelighed taget erhvervet sig Adkomst til Paaskjønnelse, thi under den overveiende ugunstige Stemning for Curen udfordres der et uhildet Blik, for at fatte dens sande Nytte, og moralsk Mod til at træde i Skrankerne for dens Gjennemførelse, ligesom det ogsaa vidner om Interesse for det almene Vel at udsætte sig for den Uvillie, som en saadan Stilling under de tilstedeværende Forhold let medfører.

Med Amtmanden i Vestamtet, Melsted, havde vi ingen anden Forhandling om Foranstaltninger som trængte til snarlig Iværksættelse, end Ophævelsen af et Bud, som tillod Sysselmanden i Mýra Syssel at lade dræbe ethvert Faar fra Borgarfjords Syssel, som kom over Hvítá, uden Hensyn til om det var sygt eller ikke, hvorved det skal have været Praxis at sælge det slagtede Faar til Fordeel for vedkommende Fattigkasses Regning i Mýra Syssel, uden at underrette Eieren derom, hvilket vi fandt i Strid med Billighed og Nødvendighed. Amtmanden viste ingen Modstand mod Ophævelsen af dette Bud, og han optraadte ei heller under vor Samtale som principiel Modstander af Curen.....

Med Hensyn til Amtmanden i Nord- og Østamtet have vi seet os i den Nødvendighed i en særskilt Forestilling til det ærede Ministerium at underrette Regjeringen om hans Holdning i denne Sag.....

Det er fra adskillige Sider tilkjendegivet, at et Anliggende som Skab-Epizootien paa Island var bedst tjent med at Regjeringen ikke blandede sig i Sagen. En saadan Anskuelse finder i vor Tid let

Indpas, og paa Island ikke mindre end i andre Lande. Vi føle os ikke kaldede til at forsvare den modsatte Ausknelse, og vor Stilling til Sagen paalægger os neppe nogen Forpligtelse i denne Henseende, men vi maa dog tillade os den Bemærkning, at farlige smitsomme Sygdomme i de meest cultiverede Lande høre til de Anliggender, som umiddelbart varetages af det Offentlige, og at dette ogsaa af det islandske Folk selv er anerkjendt som det Rigtige under hele den omhandlede Epizooti, der fra alle Sider blev betragtet som et af Landets Velfærds-Anliggender. I Udførelsen af de fornødne Foranstaltninger mod Sygdommen viste der sig ingen Enighed, hverken mellem Folk eller den locale Øvrighed; Situationen truede omsider ikke alene Nationalvelstanden men ogsaa Eiendoms-Sikkerheden. Under saadanne Forhold kunne Yttringer om Regjeringens uberettigede Indblanding ikke undgaae at blive betragtede som eensidig Partifordring. Skulde en Regjerings Indblanding i et saadant Anliggende virkelig være overflødig? — Vi kunne ikke andet end finde den i høi Grad beføiet, ligesom den er uundværlig.

Vi maatte ansee det for meget rigtigt, at der efter vor Afreise fra Island ikke manglede bestemte Forskrifter for Autoriteternes Fremgangsmaade, for det Tilfælde at Skab-Epizootien paany skulde udbrede sig videre. Vi underkastede derfor de allerede truffne Foranstaltninger en fornyet omhyggelig Drøftelse, og udstedte derpaa under 14de September „Almindelige Forholdsregler, som indtil videre ere gjeldende for Island i Anledning af Faareskab", og under samme Dato meddeelte vi „Instrux for Dyrlægerne Hansteen og Krause under deres Ophold paa Island i Anledning af den herskende Skabsygdom blandt Faarene". Ved at meddele Amtmændene i trykte Exemplarer „Almindelige Forholdsregler" til Bekjendtgjørelse for alle Vedkommende, og med Anmodning om at vaage over deres Efterlevelse, gjorde vi dem ogsaa bekjendt med Dyrlægernes Instrux og med Fremgangsmaaden, der maatte benyttes for paa bedste Maade at benytte Dyrlægerne i Vest- og Nordamtet, dersom Epizootien maatte optræde der; tillige underrettede vi dem om, at der var draget Omsorg for, at de fornødne Lægemidler til Skabcuren kunde erholdes i Reykjavik. Vi maatte befrygte, at Overholdelsen af de til Sygdommens Undertrykkelse truffne Foranstaltninger vilde savne den fornødne Impuls efter vor Afreise fra Landet, naar der ikke i denne Henseende toges en eller anden Forholdsregel, og det var derfor at vi, efter nøie at

have overveiet, hvad der i denne Henseende maatte ansees tjenligst, foresloge Oprettelsen af en interimistisk Commission, som det derefter behagede Ministeriet at udnævne

Med Hensyn til Detaillen af Curens Gang og de derved vundne Resultater, Sygdommens Tilstand i Foraaret 1859 og i November s. A., Nedslagtningen m. v., tillade vi os at henvise til den vedlagte reppeviis detaillerede Oversigt (see medfølgende Bilag). Det vil deraf behageligen sees, at Sygdommen i November Maaned maatte antages at være saaledes dæmpet, at de sporadiske Tilfælde, som nu vare tilstede, neppe vilde fordre offentlige Foranstaltninger under normale Forhold, men da de ere Rester af en Sygdom, hvis epizootiske Natur, skjøndt den er i kjendelig Aftagende, dog ikke kan antages at være ganske hævet, vil det være nødvendigt i nogen Tid at fortsætte de allerede trufne Foranstaltninger mod Sygdommens Undertrykkelse, og at føre et virksomt Tilsyn med deres Udførelse, hvorom vi nærmere have forklaret os i en Skrivelse af 9de Januar d. A. Angaaende Motiverne til den endnu i 1859 foretagne Nedslagtning af Faar paa flere Steder i Sydamtet have vi i den berørte Oversigt meddeelt adskillige Oplysninger, hvoraf fremgaaer, at en moralsk Tvang fra Befolkningens Side har været medvirkende. At forebygge eller forhindre en saadan utilbørlig Tvang kan vistnok have sin Vanskelighed for den locale Øvrighed; men saa længe, som man ikke forsøger at drage dem til Ansvar, som vise en den offentlige Sikkerhed faretruende Holdning — i hvilke Henseender intet Skridt vides at være gjort — virkes derved skadeligt paa den offentlige Moralitet.

Om det nu ogsaa, som vi haabe, snart vil lykkes ved Gjennemførelsen af de allerede trufne Foranstaltninger, at faae Bugt med den i de sidste Aar herskende Skab-Epizooti blandt Faarene paa Island, vil det ikke destomindre være af Vigtighed at stræbe hen til, saavidt muligt, i Fremtiden at forebygge lignende Landeplage. I denne Henseende ville de omhandlede „Almindelige Forholdsregler i Anledning af Faareskab" neppe alene være tilstrækkelige. Det vigtigste Middel vil i dette Øiemed efter vor Formening være, at vække foroget Interesse hos Landalmuen for et forbedret Husdyrhold, navnlig Faarehold; men denne Opgave staaer i uadskillelig Forbindelse med et forbedret Jordbrug i det Hele. Uden Tvivl vil man endnu længe maatte vente paa tidssvarende Fremskridt i denne Retning, dersom ikke Regjeringen værdiger Sagen en særdeles Opmærksomhed, og søger paa

directe og indirecte Veie at opmuntre hertil. Blandt de hensigtsmæssige Midler, som i denne Henseende kunne komme i Betragtning, maae vi tillade os at berøre populairt affattede Skrifter. Med Hensyn til Faareholdet maae vi, som en speciel Forholdsregel, ansee det for særdeles gavnligt, om Anvendelsen af Bade, f. Ex. det Walziske eller Tobaksbade, kunde komme almindelig i Brug som Præservativ-Middel mod Hudsygdomme og Luus for dette Huusdyr, og at de i alt Fald kunne anvendes strax, saasnart man anede mindste Fare for Skab. Den rigtigste Fremgangsmaade i denne Retning turde være den, at lette Befolkningen Anskaffelsen af Bademidler, og at sikkre den en let tilgjængelig sagkyndig Bistand ved Anvendelsen. At anvende Tvang i denne Anledning ansee vi for aldeles utilraadeligt. Der kunde f. Ex. for offentlig Regning være et Forraad af Bademidler tilstede i hvert Rep og man maatte have i Beredskab en Badebestyrer for et passende District, som kunde yde Hjælp, om den forlangtes. For Tiden vilde duelige Mænd hertil let findes, og den almindelige Brug af Badene vilde i Fremtiden gjøre dem overflødige. De Uformuende kunde overlades Bademidlerne gratis. En populair affattet Anviisning, samt et Gratiale til Badebestyrerne, i Forhold til hans meer eller mindre heldige Virksomhed, maa fremdeles antages vel skikket til at fremme dette Anliggende, som efter vor Formening under nærværende Forhold vilde være den bedste Hjælp, som directe kunde ydes et forbedret Faarehold af det Offentlige, hvorhos en pecuniair Opoffrelse fra denne Side og i dette Øiemed maa antages at lønne sig. For Sydamtet, der af Naturen mere disponerer sig til Hudsygdom (Faareskab), maae de omhandlede Bade især ansees nyttige, men vi betragte dem dog ikke som overflødige for de andre Amter. I den nærmeste Forbindelse med Fremskridt i Jordbruget og Huusdyrholdet staaer den veterinairkyndige Praxis. Island er i denne Henseende saagodt som aldeles forsømt; der findes paa Landet kun een indfødt Dyrlæge, som, uagtet han for sin Tid var en respectabel Veterinair-Praktikant, dog paa Grund af manglende Opmuntring i sit Fødeland kun har fundet ringe Anledning til at offre sig for Veterinairfaget. Den ringe Paaskjønnelse, der er bleven ham til Deel, viser, at man paa Island foreløbigen ikke tør gjøre Regning paa, at Veterinairer kunne stifte Nytte her uden ved det Offentlige at være sikkrede det nødvendigste til deres Ophold. Vi finde det paatrængende nødvendigt, at der oplæres saamange indfødte Islændere som Dyrlæger, at i det mindste hver Fjerding af Landet

kan have en saadan til Hjælp i modende Tilfælde, men vi vilde ansee den derpaa anvendte Bekostning for spildt, og finde det utilbørligt at opmuntre til Studiet, dersom de Paagjældende ikke kunde støtte sig til en passende fast aarlig Lønning i deres tilkommende Stilling.

Idet vi støtte os til de Grunde, som vi nærmest forud have udviklet, tillade vi os at indstille til det ærede Ministerium:

1) at et skjærpet Opsyn og en betimelig og kraftig Iværksættelse af de muligt fornødne Foranstaltninger fra Øvrighedens Side endnu i nogen Tid opretholdes, i Anledning af den senest optraadte Skab-Epizooti blandt Faarene paa Island, i Overeensstemmelse med det af os under 14de September f. A. givne Regulativ, og at Øvrigheden strengt tilholdes at meddele Regjeringen tilstrækkelig og tilforladelig Underretning om Tilstanden, samt paalægges at vaage over, at ingen ulovlige og for det almene Vel skadelige Midler anvendes for at fremme Nedslagtning af Faar;
2) at der oprettes 4 lønnede Dyrlægeposter i Island, og at Islændere snarest muligt oplæres for at kunne overtage disse;
3) at der fra det Offentliges Side opmuntres til Brug af Bade for Faar, som Præservativmiddel mod Skab og Luus, ved at tilveiebringe en bekvem Adgang til at erholde Midlerne dertil og Anviisning til Fremgangsmaaden ved sagkyndige Bademænd, uden stor Bekostning, i fornødent Fald gratis, og at der i dette Øiemed uddeles en populair affattet Anviisning.
4) at der fra det Offentliges Side virkes til ved populaire Skrifter og paa andre Maader at vække i Island Interesse for et forbedret Jordbrug og Huusdyrhold, med specielt Hensyn til Faareholdet.

Bilag

(ad pag. 65.)

Oversigt

over Faare-Antallet og Curens Gang i Island i Sommeren 1859, tilligemed Oplysninger om disse Anliggender i den nærmest forudgaaede Tid.

Borgarfjords Syssel.

1. Hálsa Rep, ved Slutningen af Juni .... 876 Faar
Skab kun paa 1 Gaard, Auðstaðir, med 104 Stkr., cureret saagodt som fuldstændig i Sommerens Løb, men slagtet frivillig af Eieren, efter hans Sigende paa Grund af Repsboernes Forestillinger og Trudsler. Antallet i Reppen antages dog ikke at være formindsket:
2. Reykholtsdals Rep, i Slutningen af Juni..... 1527 —
Skab paa 8 Gaarde: 1) Steindórstaðir 98 Stkr.; 2) Vilmundarstaðir 124 Stkr.; 3) Hægindakot 85 Stkr.; 4) Kópareykir 50 Stkr.; 5) Kjalvararstaðir 129 Stkr.; 6) Snældubeinstaðir 46 Stkr.; 7) Hömrum 59 Stkr.; 8) Geirshlíð 70 Stkr. Nr. 5 og 8 vare frie hele Sommeren. Paa de øvrige var Skabet, uagtet Eiernes Sløvhed, saavidt helbredet, at neppe 20 Stkr. med Kjende til Sygdommen vare at opdrive, men det hele Antal er dog blevet slagtet ned og solgt til Reykjavik, ifølge Agitationer og Tilbud fra Nordlandet om nye Faar, Stykke for Stykke, samt Douceur til dem, der viste sig mest uvillige til Ned-

Overført 2403 Faar

slagtningen. Det berettes, at Nr. 8 har faaet 100 Rd. i Douceur (han berettede selv at have faaet Tilbud derom). Faare-Antallet menes ved Omsætningen ikke at være synderlig formindsket.

3. Lundareykjadals Rep, i Slutningen af Juni... 823 —
Skab paa 3 Gaarde: 1) Reykir 50 Stkr.; 2) England 71 Stkr.; 3) Brenna 75 Stkr. Paa de to forstnævnte Gaarde var Skabet ganske helbredet; paa den tredie uden Fare. Dog er ligeledes her frivillig blevet slagtet ned efter Beslutning paa et Møde, hvor Enkelte gav Tonen an, ogsaa mod Løfter om lige Antal Faar fra Nordlandet. Tallet kan saaledes anføres uforandret.

Angaaende Nedslagtningen i de anførte Repper maa endvidere bemærkes, at i Reppen Nr. 1 og 2 have de Fleste slagtet deres Faar i 1857 og 1858, og tilkjøbt andre fra Mýra Syssel og Nordlandet. Dette var navnlig Tilfældet med Alle vestenfor Reykjadalsá. Disse tilkjøbte Faar vare badede i Foraaret 1859 ligesom de øvrige, og have holdt sig sunde. Derimod vare de før anførte Gaarde østenfor Aaen for større Delen angrebne; deres Faar havde aldrig været ordentlig helbredede eller passede. Deres Gjenboer yttrede derfor stadig Frygt for Samgang og Smitte, og satte Alt i Bevægelse for at faae nedslagtet eller udryddet hvad der var tilbage. En Bonde, Jóhann Jónsson af Breidabólstødum har især været virksom. Ligeledes har Præsten og den forrige Repstyrer Jón á Sturlureykjum virket i samme Retning. Althingets Opfordring til Commissairerne vedkommende Udryddelsen af Faar i dette Syssel forøgede Virkningen af disse Agitationer. I Slutningen af September saae det dog ud, som man ikke vilde slagte. Da kom der to Løsemænd, Jón Gudmundsson af Háfafell og Gísli af Sarp, som havde været Arbeidsmænd (kaupamenn)

Overføres 3226 Faar

Overført 3226 Faar

hos Lægen Skaptason paa Nordlandet (Húnavatns Syssel) i Sommer. Disse to skulle have talt med Amtmand Havstein paa hans Hjemreise, og faaet af ham Løfte om, at han vilde hjælpe dem til at faae Faar kjøbte fra Nordlandet, og tillade dem at føre disse hjem, hvis de i Forveien fik „renset" hos dem i Herredet, det vil sige udryddet de ældre Faar, uden Hensyn til om de vare syge eller sunde. Disse Agenter fik et Møde istand, og ved at vinde Flere fik de de Fleste til at love at slagte eller udrydde deres Faar, naar de fik igjen lige saa mange Stykke for Stykke fra Nordlandet. Dog maatte de endog indrømme, at deres egne helbredede Faar vare bedre end de nordlandske, som de havde Udsigt til at faae igjen, men saa hed det, at paa de Faar, som engang havde havt Skab, vilde denne Sygdom stedse udbryde igjen af sig selv efter 3 Aar, eller endog 5 Aar; undertiden hed det, at der ingen Marv er i Benene paa de helbredede Faar o. s. v (Tómas á Skarði mundtlig til Dr. Hjaltalin). Dog er ikke det Hele slagtet, men en Deel er solgt til Arnæs og Gullbringu Syssel for at forøge Besætningerne. Det har bidraget til denne Trafik, at vedkommende have erholdt høiere Priser i Reykjavik for deres Faar end de have maattet give paa Vest- og Nordlandet, da det hed sig, at de skulde faae 1 Rd. Afslag i Prisen pr. Stykke som „Skadeserstatning", men der bringes da ikke i Beregning Tiden og Uleiligheden med Omsætningen, ikke at de tilkjøbte Faar ere slettere, og endelig ikke, at de nye Faar ere underkastede større Risico som uvante til Græsgange, underkastede flere Sygdomme m. m. I Hovedsagen maa derfor Agitation og Fordomme ansees for det sande Hovedmotiv. I Lundareykjadal skal Præsten Andres Hjaltason have været ivrig Medhjælper til Nedslagtningen, uagtet han af egen Erfaring kunde

Overføres 3226 Faar

Overført 3226 Faar

vidne om Curens Nytte og Uskadeligheden af Samgang mellem helbredede Faar og dem, der aldrig havde havt Skab. En Bonde, der i Sognet (paa Gilstreymi), truedes med Opsigelse fra Jorden, hvis han ikke slagtede; andre besøgtes med indtrængende Formaninger af Præsten og ovennævnte Bonde Thomas; endnu andre bevægedes ved Forestillingen om, at da de Fleste nu havde besluttet at skille sig ved deres Faar, vilde de Enkelte forspilde de Andres Velfærd ved ikke at gjøre det samme, da dette var Betingelsen for at faae nye Faar. Ofte bestaae imidlertid de nye Faar kun i Løfter om dem til næste Foraar eller næste Efteraar til de eller de Priser, hvilke Løfter naturligviis let kunne glippe ifølge indtraadte senere Omstændigheder.

Det maa iøvrigt bemærkes, at den her fremsatte Opfattelse er samlet af de paalideligste mundtlige Beretninger, da der ikke er indkommen nogen officiel Indberetning om Sligt fra Sysselmand eller Repstyrer. Amtmanden er tilskrevet at lade Sagen undersøge, og dette er vistnok ogsaa befalet, men der er neppe Grund til at vente skarp Undersøgelse, da Sysselmanden ikke er særdeles virksom for denne Sag, og er desuden især med at reise bort til Kjøbenhavn, hvorved Undersøgelsen sandsynligviis vil gaae over til Sysselmanden for Mýra Syssel, der stærkt hælder til Nedslagtningspartiet.

4. Skoradals Rep; i Slutningen af Juni......... 714 —
Her var Skab paa een Gaard (Stóra-Drageyri), men blev helbredet i Sommerens Løb, og Reppen ansees nu for sund.

5. Andakils Rep; i Slutningen af Juni.......... 1066 —
Her er for største Delen tilkjøbte Faar fra ifjor eller 1857, og man har ikke mærket til Skab. Efter langvarig Modstand blev her badet i October, og Reppen antages at være sund.

Overføres 5006 Faar

Overført 5006 Faar

6. Mela- og Leirár Rep; i Slutningen af Juni.... 770 —
Her var i Foraaret Skab paa 5 Gaarde, 1) Leirá (68); 2) Leirárgarðar (47); 3) Áskot (21); 4) Neðra-Skarð (56 eller 58) og 5) Hávarðstaðir (35), paa Nr. 2 endog i høieste Grad. I Sommerens Løb er dette cureret, og Reppen ansees nu for sund (Leirá mistænkt).

7. Strandar Rep, i Slutningen af Juni.......... 1,367 —
Her har af og til været Udbrud af Skab i en mindre Grad hele Sommeren, og synes endnu ikke at være frit. De Gaarde, man i Sommer har mærket Skab paa, ere: 1) Kalastaðir (69) og 2) Kalastaðakot (120), hvor respective 11 og 13 Stk. have været angrebne, samt Vestra-Miðfell (31). Nu (i November) er Rygte om Udbrud paa Svarfhóll og Ferstikla, samt løst Rygte om Stóra-Botn. Til disse Steders Undersøgelse og de nødvendige Foranstaltninger til Cuur ere Forberedelser trufne. Som Curiositet anføres, at Bonden paa Kalastaðir staaer i den Formening, at Skabsygdommen vil vedblive trods alle Cuurforsøg saalænge Præsten Sigurður Thorarensen i Hraungerði lever (Eieren af de engelske Lam, som formenes at have bragt Smitten), men naar han døer, vil efter Bondens Mening Skaben forsvinde.

8. Skilmanna Rep, i Slutningen af Juni........... 242 —
Her var i Foraaret i høi Grad Skab tilstede paa: 1) Hvítanes (29); 2) Syðri-Lambhaga (31); 3) Galtarholt (10) og 4) Ós (42). Dette er i Sommerens Løb fuldstændig cureret, og Reppen ansees nu for sund. Dog er Antallet nu kun 205, da man har slagtet noget til Huusholdningsbrug i Efteraaret.

9. Akranes Rep, i Slutningen af Juni........... 230 —
Her var Kjende af Skab i Foraaret, men Reppen er nu ganske helbredet. Nogle Faar ere førte ind i denne Rep, saa at Antallet nu formeentlig er omtrent 300.

Hele Borgarfjords Syssel 7,615 Faar

Uagtet den deelvise Nedslagtning ansees Faare-Antallet i dette Syssel for at være uformindsket som her anført, og anslaaes endog til c. 8000. — Den almindelige oeconomiske Tilstand i Sysselet er aldeles ikke slet, men efter Indbyggernes egne Udsagn bedre end i Myra Syssel, hvorfra de bedste Faar ere kjøbte hertil i større Antal. Mela- og Leirársveit og Akranes Rep ere mindst velstaaende, fordi deres Oeconomi gaaer meest ud paa Fiskeri, hvilket er mislykket.

Gullbringu- og Kjósar Syssel.

1. Kjósar Rep, i Slutningen af Juli .... 1,367 Faar
Her var Sygdommen meget udbredt i afvigte Foraar, og endnu i September fandt man der en levende Skabmide; men man har været særdeles virksom ved Curen, og er derved bleven mere bestyrket i Tilliden til den, saa at her synes Tendentsen at være afgjort for Curen. I Begyndelsen af September var Antallet 1,388, i Begyndelsen af November 1,177, paa Grund af at der er slagtet endeel til Huusholdningsbrug. Skab er nu ikke at finde, undtagen en ubetydelig Kjende i Lammene paa 3 Gaarde, hvilke Lam Badebestyreren dog ikke opfører som syge.
2. Kjalarnes Rep, i Slutningen af Juni.......... 850 —
Her var ogsaa Sygdommen temmelig udbredt i afvigte Foraar, men formindskedes meget ved første Bad. Endnu i September anføres 3 Gaarde med skabsyge Faar og 8 Gaarde som mistænkte, og Antallet i Reppen angives til 1,036. I November anføres 18 Stk. som syge paa 8 forskjellige Gaarde, og det hele Antal angives til 936. — Repcomiteen synes ikke at være her saa energisk, som den burde være, men Badebestyreren vil anspore den. Man holder sig iøvrigt her til Curen temmelig eenstemmig.
3. Mosfells sveit, i Slutningen af Juni.......... 1,600 —
Her brød Sygdommen allerførst ud som epizootisk (1856), og i sidstafvigte Foraar var den endnu temmelig udbredt. Den 1ste August sidstafvigte angiver

Overføres... 3,817 Faar

Overført... 3,817 Faar

Repstyreren Antallet til 898 Voxne og 529 Lam, tilsammen 1,427; deraf 43+26 med Skab, paa 8 Gaarde. I Begyndelsen af September angives Tallet endnu til 1,600, hvilket tyder paa en Calcule fra vedkommende Repcomitee. I Begyndelsen af November havde man Kjende af Skab i 5 Faar paa 4 Gaarde, og derhos fandtes mistænkelige Tegn paa Nogle fra Nordlandet tilkjøbte Lam, skjøndt ikke saa slemme Tegn, at disse Lam kunde erklæres for skabede. Disse Lam vare tilkjøbte, drevne fra Nordlandet og fordeelte paa flere Gaarde.

4. Seltjarnarnes Rep, i Slutningen af Juni. . . . 603 —
Sygdommen var ikke her tilstede i nogen betydelig Grad, men derimod temmelig udbredt. I Slutningen af August anføres Tallet til 727, hvoraf 6 paa 2 Gaarde anføres som lidet skabede.

I Reykjavik anføres i April 58 Stk. Faar, hvilke i Sommer have været fordeelte hist og her, og ere saaledes indbefattede i det for de anførte Repper Nr. 3 og 4 opførte Antal.

Det antages, at nogle af de fra Borgarfjords Syssel fordrevne Faar ere kjøbte til denne Rep og til Reykjavik for at forøge Besætningerne, foruden til Slagtning.

5. Álptanes Rep, i Slutningen af Juni. . . . . . . 283 —
Ligesom Faareholdet her er meget indskrænket, saaledes har heller ikke Sygdommen været her i nogen høi Grad tilstede i denne Sommer. I Begyndelsen af September anføres 279 som Totalantallet, og disse anmeldes som sunde.

Endeel af de fra Borgarfjords Syssel fordrevne Faar ere kjøbte til denne og de følgende Repper, og Besætningerne ere derved noget forøgede.

Overføres . . . 4,703 Faar

Overført . . . 4,703 Faar

6. Vatnsleysustrandar Rep
7. Rosmhvalanes Rep
8. Hafna Rep
9. Grindavikur Rep

I Slutningen af Juni angives Totalantallet i disse Repper calculatorisk til ialt. . . . . 800 —

I disse Repper har Sygdommen ikke været i nogen høi Grad tilstede siden 1857, navnlig ikke i Sommer; men dog paa sine Steder ikke uden Fare, hvortil kom, at Eierne vare tildeels stridige, og vilde enten ikke bade, eller fordrede Tobaksafkog eller lignende. Blandt disse var Kjøbmand Duus i Keflavik, skjøndt han iøvrigt passede godt sine Faar. Han har siden mistet sin lille Flok i Søen. I September anføres detailleret i Rep Nr. 6: 202; Nr. 7: 148; Nr. 8: 111; Nr. 9: 113, tilsammen 574, hvoraf 2 anføres som syge. Siden er et Antal tilkjøbt fra andre Districter, som vel kan anslaaes til 2 à 300 Stk., hvorfor Antallet 800 synes at være saa temmelig nøiagtigt.

I Kjósar- og Gullbringu Syssel . . . 5,503 Faar

Dette Antal er dog formeentlig for lavt ansat, saa at man vistnok uden at feile kan angive Tallet til 6000 Stk.

Som Bidrag til Localhistorien kan anføres efter Badebestyreren i dette Syssels sydligste Repper følgende Beretning: En fattig Bonde i Krýsuvik, ved Navn Bergsveinn, havde holdt sine Faar og cureret dem, vel en Snees i Tallet. Faarene vare sunde og i god Stand, badede i Sommer og hele Sommeren fri for Skab. Nu kjøbte hans Naboer, som havde slagtet alle deres Faar ned, nye Besætninger fra Skaptafells Syssel og dreve dem hjem. Efter at de ere ankomne gaae de til Naboen Bergsveinn og fordre at han skal slagte sine Faar, da disse ellers vilde smitte deres tilkjøbte (i Kraft af den almindelige Fordom, at Skabet vil bryde ud af sig selv igjen, før eller senere, uagtet Faarene ere helbredede). Manden nægter, og slipper til videre. Derefter gaaer han til Sysselmanden og spørger om han paa denne Grund skal slagte ned, hvilket Sysselmanden benægter. Efter at Bonden nu kommer hjem, komme Naboerne og gjentage deres Fordring. Da han nægter, erklære de at ville gaae til Amtet, for at udvirke Befaling fra det til

ham at slagte ned, hvorimod de love, hvis han vil slagte frivillig, at skulle til næste Efteraar skaffe ham ligesaa mange Faar som disse. Paa Grund af denne Trudsel og dette Løfte slagter Manden sin hele Besætning, uden at have mindste Sikkerhed videre. Badebestyreren agtede at indberette dette til Sysselmanden.

Arnæs Syssel.

1. Selvogs Rep. Antallet i Slutningen af Juli.... 604 Faar
I Marts angiver den schematiske Beretning fra Sysselmanden Antallet til 253, hvoraf 4 syge. Ved Badningen 27—28 Juli angives som ovenanført, og deraf 133 skabede. Ved Undersøgelse af Stephan Thorstensen den 10de November fandtes 11 syge paa 3 Gaarde blandt omtrent 370 Faar. En Bonde her i Reppen har faaet det Indfald at modsætte sig Badning og at nægte at modtage gratis Medicamenter, hvorimod han har anskaffet sig en daarlig Sort Tobakssauce, som han smører Faarene med, naar han selv synes. Herved er Sygdommen vedligeholdt hos ham og hos Andre den hele Sommer igjennem. Efter forgjæves at have beordret Sysselmanden til at bringe ham til Lydighed, blev Badningen gjennemført ved Assessor Benedikt Sveinsson, omtrent midt i October Maaned, hvorved Skab blev opdaget hos ham og Flere, og tillige blev det klart, at det ansaaes for umuligt at værne imod, at Faarene kom sammen i dette District, da de for største Delen gaae i Stranden og nære sig ved Tang, samt tillige maae gaae ude hele Vinteren, da der ingen Faarehuse haves. Fra disse Omstændigheder hidrører det, at dette District for Øieblikket er det eneste farlige, da der ikke kan bades om Vinteren, og Eierne ere tildeels tvære, tildeels skjødesløse, og alle, som sagt, uden Faarehuse.
2. Olfus Rep', i Slutningen af Juli .... 3000 Faar
I Marts angives i Sysselmandens schematiske Beretning Antallet til 1763, hvoraf 23 syge. I Juli

Overføres . . . 3,604 Faar

Overført . . . 3,604 Faar

Maaned angives kun 8 syge blandt de 3000. Nu i den sidste Tid har man i denne Rep ikke havt Angivelse af noget Skab.

3. Þingvalla Rep (Þingvallasveit og Grafningur), i Slutningen af Juli . . . . 1,907 —
I Marts angives i Sysselmandens Beretning Antallet til 1,150. Faarene have her været ganske frie for Skab i længere Tid. I October Maaned i d. A. er dog forekommet eet Tilfælde i Grafning, rimeligviis paa Grund af Smitte fra fremmede tildrevne Faar, men dette Tilfælde antages at være hævet.

4. Grimsnes Rep, i Slutningen af Juli 5,690
I Beretningen for Marts angives Tallet til 3,325, hvoraf 30 med Skab. Dette District har udmærket sig ved at bevare ved Curen det største Antal Faar, og uagtet der er gaaet Rygter om Skab i dette Efteraar, har dertil været en saa ubetydelig Anledning, at Thorstensen ved at syne der den 10de November ikke fandt noget Spor til Sygdommen.

5. Biskupstúngna Rep, i Slutningen af October.. 3,197 —
Beretningen for Marts angiver Tallet til 1,589, hvoraf 2 syge. Dette District har ogsaa udmærket sig ved at curere Skab-Sygdommen. I Slutningen af September forekom her Tilfælde, som Repcomiteen fandt mistænkelige. Et Par tilkjøbte Lam fra Nordlandet fandtes nemlig med saa betænkelige Symptomer, at de bleve tagne under Behandling, hvorefter disse Tilfælde formodes at være hævede.

6. Hraungerðis Rep, i Slutningen af Juli . . . . . 482 —
Beretningen i Marts angiver Tallet til 381, hvoraf 2 syge. I Eftersommeren ere her opkomne sporadiske Tilfælde uden Betydning. Antallet af Faarene i denne Rep er uden Tvivl tiltaget i Efteraaret, da man herfra har kjøbt og overført Faar fra Rangarvalla Syssel.

Overføres . . .14,880 Faar

Overført . . . 14,880 Faar

7. Stokkseyrar Rep.
Beretningen i Marts angiver Tallet til 482, hvoraf 6 syge (i Mai 481, 5 syge). Her har man ogsaa angivet sporadiske Tilfælde, endog i Begyndelsen af October, men ved hver Undersøgelse har denne Angivelse viist sig at være ugrundet, saa at Reppen maa ansees som sund. Antallet kan anslaaes til . . . . . 600 —

8. Sandvíkur Rep.
Beretningen i Marts angiver her Tallet til 445, hvoriblandt 1 syg (ligelydende i Mai). Ogsaa herfra ere Angivelser komne om Skabtilfælde hist og her, men uden Betydning, og i October angives alt som sundt. Antallet anslaaes til . . . . 580 —

9. Gaulverjabæ Rep, i Slutningen af Juli . . . . . 347 —
I Marts er Tallet opgivet til 153, alt sundt, i Mai til 333 og 5 syge deriblandt. I Slutningen af Juli angives det hele Antal som sundt. I October angaves Sygdommen at være tilstede paa 3 Gaarde, men er senere hævet.

10. Villingaholts Rep, i Slutningen af Juli . . . . 699 —
I Marts opgives Antallet her til 221. Herfra har ikke været anmeldt nogen Sygdom, og i Begyndelsen af November angives hele Districtet Flói (Repperne 6—10) som sunde.

11. Hrunamanna Rep. I October Maaned er Antallet i denne Rep omtrent . . . . 3,000 —
I Marts Maaned var Antallet opgivet til 2,216; i Mai ligeledes, uagtet Lammene vare komne til. Faarene her ere alle kjøbte fra Nordlandet i Efteraaret 1858, og have hidtil været sunde, med Undtagelse af, at de have været temmelig stærkt besatte med Luus. Ved Badningen i October Maaned befandtes alle Faarene sunde.

12. Gnúpverja Rep, i October Maaned . . . . 1,543 —
I Marts er Tallet opgivet til 1,116; i Mai ligeledes.

Overføres . . . 21,649 Faar

Overført . . . 21,649 Faar

Om denne Reps Besætning gjælder det samme som ved Nr. 11 anført.

13. Skeiða Rep, i October Maaned . . . . 2,350 —
Tallet i denne Rep er opgivet til 1,496 i Marts Maaned og i Mai ligeledes. Med Hensyn til Faarenes Tilstand gjælder det samme, som anført ved Nr. 11.

I hele Arnæs Syssel . . . 23,999 Faar

I de 3 Repper 11—13 har der været etslags privat Association, hvis Plan har været at slagte ned og anskaffe nye Faar istedet, hvilke de have smurt med Tobakssauce, naar de have mærket noget af Betydenhed til Hudsygdomme eller Luus. Den i Foraaret befalede almindelige Badning blev vel ikke ligefrem nægtet, men der fattedes og forfulgtes en fælles Plan til ved forskjellige Midler at faae den udskudt og forhalet. Sysselmanden gjorde to forgjæves Reiser derhen, og den offentlige Autoritet var derved ganske nedbrudt, thi Vedkommende roste sig af Seieren og Exemplet smittede paa andre Steder. De omgivende Repper vare misfornøiede, og flere virksomme Mænd begyndte at tale om at opgive en Sag, som blev saa slet gjennemført. At sende Sysselmanden tredie Gang derhen kunde ikke nytte; Amtmanden undslog sig for at reise derhen. Man maatte da see sig om efter en Mand, som kunde antages at være dygtig nok til at gjennemføre Befalingen, og oprette den offentlige Autoritet. Assessor Benedikt Sveinsson løste denne Opgave paa en heldig Maade, og hans Fremgang har udøvet en heldig Virkning overalt, hvor den offentlige Autoritet stod paa svage Fødder.

Hvad Arnæs Syssel angaaer, synes den almindelige oeconomiske Tilstand der at være temmelig god. Ved den bedre Pleie, som de helbredede Faar have nydt, har det viist sig, at et sommergammelt Lam nu giver ligesaa meget Kjød og Talg som 3 Aars Vede her i visse Egne for (Ármót f. Ex.). Man overdriver ikke ved at sige, at Sysselets 24—30,000 Faar (thi Tallet maa antages for endeel større end det opgivne) ere ligesaa gode som en 40—50,000 før.

Rangarvalla Syssel.

I dette Syssel har Curen maattet kæmpe imod en haardnakket Modstand. Man antog i Begyndelsen, at Sygdommen var tilført ved

Faar fra Arnæs Syssel i Efteraaret 1856. Dog har man en offentlig Erklæring fra den Mand, som sigtedes for at have indført Sygdommen, hvori han fralægger sig denne Beskyldning (Hiðir I. 111). Om Vinteren 1856—57 blev der ifølge Sysselmandens Foranstaltning slaaet ned paa to Gaarde, hvor den fra Arnæs Syssel formeentlig overbragte Smitte antoges at være tilstede, hvorefter Sysselets Faarebesætning paastodes at være fuldkommen sund i hele Sommeren 1857 (see Althingstidenden 1857). Om Efteraaret befandtes dog Sygdommen paa enkelte Steder, og der nedsloges paa disse efter Sysselmandens Foranstaltning og i Overeensstemmelse med Indbyggernes Ønsker. Ikke desmindre var Sygdommen endnu mere udbredt i Foraaret og Sommeren 1858. Man fandt sig da i, at der under Dyrlæge Hansteens Opsyn foretoges en almindelig Badning i de Repper, hvor Sygdommen befandtes at være udbredt. Da man besluttede sig dertil, blev det Ønske fra Indbyggernes Side fremsat, at det „stærkest mulige Bademiddel" maatte blive anvendt. Dyrlægen anvendte derfor det Tessierske Bad, men paa Grund af Indbyggernes Tværhed blev Badningen slet udført og uden Præcision og gjorde derfor kun en ringe Virkning. Stiftamtmanden forbød at drive Faarene til Fjeldgræsgangene; dette Forbud erklærede Indbyggerne sig imod, som formeentlig umuligt at overholde, og forlangte derimod Vagtposter paa Fjeldene mellem Rangarvalla og Skaptafells Syssel samt ved Floden Affall, paa Amtsrepartitionsfondets Bekostning. Dette nægtede Stiftamtmanden, og vedblev sin forrige Bestemmelse. Indbyggerne tilsidesatte da ligefrem Amtets Befaling og arrangerede selv Udstillingen af de Vagter, som de havde forlangt. I Efteraaret var Sygdommen vel meget udbredt i Sysselet, men, som det synes, ikke særdeles ondartet eller heftig. Ifølge Overeenskomster, som især støttedes ved enkelte i Sysselet meget formaaende Mænd, samt Agenter fra Nordlandet, besluttede man sig almindelig til at skille sig af med hele Faarebesætningen paa de Steder, hvor man enten havde mærket til Sygdommen eller befrygtede samme. Saaledes bleve alle Faar i Efteraaret 1858 udryddede i Landmanna Rep, for en stor Deel i sund Tilstand, ligeledes i Hvol Rep og Fljótshlíðar Rep, endvidere paa omtrent 200 Stk. nær i Rangarvalla Rep, paa omtrent 1000 Stk. nær i Holtamanna Rep, samt paa omtrent 700 Stk. nær i Vestur-Landeyja Rep. De som skilte sig af med deres Besætninger foresatte sig at være uden Faar i eet Aar, og stolede paa at kunne i Efteraaret næstkommende Aar (1859)

faae et tilstrækkeligt Antal Faar at kjøbe paa Nordlandet (i Things Syssel) samt i Skaptafells Syssel, hvorom man maaskee endog tildeels erholdt foreløbige Løfter, ifald man vilde „rense" Sysselet, eller med andre Ord slagte ned i videste Omfang. Paa denne Maade blev noget over 21,000 Faar nedslagtede i Rangarvalla Syssel, og Halvdelen af Sysselet (der kun har 8 Repper) blev ganske blottet for Faar. Da man i Arnæs og Gullbringu Syssel fik at vide den almindelige Beslutning om Nedslagtningen i Rangarvalla Syssel, blev det Ønske fremsat af Mange, endogsaa blandt dem, som forhen havde slaaet ned af Frygt for Sygdommen, at det maatte tillades dem at tilkjøbe sig fra Rangarvalla Syssel saa meget, de kunde overkomme af de til Slagtning bestemte Faarebesætninger, for at beholde det Tilkjøbte og i fornødent Fald curere det. Efter nogen Modstand blev dette tilladt af Stiftamtmanden, og et ikke ringe Antal Faar blev som Følge deraf ført til Arnæs Syssel. Den totale Nedslagtning i de tre anførte Repper, Rangarvalla, Holtamanna og Vestur-Landeyja Rep blev standset ved enkelte Mænds Modstand, og navnlig udmærkede sig blandt disse Bonden Sigurður Magnússon paa Skúmstaðir, Broder til afdøde Repstyrer Dannebrogsmand Árni Magnusson paa Ármót, som var en meget virksom Mand for Curens Fremgang i Arnæs Syssel. Bemeldte Sigurður foregik ikke alene med eget Exempel i at anvende Curen, men opmuntrede ogsaa Andre dertil, og skyede hverken Uleilighed eller Bekostning i saa Henseende. Som en agtværdig og anseet Mand havde hans Exempel og Forestillinger megen Vægt, og Flere lagde sig endog nogle Faar til ifølge hans Opmuntring og Veiledning. I Foraaret 1859 bleve der paa mange Maader anstillede Forsøg til at at faae alle Faareeiere i de nævnte tre Repper til at slagte ned alle deres Faar i indeværende Efteraar (1859), men saavel Løfter som Trudsler strandede paa bemeldte Sigurðs Fasthed og Bestemthed. Ved Commissairernes Ankomst til Island i Juni Maaned henvendte han sig til dem, og blev af dem skriftlig bestyrket i det Forsæt, at helbrede og beholde sin Faarebesætning. Hvad der gjorde denne Forholdsregels Hensigtsmæssighed endnu mere indlysende var, at den haarde Vinter (1858—59) havde foraarsaget meget betydelig Aftagen i Faarebesætningerne overalt i de øvrige Herreder, som havde været frie for Sygdommen, hvorved den Aaret i Forveien paaregnede Udsigt til at erholde tilkjøbte Faar var betydelig aftagen. Ikke desto mindre havde Nedslagtningspartiet gjort alle mulige Forsøg til at vinde de tilbage-

blevne Faareeiere i de nævnte Repper til at skille sig af med Resten af deres Besætninger, og havde endogsaa foranlediget Erklæringer fra Indbyggerne i Skaptafells Syssel og paa Nordlandet, at disse ikke vilde sælge Faar til Rangarvalla Syssel medmindre man „rensede" dette Syssel, det vil sige: slagtede eller udryddede af Sysselet alle Faar indtil Floden Affall. Disse Erklæringer bleve foreholdte Sysselets Faareeiere og de erklærede for ansvarlige for alle de ulykkelige Følger for Sysselet af at de Andre, der havde slagtet ned i Efteraaret 1858, og saaledes vare uden Faarebesætninger, ikke kunde faae noget kjøbt. Det er indlysende, at dette maatte udøve et ikke ringe Tryk paa dem, der i alt Fald udgjorde Mindretallet, som endnu havde Faarebesætninger, især da der endnu unægtelig blandt disse fandtes nogen Sygdom tilstede. Det var saaledes af Vigtighed, ikke alene at opmuntre Eierne til at holde deres Besætninger, men ogsaa at sikkre sig deres Helbredelse, hvorfor Dyrlæge Hansteen strax i Juni, ifølge den constituerede Sysselmands Reqvisition, reiste til Rangarvalla Syssel for at forestaae de der til Curens Gjennemførelse nødvendige Foranstaltninger.

Ifølge Dyrlægens Beretninger var Antallet af Faar:

i Rangarvalla Rep omtrent..........	300.
i Holtamanna Rep omtrent..........	2,000.
og i Vestur-Landeyja Rep omtrent....	2,000.
Ialt i de af Sygdommen angrebne Repper	4,300.

Med Hensyn til Antallet af Faarene maa bemærkes, at dette paa flere Steder langt overgik hvad der var angivet til de oeconomiske Tabeller; saaledes var f. Ex. i Districtet Þykkvabær angivet 70 Stk., men til Badningen fremkom 700. Dette kunde selvfølgelig ikke andet end tale for at afværge saavidt muligt Nedslagtningen, da et større Antal umulig vilde kunne erstattes ved Siden af hvad de aldeles blottede Egne af Sysselet trængte til, for dog idetmindste at auskaffe sig en lille Stammebesætning. Nedslagtningspartiet tog ligesaalidt Hensyn hertil, som til at Dyrlæge Hansteen erklærede Sygdommen for at være ganske hævet i August Maaned. Man søgte, som før, paa alle Maader at udrydde af Sysselet det saaledes mistænkte Antal. Provsten paa Oddi skrev til Commissairerne og foreslog dem at virke til, at det ovenanførte Antal Faar, som ønskedes udryddet, maatte blive solgt eller bortbyttet. Althinget stillede en lignende Opfordring til Commissairerne. Da man vidste, at denne ikke kunde blive taget til Følge, for-

anledigede Sysselets Althingsmand og Sysselmand Briem, at Amtmand Havstein udgav etslags Tilladelse for Rangarvalla Syssels Beboere til at kjøbe Faar paa Nordlandet, dog med den tilføiede udtrykkelige Betingelse, at alle Faar skulde blive nedslagne eller udryddede i de af Sygdommen angrebne Repper, m. m. Denne Amtmandens Tilkjendegivelse, som blev udstedt uden foregaaende Conference med vedkommende Amtmand i Sønderamtet eller Commissairerne, og ikke meddeelt disse, uagtet de alle vare nærværende paa Stedet, blev først bekjendt for Commissairerne paa deres senere foretagne Inspectionsreise, og saasnart som muligt beordrede de den tilbagekaldt og tilkjendegav Stiftamtmanden som Amtmand i Sønder=Amtet det Fornødne. Hele Efteraaret igjennem vedblev derefter Althingsmanden for Rangarvalla Syssel og hans Medhjelpere at søge at vinde flere og flere enkeltviis, navnlig i Holtamanna Rep, til at skille sig af med deres Faar, enten at slagte dem eller sælge dem bort til Arnæs Syssel. Denne Plan synes dog i dens Heelhed at være mislykket, kun veed man i November Maaned af et eneste Exempel, at nemlig en af de større Bønder havde ladet sig formaae til at afhænde sin Flok, omtrent 200 Stk., til at føres til Arnæs Syssel og der sælges, mod Løfte om andre ligesaa mange til Foraaret (1860). Paa den anden Side havde man kjøbt ind omtrent 4000 Faar fra Skaptafells Syssel og fra Rangarvalla Syssels to østligste Repper. Planen til Indkjøb fra Nordlandet løb uheldigere af. Nogle Mænd fra Holtamanna Rep vare reiste til Thingö Syssel og havde kjøbt der et betydeligt Antal, men bleve paa Tilbageveien overfaldne paa Fjeldene af en voldsom Sneestorm og Frost, saa at de med Nød og neppe bjærgede Livet og deres Heste, men tabte alle Faarene og lede derved et Tab, som kan anslaaes til flere Tusinde Rigsdaler. I Rangarvalla Syssel var der desuagtet en Mængde blandt dem, der havde slaaet deres Besætninger ned, som erklærede, at de agtede at anvende Bade, naar de fik nye Besætninger, og at de ingenlunde agtede at slaae ned anden Gang, men vilde i indtræffende Sygdomstilfælde anvende Euren.

Man kan iøvrigt snart mærke som et almindeligt Træk med Hensyn til Stemningen, at i de centrale Egne i den Deel af Landet, hvor Sygdommen har viist sig, er Stemningen meest afgjort for Cuur, men at denne Stemning aftager i Forhold til som man kommer nærmere til de Ydergrændser, hvortil Sygdommen som varig epizootisk er kommen. Saaledes er Stemningen almindelig og overveiende for Cuur i

Gullbringu Syssel og flere Egne i Arnæs Syssel, samt i den nederste og sydligste Deel af Borgarfjords Syssel, hvorimod Stemningen er enten vaklende eller modstræbende i Rangárvalla Syssel og den øvre og vestligere Deel af Borgarfjords Syssel.

For at give en sammenlignende Oversigt over Faareantallet i de ovenanførte Sysseler, tilføies her en reppeviis og en anden sysselviis forfattet Tabel.

A. Sammenlignende Tabel reppeviis over Faareantallet i nogle Sysseler Aarene 1856—1859.

Borgarfjords Syssel.	1856[1].	1857.	1858.	1859.
Hálsa Rep	1,974	2,108	399	876
Reykholtsdals Rep	3,544	3,272	883	1,527
Lundareykjadals Rep	2,520	2,331	608	823
Skoradals Rep	2,342	2,756	936	714
Andakils Rep	3,203	3,091	368	1,066
Mela og Leirár Rep	2,565	2,608	1,176	770
Strandar Rep	2,520	2,658	998	1,367
Skilmanna Rep	1,036	1,106	364	242
Akranes Rep	1,537	1,461	410	230
tilsammen . . .	21,241	21,391[2]	6,142	7,615

[1]) Tallene for Aarene 1856, 1857 og 1858 ere tagne af de aarlige oeconomiske Tabeller, for 1859 derimod efter de til Commissærerne og Amtet fra Rep-comiteerne, Badebestyrerne og Dyrlægerne indsendte Beretninger. Lammene ere overalt iberegnede.

[2]) Trampe har anslaaet Sysselets Faarebesætning i Efteraaret 1857 til 50,000 Stk. og dette Antal er af Nedslagtningspartiet taget som Grundlag for dets Beregninger, vistnok urigtigen. Nedslagtningen er foregaaaet i Vinteren 1857—58. Endeel har vel kreperet af sig selv paa Grund af Klipning under Curen, og Mangel paa Pleie og Foder.

Gullbringu og Kjósar Sýssel.	1856[1]).	1857.	1858.	1859.
Kjósar Rep	4,014	3,307	957	1,367
Kjalarnes Rep	2,427	2,042	629	850
Mosfells Rep	2,435	826	834	1,600
Seltjarnarnes Rep }	931	572	388	603
Reykjavik }	192	30	19	
Álptanes Rep	647	508	171	283
Vatnsleysustrandar Rep	923	709	144	
Rosmhvalanes Rep	761	601	72	800
Hafna Rep	354	363	158	
Grindavikur Rep	826	451	89	
tilsammen . . .	13,510	9,409	3,461	5,503

[1]) Tallene ere tagne efter de samme Kilder som for Borgarfjords Sýssel. I dette Sýssel er endeel slagtet ned i Efteraaret 1856, endeel i Efteraaret 1857. Derimod synes der snarere at være tilkjøbt i Efteraaret 1858 og siden, efter at man i dette Sýssel er bleven temmelig almindelig bekjendt med Curen og den derved brugte Fremgangsmaade.

Arnæs Sýssel.	1856[1]).	1857.	1858.	1859.
1. Selvogs Rep	1,318	484	182	604
2. Ölfus Rep	4,796	1,714	778	3,000
3. Þingvalla Rep	4,587	3,340	839	1,907
4. Grimsnæs Rep	10,415	9,735	3,454	5,690
5. Biskupstungna Rep	10,221	9,387	1,784	3,197
6. Hraungerðis Rep	3,450	2,837	430	482
7. Stokkseyrar Rep	1,960	1,821	243	600
8. Sandvíkur Rep	1,608	1,491	346	580
9. Gaulverjabær Rep	2,147	1,597	152	347
10. Villingaholts Rep	2,874	1,893	20	699
11. Hrunamanna Rep	7,336	6,815	»	3,000
12. Gnúpverja Rep	4,087	3,653	»	1,543
13. Skeiða Rep	3,555	3,693	»	2,350
tilsammen . . .	58,354	48,460	8,228	23,999

[1]) Tallene ere i dette Sýssel tagne efter de oeconomiske Tabeller for Aarene 1856, 1857 og 1858, men for 1859 efter de af Sýsselmanden, Badebesty-

rerne og Reppecomiteerne til Amtet og til Commissærerne indsendte Beretninger.

I dette Sýssel synes en heel Deel at være slaaet ned i Efteraaret 1856. Repperne 11—13 sloge Alt ned i Efteraaret 1857 og i Vinteren 1857 og 1858. En Sammenligning mellem Nr. 4 (Grimsnæs Rep), som har været den flinkeste i at curere, og Repperne 11—13, som har slaaet alt ned, er interessant, med Hensyn til Ballanceregning mellem Cuur og Nedslagtning. De sidstnævnte Repper have maattet være ganske uden Faar i eet Aar eller mere, kjøbe og hente en ny Besætning, og have dog ikke endnu erhvervet sig (Lammene iberegnede) halvt saa meget som før. Grimsnæs Rep vil derimod kunne til Juni 1860 have, med Lammene iberegnede, ligesaa meget som før Sygdommens Begyndelse.

I Efteraaret 1857 har Stiftamtmanden efter løs Calcule angivet Faare-Antallet i Arnæs Sýssel til 100,000 Stk., hvilket vistnok er overdrevent.

Rángárvalla Sýssel.	1856[1]).	1857.	1858.	1859 12/3.	1859 15/8 [2]).
Landmanna Rep	4,980	4,127	3,420	»	»
Holtamanna Rep	8,356	9,872	7,306	1,007	2,000
Rangárvalla Rep	7,247	7,584	3,677	190	300
Hvol Rep	2,696	2,967	2,098	»	»
Fljótshlíðar Rep	4,750	4,761	3,608	»	»
Vestur-Landeyja Rep . .	3,792	3,477	2,473	640	2,000
Austur-Landeyja Rep . .	3,486	3,784	2,582	(2,582)	»
Eyjafjalla Rep	5,675	6,114	5,404	(5,404)	»
tilsammen . . .	40,982	42,686	30,568 [3])		

[1]) Tallene ere her for Aarene 1856—1858 tagne efter de oeconomiske Tabeller, men for Aaret 1859 efter de fra Amtet og Dyrlægen indhentede Efterretninger.

[2]) Efter Calcule kan Antallet af Faar i dette Sýssel i Efteraaret 1859 (November) antages at have været omtrent 10,000 Stk.

[3]) I dette Sýssel blev først slagtet paa 3 Gaarde i Foraaret 1857. Derefter synes at være slagtet ikke ganske Lidet i Efteraaret 1857. I Efteraaret 1858 til Marts 1859 er i dette Sýssel slagtet 21,235 Stk. (Hirðir II., 75).

B. Sammenlignende Tabel over Faareantallet i nogle Sysseler i Sønder-Amtet[1]).

	1821.	1830.	1840.	1845.	1852.	1854.	1856.	1857.	1858.	1859.
Borgarfjords Syssel . .	13,555	23,189	17,529	21,604	23,012	23,356	21,241	21,391	6,142	7,615
Gullbringu og Kjósar S. med Reykjavik	10,358	15,090	14,394	14,044	14,199	17,002	13,510	9,409	3,461	5,503
Arnæs Syssel	27,486	42,264	48,099	57,702	62,888	64,563	58,354	48,460	8,228	23,999
Rángárvalla Syssel . .	30,970	43,234	43,580	48,074	51,029	51,362	40,982	42,686	30,568	10,000
tilsammen . . .	82,369	123,777	123,602	141,424	151,128	156,283	134,087	121,946	48,399	47,117

[1]) Tallene ere her tagne efter de aarlige oecnomiske Tabeller forsaavidt angaaer Aarene for 1856, med Hensyn til de senere Aar see de foran anførte Tabeller.

Oversigt

over Faareantallet i Húnavatns Syssel i de Repper, hvor Nedslagtning er foretaget.

		1856[1]).	1857.	1858.	
Stadar Rep:	Malkef. . .	985	1002	1154	
(Hrútafjord)	do. golde.	75	95	204	
	Veder . . .	447	469	239	
	Aarsgl. . .	520	520	494	
	Lam.	985	1002	1154	
		—— 2886	—— 3088	—— 3245	
Torfastada Rep:	Malkef. . .	3152	3037	2961	
(Midfjord)	do. golde.	325	533	788	
	Veder . . .	1786	1561	302	
	Aarsgl. . .	1441	1983	1390	
	Lam.	3152	3037	2961	
		—— 9856	—— 10151	—— 8402	÷ 1749
Kirkjuhvams Rep:	Malkef. . .	1908	1862	1773	
(Vatnsnæs)	do. golde.	230	324	635	
	Veder . . .	978	915	759	
	Aarsgl. . .	764	1099	949	
	Lam.	1908	1862	1773	
		—— 5788	—— 6062	—— 5889	÷ 173
Þverár Rep:	Malkef. . .	2353	2303	1864	
	do. golde.	279	377	574	
	Veder . . .	1330	1075	316	
	Aarsgl. . .	1101	1458	1011	
	Lam.	2353	2303	1864	
		—— 7416	—— 7516	—— 5629	÷ 1887
Þorkelshóls Rep:	Malkef. . .	2231	2200	1088	
(Vídidal)	do. golde.	245	421	318	
	Veder . . .	1289	1333	18	
	Aarsgl. . .	1203	1624	409	
	Lam.	2231	2200	1088	
		—— 7199	—— 7778	—— 2921	÷ 4857
				Overføres . . .	8666

[1]) Tallene ere her tagne efter de aarlige oeconomiske Tabeller.

Overført . . 8666

		1856.		1857.		1858.		
Ás Rep:	Malkek. . .	1871		1980		1774		
(Vatnsdal)	do. golde.	128		130		173		
	Veder . . .	1027		790		20		
	Aarsgl. . .	1237		1292		696		
	Lam.	1871		1980		1774		
			6134		6172		4437	÷ 1735
Sveinstađa Rep:	Malkek. . .	2112		2216		1540		
(Þing)	do. golde.	36		29		11		
	Veder . . .	813		721		»		
	Aarsgl. . .	938		1383		436		
	Lam.	2112		2216		1540		
			6011		6565		3527	÷ 3038
								13439

I de sex anførte Repper i Húnavatns Syssel er Antallet (44,244) saaledes i eet Aar aftaget med 13,439 paa Grund af Nedslagtningen; det er med lidet over 30 pCt., og i de enkelte Repper fra næsten 3 pCt. til 62 pCt.

Ifølge Amtmandens Beretninger og Beregningerne til Skadeserstatning af Amtet er Nedslagtningen endnu større, nemlig:

a) i December 1856 (uden Erstatning) . . . . 100 Stk.

b) i Vinteren og Foraaret 1858 (mod Erstatning):

Malkefaar . . .	4,006
Veder	9,365
Aarsgamle . . .	5,286
	18,657 —

vurderet til Erstatningssum stor 67,544 Rd., hvoraf 8,533 Rd. angives at være indkomne til 12te Februar 1859.

c) i Efteraaret, October-December 1858 (uden Erstatning) . . . . 1,578 —

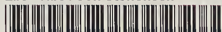
Ialt . . 20,335 Stk.

Herefter er Formindskelsen af Faare-Antallet i de paagjeldende Repper i Aaret 1858: 20,235 Stk. eller næsten 50 pCt. Til Vagtholdet for Húnavatns Syssel er ifølge Amtmandens Angivelse forbrugt i Aarene 1857 og 1858 omtrent 7,000 Rd.

Skrevet i November 1859.

in fidem

H. C. Tscherning. *Jón Sigurðsson.*

Lbs - Hbs / Jón Steffensen
100735211-3

